

העתק כותרת הפרוכת בבית הכנסת "ישראל הצעיר" בבוסטון (המקור נשרף)
אשר עוצבה ונארגה על ידי האמנית אביבה גרין יחד עם חברי וחברות קהילת בית הכנסת

אסופת מערכי שיעור והפעלות לחגי תשרי עבור החינוך המשלב

תוכן עניינים:

ראש השנה:

כיתות א-ג:

- ראש השנה – מסע המתחיל בקול השופר ונחתם בחשבון נפש אישי
  - ראש השנה – מסביב לעולם
- עמ' 7
עמ' 22

כיתות ד-ו:

- ערכים ומסרים בגלויות "שנה טובה"
  - מסכת ראש השנה, פרק א משנה א: ארבעה ראשי שנים
  - מסכת ראש השנה – פרק ג' משנה ז: לשמוע קול שופר ולהתכוון...
  - ונתנה תוקף
  - כל ההתחלות קשות – האמנם?
- עמ' 32
עמ' 35
עמ' 43
עמ' 48
עמ' 54

חטיבות ביניים:

- התבוננות ב"תפילת תשע" תפילה מוסף לראש השנה, וברכותיה: מלכויות, זכרונות שופרות
- עמ' 57

יום הכיפורים:

כיתות א-ג:

- לחלוץ את הנעלים ביום הכיפורים ולצאת לחדש חדשה עמ' 64

כיתות ד-ו:

- מסכת יומא – פרק ח' משנה ט: על כפרה וכיפורים ביום הכיפורים עמ' 75
- בעקבות הפיוט יעלה תחנונו עמ' 82
- בעקבות הפיוט אל נורא עלילה עמ' 85
- על תיקון והתחדשות בעקבות הסרט: "לקום אתמול בבוקר" עמ' 89
- מסע של התבוננות פנימית בעקבות סיפור עממי מאת יהודי סוריה עמ' 93

חטיבות ביניים:

- קול נדרי עמ' 97
- יום כיפור, חג האופניים והזהויות היהודיות-ישראליות שביניהם: עמ' 104
- מסורת וחילון בראי ציורים של יום הכיפורים מהתקופה המודרנית עמ' 108
- ספר יונה – הצעה ללימוד עמ' 115

סוכות:

- סוכה של מחשבות – למידה והפעלה לחג השבועות לגילאים מגוונים עמ' 119

כיתות א-ג:

- סוכות – ארבעת המינים עמ' 142

כיתות ד-ו:

- חג הסוכות: במקרא, במסורת היהודית ובמסורת השומרונית עמ' 155
- מסכת סוכה, פרקים א-ב: סוכות כשרות וסוכות פסולות עמ' 160
- מסכת סוכה, פרק ג משנה ד: ארבעת המינים – משנה חבויה מטבעות כסף עתיקים עמ' 167
- דגלי שמחת תורה והערכים המשתקפים מהם עמ' 177

חטיבות ביניים:

- יהדות מחוץ לכללים בראי ציורים מהמאה ה-17 וה-18 של סוכות ללא דפנות עמ' 181
- סוכות – בין קבע לארעי עמ' 186
- שימוש בחשמל ביום טוב: מהכנת אוכל נפש שהותר להכין בימים טובים ועד לשאלת השימוש בחשמל ביום טוב עמ' 192

ראש השנה

כיתות א-ג

ראש השנה - מסע המתחיל בקול השופר ונחתם בחשבון נפש אישי

כתבה: איליס תל-אור

קריאת כיוון:

התלמידים יאזינו לקול השופר, ויבררו לעצמם מה מעורר בהם קולו של השופר.

התלמידים יכירו את השופר, את מקורותיו ושימושיו.

התלמידים ידונו בשאלה: מדוע תוקעים בשופר דווקא בראש השנה ומה מטרתה של תקיעה זו?

פתיחה:

את השיעור מומלץ לפתוח בלי מילים. נבקש מכל התלמידים לשבט בשקט (כדאי גם בעיניים עצומות) ואז נשמיע לתלמידים את תקיעות השופר.

אופציה ראשונה- והיא המועדפת- שהמורה שמעביר את השיעור או מורה אחר מצוות בית הספר יתקע בשופר אל מול התלמידים.

אופציה שנייה- באם האופציה הראשונה אינה ברת מימוש- להשמיע לתלמידים את קולו של השופר:

<http://www.youtube.com/watch?v=Jtm1gSUEkwg>

- **דיון:** לאחר שהתלמידים שומעים את קולו של השופר, אפשר לבקש מהם לשתף את יתר חבריהם לכיתה ברגשות, מחשבות, תחושות ודמיונות שקול השופר עורר בהם.

חלק ראשון: מאצויותיו השונות של קול השופר (צמודה בקבוצות)

לקול השופר יכולות להיות משמעויות רבות, הכל תלוי בהקשר שבו שומעים את קולו, ובאוזני המקשיב לקולו. ואכן, במסורת ישראל- מימי התנ"ך ועד ימינו, היה לשופר שימושים שונים ומגוונים, ואנשים שונים פירשו את קולו בדרכים שונות.

נחלק את הכיתה לקבוצות. לכל אחת מן הקבוצות תינתן תמונה אחת שמבטאת פרשנות אחת לקולו של השופר עם הסבר קצר בצידה.
על חברי הקבוצה יהיה לדון בשאלות:

- א. האם גם אצלכם עלו רגשות דומים לאלו המתוארים בתמונה?
- ב. מה הקשר בין משמעות זו של קול השופר לבין ראש השנה? (אם בכלל יש קשר)

בכדי שכלל תלמידי הכיתה יחשפו לשלל התמונות והפרשנויות מומלץ לבחור באחת משתי האופציות הבאות:

אופציה א': להעביר את התמונות בין כל הקבוצות- כך שהתלמידים יחשפו מגוון הקולות.

אופציה ב': לבקש מהתלמידים להציג את מה שהם ראו בתמונה ואת מה שנאמר אצלם בקבוצה בעקבות התמונה ליתר החברים בכיתה.

יש שתיארו את קול השופר כקול של אדם
שבוכה.

כך מספר המדרש על שרה, שכאשר שמעה
על עקדת יצחק, בידי אברהם, החלה בוכה
ומייללת.

יש שתיארו את קול השופר כקול מלא שמחה וצהלה.

ואכן, בתנ"ך אנו מוצאים פעמים רבות שהשתמשו בתקיעת השופר כחלק מנגינת שמחה.

כמו שלמשל מתואר בספר עזרא (פרק ג') שלאחר שייסדו הבונים את בית המקדש

יש שתיארו את קול השופר כקול מפחיד ומרעיד.

כך למשל, הנביא עמוס, כתב בספרו:
 "אם ייתקע שופר בעיר- ועם לא יחרדו (יפחדו)?"

יש שתיארו את קול השופר כקול שמכריז על המלכה של אלוהים.

בדומה לתרועת החצוצרה שנשמעת בשעת המלכת מלך, או בשעה שנכנס אדם חשוב, כך גם יכול קול השופר להוות כרוז להמלכתו של אלוהים.

יש שתיארו את קול השופר כקול אזעקה, בדומה לאזעקה המושמעת בימינו בשעת מלחמה או בשעת סכנה.

ואכן, בספר במדבר, כאשר ה' מצווה את משה ובני ישראל להכין חצוצרות ושופר, אחד התפקידים המרכזיים שלהם, על פי הנאמר שם, הוא להודיע לעם בשעת סכנה

יש שתיארו את קול השופר כקול שנועד לעורר אותנו.

בדומה לשעון המעורר שמעיר אותנו בבוקר, לקום ליום חדש-

כך השופר נועד בכדי לעורר אותנו משגרת החיים שלנו,

בכדי שנחשוב טליהם ונבחז את מטשינו.

לסיכום החלק הזה, כדאי להקריא את הסיפור החסידי המובא בזאת, המתאר כיצד "גנב" הבעל-שם-טוב ל"בעל התוקע" שלו את הדף עם הכוונות של השופר, כדי שיתקע מהלב, ויכוון את מה שהוא מרגיש באותה שעה:

תקיעת השופר וכוונת הלב

אחד מחסידיו ותלמידיו הבעל שם טוב נבחר להיות ה"בעל תוקע" (כך נקרא האדם שתוקע בשופר בתפילה בראש השנה בבית הכנסת) בראש השנה. כשהוא שמע שהוא נבחר הוא מיד החל להתכונן לקראת ראש השנה, והלך ללמוד ברצינות ובהתמדה את כל הכוונות המיוחדות שכתבו המקובלים על תקיעת השופר. הוא אף הכין לעצמו דף מיוחד עם כל הכוונות, כדי שכשהוא יתקע בשופר הוא יזכור בדיוק את הכוונות שהוא צריך להתכוון.

כשהגיע שעת התקיעות עלה החסיד רועד ומתרגש לבימה שבמרכז בית הכנסת, והצטרף לבעש"ט שכבר עמד שם. לאחר שהוציא את השופר מהנרתיק שלו, הוא הכניס את ידו לכיס שבמעיל שלו כדי להוציא משם את הפתק שרשם לעצמו כל הכוונות.

באותו רגע הלב של החסיד כמעט חדל מלפעום. ברגע הגדול בחייו, בו הוא צריך לתקוע בשופר בבית הכנסת של הבעל שם טוב, הוא עומד ואינו יודע מה לעשות! הרעד שאחז בו כשעלה לבמה, הלך והתגבר, ובכל כוחו הוא ניסה להיזכר במעט מן הכוונות שהוא כתב לעצמו. אבל בשל כל הלחץ וההתרגשות הוא לא הצליח להיזכר כלל מה הם הכוונות עליהם הוא צריך לחשוב בעת תקיעת השופר! ובנוסף לכל הצרות, הבעל שם טוב עומד לצידו ומחכה לו, הוא התחיל לחוש שפניו מאדימות מרוב בושה!

הוא לא ידע שהבעל שם טוב עצמו הוא זה שלקח לו את הפתק עם הכוונות מכיסו עוד קודם לכן.

הבעש"ט שם לב כמובן לפניו המאדימות של התלמיד וללחץ שבו הוא היה שרוי, אבל בכל זאת הוא סימן לו להזדרז ולהתחיל את התקיעות.

הבעל תוקע הבין שאין לו כל ברירה, והוא יהיה חייב כעת לתקוע בלי כוונות, בלי כל הסודות החשובים של המקובלים. רק כך לבדו – לתקוע כמו כל יהודי פשוט שהיה ניגש באותה שעה אל בימת בית הכנסת, אחוז השופר בידו ומריע בקול תרועה גדולה.

למורה: הכוונות עליהן מדובר בסיפור הן סדר מסוים ודי קבוע של התכוונות תוך כדי התקיעה (וכך מובן חששו של הבעל"ט ממכניות וחוסר ספונטניות) לקריאה נוספת ניתן לראות כאן: <http://www.otniel.org/show.asp?id=29481>

קריאה יחפה:

- מדוע הבעל-שם-טוב לקח ל"בעל תוקע" את הכוונות שהוא כתב?
- הסבירו במילים שלכם מדוע דווקא התקיעות שיצאו מלבו של "בעל התוקע" היו טובות יותר מהכוונות שהוא כתב על הדף?

רלוונטי:

- איזה סוג של מחשבות ורגשות "צריכים" להיות לנו בזמן שמיעת השופר?
- על פי הסיפור, האם ישנם רגשות או מחשבות "מסוימים" ש"צריך להרגיש"? האם ישנם מחשבות או רגשות שאינם "נכונים" למעמד?
- על מה אני בד"כ חושב בשעת תקיעת שופר? האם זו מחשבה קבועה?

בשלב זה, לאחר שהתלמידים נחשפו למגוון הרחב של הפרשנויות האפשריות למשמעותו של קול השופר, מומלץ להשמיע להם בשנית את קול השופר, ולבקש מהם שוב לתאר מה עורר בהם קול השופר.

בעקבות הסיפור או במקומו ניתן לצפות עם התלמידים גם בקטע מתוך "קשת בענן" בפרק "יום תרועה" בו מוצג סיפור חסידי נוסף המבטא רעיון דומה לסיפור שהובא לעיל (מהדקה השמינית ואילך): http://www.youtube.com/watch?v=vDwW4_sfqiw

חֲזַק עַיִן: מְקוֹרֵתַיִו הַשּׁוֹפָר, מִנְהוּ וְהַדְרֵק בַּהּ מְכִינִים אֹתוֹ!

בתנ"ך מוזכר השופר לצד כלים מוסיקליים שונים כמו חצוצרות, נבל, כינור ועוד שהיו ככל הנראים כלי נגינה נפוצים באותם ימים. אך השופר הוא המוזכר ביותר ביניהם, וכמו שראינו בחלק הראשון של היחידה, נעשו בו מגוון שימושים.

מהו השופר? ממה הוא עשוי? ממה מכינים אותו וכיצד?

השופר הוא כלי נשיפה אותו מייצרים מקרן של חיה (טהורה).

הסתכלו בתמונות שלפניכם ונסו לגלות, מהקרניים של איזו חיה מכינים את השופר שאנו תוקעים בו היום?

ראם

שור

כבש

באפלו

יעל

אנטילופה

התשובה לשאלה זו נמצאת בדברי המשנה במסכת ראש השנה :

”כל השופרות כשרין חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן.

שופר של ראש השנה של יעל* פשוט...”

*יעל – כבש זכר, בשפת התורה נקרא גם איל.

התאימו בין השלבים לבין התמונות :
א. מוצאים כבש זכר (יעל).

ב. מסירים את הקרניים מעל ראשו.

ג. מוצאים את החלק הפנימי של הקרן, ומנקים אותה מבפנים, ופותחים פתח בקצה הצר שלה (כדי שאוויר יוכל לעבור מצד לצד).

ד. מיישרים מעט את השופר, משייפים אותו ומחליקים אותו.

חֲפָּה יְשִׁיעַ: הַשּׁוֹפֵר וְרֵאשׁ הַשָּׁנָה:

המקור מן התורה שממנו למדים על תקיעת שופר בראש השנה הוא:

”ובחודש השביעי באחד לחודש

מקרא קדש יהיה לכם

כל מלאכת עבודה לא תעשו

יום תרועה יהיה לכם”.

קריאה יחפה:

מה פירוש הביטוי ”יום תרועה” לדעתכם?

על איזה חג מדובר? איזה חג מתאים להיות יום תרועה?

כיצד קשורה התקיעה בשופר לחג זה דווקא? (התייחסו למשמעויות השונות של השופר שזכרו קודם לכן)

ה'דצת:

עפ"י חז"ל ישנה מצווה לשמוע מאה (!) תקיעות שופר במהלך חג ראש השנה.

מדוע כ"כ הרבה לדעתכם?

למורה: רבים נוטים לייחס את מצוות השופר ליום הכיפורים כשעיקר השימוש בו נעשה בראש השנה דווקא וחשוב ללמד את הקשר הזה. במקור זה לא מוזכר

במפורש שיש לתקוע בשופר כלשהו, ובוודאי שלא מפורט שחייבים לתקוע בשופר של יעל. אך, כך התקבל בפירוש פסוק זה במסורת ישראל.

אחת התשובות לשאלת הקשר בין החג למצוות התקיעה מופיעה בדבריו של הרמב"ם (רבי משה בן מימון):

"... תקיעת שופר בראש השנה... רמז יש בו: עורו ישנים משנתכם ונרדמים

הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם".

(הלכות תשובה לרמב"ם. פרק ג', הלכה ז')

מהי מטרת קול השופר על פי דברי הרמב"ם?

קראו את הסיפור שלפניכם וחשבו כיצד הוא מתקשר לדבריו של הרמב"ם ולתקיעת השופר בראש השנה?

החצוצרה אינה מכבה את השריפה!

בימים עברו, רוב הבתים היו בנויים מעץ. מכוניות כיבוי עדין לא היו בנמצא, ולכן כאשר פרצה שריפה, אפילו הקטנה ביותר, היה הדבר כמעט תמיד מסתיים באסון.

ולכן, במרכז כל עיר היה מגדל גבוה בו ישב שומר שתפקידו היה להודיע לתושבים ולהזהירם כאשר פורצת שריפה. כאשר פרצה שריפה, היה השומר תוקע בחצוצרה וכל בני העיר כשהיו שומעים את ההתרעה היו מפסיקים את כל עיסוקיהם. כולם היו מסתדרים בשורה ארוכה: קצה אחד של השורה הגיע עד למקור המים – נחל או באר. את המים היו מעבירים בדליים מיד ליד עד לקצה השורה השני – מקור האש.

פעם, בא לבקר בעיר בחור צעיר מכפר מרוחק. לפתע נשמעה תרועת החצוצרה. כאשר שאל מה קרה, הסבירו לו שכאשר פורצת שריפה תוקעים בחצוצרה, ומיד השריפה נכבית.

הדבר מצא חן בעיני הבחור, וכאשר חזר לכפרו הוא אסף את כל התושבים והכריז: "מעכשיו אין צורך לחשוש משריפות, עקבו אחרי וראו כמה מהר אני מכבה שריפה". מיד קם הצית את אחד הגגות העשויים קש. האש התלקחה במהירות, והבחור לקח חצוצרה ותקע בה. אולם – האש לא נשמעה לו והמשיכה לעבור מגג לגג ומבית לבית.

"שוטה שכמותך", צעקו עליו האנשים. "האם אינך מביין שהחצוצרה איננה מכבה את השריפה? זהו רק קול שנועד להזעיק – לאסוף את כולם למהר ולכבות את השריפה".

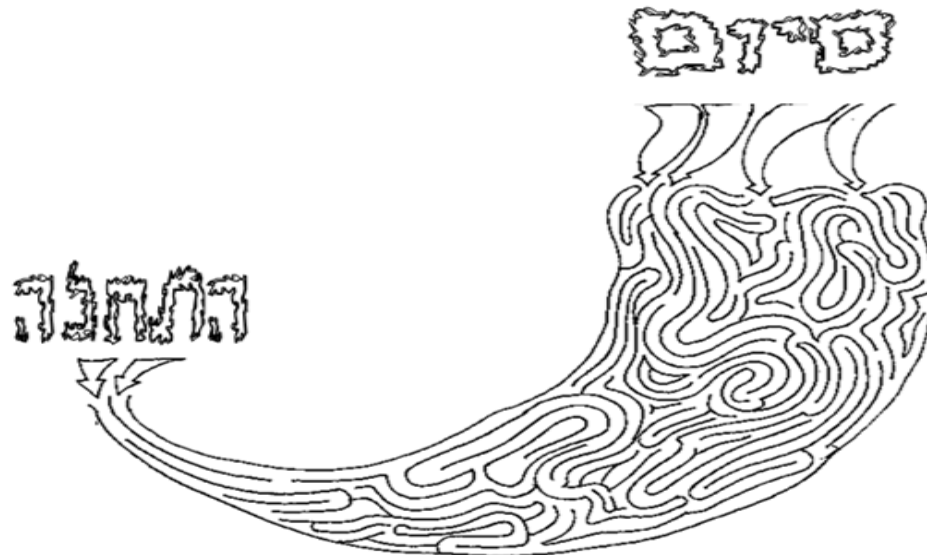
קריאה יחפה:

- על פי סיפור זה, מה תפקידו של השופר?
- האם לשופר עצמו יש "כוח" או שתפקידו הוא לקרוא לנו?
- מה קול השופר מזכיר לכם? כתבו את הכוונות, את בקשות-הלב הכמוסות שלכם שהייתם רוצים שיתעוררו בכם בראש השנה:

מצאו את הדרך שלכם בתוך הקולות הרבים של השופר:

סיכום -

ראינו על פי דבריו של הרמב"ם שאחד התפקידים של השופר הוא לעורר אותנו כדי שנבחן את ההתנהגות של עצמנו לקראת סופה של השנה החולפת ופתיחתה של שנה חדשה.

זהו אם כן, הזמן, לערוך חשבון נפש ולבחון כיצד אנו מתנהגים וכיצד היינו רוצים להתנהג.

לפניכם שאלון "רצוי / מצוי". סמנו היכן אתם עומדים בסופה של שנה זו (מצוי) והיכן תרצו להיות בסופה של השנה הבאה (רצוי):

מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	א. ההשקעה שלי בלימודים
מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	ב. ההתנהגות שלי כלפי חברי
מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	ג. ניצול הזמן הפנוי שלי
מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	ד. היחס שלי להוריי
מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	ה. ההשקעה שלי בתחביבים
מצוי: 5 4 3 2 1	מצוי: 5 4 3 2 1	ו. הקשר שלי עם אחיי

הצעה לפתע אדומת:

האם יש פער בין הרצוי לבין המצוי?
אם כן, חשבו כיצד אתם יכולים לצמצם אותו...

1. רשמו 2 תכונות חיוביות שלכם, וכיצד אתם מנצלים אותן באופן משמעותי:

---

2. רשמו תכונה אחת שהייתם רוצים לשפר עם המעבר מהשנה החולפת לשנה שבפתח:

---

3. מאורע שקרה בשנה החולפת שלא ארצה שיחזור על עצמו?

---

4. דבר אחד שהייתם רוצים להשיג בשנה הבאה, ומה הדרכים שיובילו אותך אליו:

---

5. הוספ/י נקודה משל עצמך אותה היית רוצה לבדוק במסגרת חשבון הנפש:

ראש השנה מסביב לעולם:

שלב א:

התלמידים יספרו כיצד הם מציינים את ראש השנה: בלבוש, במאכלים, במנהגים, בתפילות וכדומה.

שלב ב:

כל קבוצת תלמידים תקבל דף מיעד אחד- ותציג אותו באופן יצירתי (הצגה, קומיקס, כרזה וכדומה) ליתר תלמידים הכיתה.

שלב ג:

התלמידים ישתפו אילו קווי דמיון (מאפיינים, מנהגים או אמונות) הם מוצאים בין ראש השנה היהודי לכל אחד מראשי השנה האחרים עליהם למדנו.

(בכדי לעזור לתלמידים להיזכר בפרטים השונים- בסוף קובץ זה יש טבלה שמסכת את ראשי השנה השונים מסביב לעולם).

יפן

מספר יאן, ילד מיפן:

אנחנו חוגגים את ראש השנה ב 1 בינואר, והוא אחד החגים הגדולים והחשובים ביפן. אנחנו לא לומדים שבועיים, ואפילו החברות הגדולות נסגרות לכמה ימים. הרבה אנשים שעברו לעיר חוזרים לחופשה לכפרים ולעיירות שנולדו בהם כדי להיות משפחתם ועם חבריהם.

מוקדם בבוקר הראשון של השנה החדשה זורמים האנשים למקדשים כדי להתפלל לשנה טובה. מנהג זה הוא אחד הטקסים החשובים בשנה.

כאשר נפגשים מכרים וחברים הם מברכים זה את זה ברכה מיוחדת לראש השנה.

נהוג גם לאכול אוכל מיוחד לראש השנה: שעועית מבושלת, דג מאודה וירקות בחומץ. את האוכל מכינים מראש ומגישים בקופסאות מיוחדות, וכך לא צריך לבשל בזמן החג.

אני מאד אוהב את המשחקים שאנו משחקים בחג: העפת עפיפונים צבעוניים, משחק בסביבונים ומשחק קלפים מסורתי.

כל שנה אנחנו מכינים כרטיסי ברכות לשנה החדשה ואני מחכה בקוצר רוח לקבל את הברכות מחברי והמשפחה. אבל הפינוק הכי כיפי הוא כמובן "דמי ראש השנה" שהמבוגרים נותנים לנו.

בלילה שבו מתחילה השנה החדשה, בחצות, מצלצלים פעמוני כל המקדשים ביפן 108 צלצולים לסמן את תחילת השנה החדשה. בשעה זו נהוג לאכול אטריות שמסמלות אריכות ימים.

בבוקר שאחר כך נפגשת כל המשפחה, ואוכלת יחד את הארוחה שהוכנה מראש (בשנה שעברה) עם עוגות העשויות אורז.

ביפן מאמינים שהחלום הראשון של השנה החדשה יקבע איזו שנה זו תהיה. החלום הזה חשוב כל כך שיש לו שם מיוחד: hatsu yume. 'הוסטו יומי'

אז חולמות טובים ושנה טובה!

סין

מספר ליו, ילד מסין:

אצלנו ראש השנה חל בחורף, בפברואר. חגיגה ראש השנה שלנו ארוכה מאוד! אנחנו חוגגים את השנה החדשה, את "יואן טין", במשך 9 ימים!

לוח השנה הסיני מורכב ממחזור של 12 שנים. כל שנה נקראת על שם אחד מ-12 חיות שונות - למשל שנת הקוף, שנת הארנב, שנת השור ושנת הדרקון. אחרי שתיים עשרה שנה מתחיל סדר החיות מהתחלה! אנחנו מאמינים שהחיה השולטת על השנה גם משפיעה עליה.

בסין מתחילים להתכונן לשנה החדשה ימים רבים לפני החגיגות. מנקים היטב את הבתים כדי לסלק את המזל של השנה הקודמת ולפנות מקום למזל של השנה החדשה. נשים מבוגרות נוהגות להכין מגזרות נייר מנייר אדום, ואת המגזרות תולים על פתחי הבתים כדי לגרש את השדים. אנחנו אוהבים לקשט את הבתים בפרחים, ובמיוחד בניצני פרח האפרסק המביאים מזל טוב לשנה החדשה. וכמובן האוכל! אנחנו משקיעים הרבה בהכנת הסעודה החגיגית. מכינים מאכלים שמביאים מזל כמו כופתאות, עוף ודגים.

אחרי ההכנות המרובות מגיע הרגע הגדול! אנחנו לובשים בגדים חדשים, ויוצאים לראות את התהלוכות. אני אוהבת במיוחד את הריקודים של הדרקונים והאריות. 50 רקדנים נושאים על גבם את התחפושת המפוארת של הדרקון וגורמים לו לנוע, להתפתל ולקפץ. המראה מדהים! בחגיגות מרעישים ברעשנים, לפי האמונה שלנו כך נצליח לגרש את השדים הרעים, והשנה החדשה תהיה טובה!

שנה טובה - Chu Shen Tan (צ'ו שן טן)!

ברזיל

מספרת איזבל, ילדה מברזיל:

אנחנו נוצרים-קתולים ולכן חוגגים את ראש השנה כמו בכל העולם הנוצרי: בסוף השנה הנוצרית - ב 31 בדצמבר וב 1 בינואר. אני גרה בעיר הגדול ריו דה ז'נירו על חוף האוקיינוס האטלנטי.

המשפחה שלי נוהגת לקבל את פני השנה החדשה על חוף הים. אנחנו לובשים בגדים לבנים שמסמלים מזל ושלוש והולכים לראות מופע מדהים של זיקוקין די-נור! מסביבנו אנשים רבים שרים ומדליקים נרות. כולנו מחכים ל 12 בלילה - בשעה זאת בדיוק מתחילה השנה החדשה. אחרי חצות אנחנו קופצים שבע פעמים מעל גלי הים וזורקים פרחים למים. בשעת קפיצה אנו מביעים משאלות לאלת הים. רוצים שאגלה לכם מה ביקשתי הפעם? ביקשתי שאצליח בלימודים, שהאחים הגדולים לא יריבו איתי וש... ייוולד לי אח חדש!

שנה טובה - Feliz Año Novo (פליס אנו נובו)!

קולומביה

מספר דיאגו, ילד מבוגוטה שבקולומביה:

בקולומביה חוגגים את ראש השנה ב 31 בדצמבר וב 1 בינואר. יש לנו מנהג יפה ואני רוצה לספר לכם עליו.

בדצמבר כל המשפחה מכינה בובה גדולה שאנחנו מכנים - "אנו ויארז" - אדון השנה הישנה. בונים את הבובה מעץ ומקש. כל אחד מבני המשפחה תורם פריטי לבוש ישנים מהשנה שעברה. לתוך הבובה אפשר גם להכניס חפצים מהשנה החולפת שמעוררים זיכרונות לא טובים (למשל מבחנים שלא הצלחנו בהם, מכתבים לא נעימים, צעצועים שנשברו ועוד).

ב 31 בדצמבר, בחצות, ברגע המעבר שבין השנה הישנה לשנה החדשה, אנחנו שורפים את הבובה! שריפת הבובה מסמלת את שריפת העבר ואת התקווה לעתיד טוב!

שנה טובה - Feliz Año Nuevo (פליז אנו נואבו)!

קוריאה

מספר יונג סיק, ילד מקוריאה :

שלום! אני גר בסיאול שבקוריאה הדרומית. החגיגות שלנו לשנה החדשה מדהימות! לראש השנה קוראים אצלנו 'סול נלי'. החגיגות מתחילות בלילה. קודם כול מניחים ליד פתחי הבתים מסננים מיוחדים עשויים קש הנקראים 'בוק-ג'ור', שמים אותם נגד עין הרע. כל המשפחה לובשת בגדים חגיגיים - 'האן-בוק'. בבגדים החדשים יש כיסים מיוחדים שאפשר לשים בהם ברכות! ראש השנה הוא יום של איחוד משפחות, ובבית יש המון אנשים.

אני מתעייף מאוד בערב החג, אבל משתדל שלא להירדם! למה? סבתא שלי סיפרה שאצל מי שישן בראש השנה צבע הגבות הופך לבן! לקראת זריחה כל בני המשפחה יורדים לחוף הים לראות את השמש העולה, ומביעים משאלות לשנה החדשה.

כפי שאמרתי, המשפחה עומדת במרכז החגיגות. טקס חשוב מאוד הוא טקס הקידות של הדורות הצעירים לדורות המבוגרים, כאשר משתחוים לפני זקני המשפחה מפגינים כלפיהם כבוד והערכה. וכמובן יש מאכלים מיוחדים לחג. המאכל המסורתי שלנו נקרא 'דוק-גוק'. זהו מרק שבתוכו עוגות אורז. אנחנו מאמינים שכאשר אוכלים את המאכל הזה נוספת שנה לחיינו. אצלנו לא גדלים בשנה ביום ההולדת, אלא בראש השנה! למשל בערב ראש השנה הייתי בן 9 ובראש השנה נהייתי בן 10!

אחרי הארוחה הילדים מקבלים כסף ומשתעשעים במשחקים מיוחדים לחג: משחקים 'יוט-נורי' - משחק במקלות, מעיפים עפיפונים, ומתנדנדים בנדנדות ענקיות שמקימים במיוחד בגנים

אירן

אדל, ילד מאירן מספר :

מה שלומכם? אני חי בכפר לא רחוק מטהרן בירת אירן. אשמח לספר לכם על ראש השנה שלנו.

ראש השנה חל אצלנו בתחילת האביב ב-21 במרץ והוא נקרא נורוז. נורוז חל ביום הראשון של חודש פברדין, לפי לוח השנה שלנו. יש מנהג עתיק ולפיו בתקופה שלפני החג היו זורעים זרעי עדשים, חיטה או שעורה וכאשר היו רואים את הנביטה היו יודעים שהחג הגיע. כיום אנחנו יודעים שאפשר להתחיל בחגיגות הנורוז כאשר נשמע קול תותח בכפר, עד אז החגיגות לא מתחילות באופן רשמי.

איך אנחנו מתכוננים לחג? ראשית אנחנו מקשטים את הבתים בנבטים של הזרעים, שסיפרתי לכם עליהם קודם. הנבטים מסמלים עבורנו גידול, התחדשות ושפע ואנחנו שומרים אותם בבית במשך 13 ימים לפני שאנחנו זורקים אותם לנהר. כולנו מנקים את הבתים לקראת החג וקונים או תופרים בגדים חדשים לכל בני הבית.

הגיע הרגע הגדול - חג הנורוז. במרכז הבית אנחנו מעמידים שולחן עם סימני החג. על השולחן 7 חפצים סמליים: יקינתון, נבטי דגנים, מעדן מתוק העשוי מחיטה ירוקה, חומץ, תבלין הסומק, תפוח וזיתים. חוץ מהסימנים הללו אנחנו מניחים על השולחן החגיגי גם את ספר הקוראן, ביצים צבועות, נרות, מראה וקערת מי ורדים.

לאחר הישמע קול התותח - אנחנו נוהגים לבקר קרובי משפחה ולאחל להם שנה טובה. אנחנו יושבים יחד ואוכלים את מאכלי החג המתוקים: בקלוואה, נוני שקרי עוגיות שקדים, עוגיות מיוחדות שנקראות "סור" ו"בדס צ'ורגי" (עוגיות שקדים). לילדים יש סיבה נוספת למסיבה - המבוגרים נותנים לנו, מטבע זהב או כסף שנקרא אידי.

סיכום- ראשי השנה מסביב לעולם :

מנהגים מיוחדים	שינה	כלי מיוחד	בגדים	תפילות	סימנים	תאריך וימי החג	
משחקים מיוחדים	חשיבות מיוחדת לחלום הראשון בשנה החדשה	108 צלולי פעמון המקדש		תפילה מיוחדת	אטריות ארוכות – לאריכות ימים	1 ינואר. שבועיים	יפן
-מופע זיקוקי דינור - הדלקת נרות - 7 דילוגים מעל גלי הים, תוך כדי הבעת משאלה וזריקת פרחים			בגדים לבנים – מיציגים מזל ושלו	הבעת משאלה על שפת הים		31 בדצמבר 11 בינואר	ברזיל
דמי כיס מנקים את הבית			בגדים חדשים		סימנים שונים על שולחן החג	21 מרץ	אירן
תהלוכות ססגוניות		רעשנים – לגירוש	בגדים חדשים		מאכלים וקישוטים	פברואר	סין

מנקים את הבית – מהמזל של השנה שעברה		שדים			המביאים מזל	תשעה ימים	
- קישוטים נגד שדים							
שריפת בובה מלאה בכל הזיכרונות הרעים מהשנה שחלפה						31 בדצמבר 11 בינואר	קולומביה
- טקס קידות של הצעירים מול המבוגרים - דמי כיס - משחקים מיוחדים - יום הולדת!! - סלי קש נגד עין הרע	אסור לישון שהגבות לא יהפכו לבנות!!		בגדים חדשים עם כיסים לברכות	משאלה על שפת הים בזמן הזריחה			קוריאה

כיתות ד-ו

ראש השנה – ערכים ומסרים בגלויות "שנה טובה":

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

ביחידה זו נעסוק בגלויות "שנה טובה" המלוות את הימים שלקראת ראש השנה בעשרות השנים האחרונות, אם לא למעלה מזה. בטקסט המרכזי מוצגת גלויה אחת שכזו, בה מוצגים חברי להקת ABBA. ב"קריאה היחפה" נדון בבחירה זו, ובעקבות כך ב"ריבוי קולות" נחשף למגוון רחב של גלויות והתלמידים יתבקשו לבחון אילו מהגלויות נושאות ערכים ומסרים משמעותיים בעיניהם, ואילו גלויות מחמיצות את מטרתן בכך שהן מעבירות מסרים שאינם שייכים ל"גלויות שנה טובה" או שהם תכנים לא ראויים בעינינו כלל. וב"רלוונטיות" יתבקשו התלמידים לחשוב על המסר והערך שהם היו רוצים להעביר לקראת השנה החדשה, ולעצב אותו בגלויות השנה הטובה שלהם שאותה ישלחו לקרובי משפחה וחברים.

מקור מרכזי:

קריאה יחפה:

גלויות שנה רבות נוצרו במהלך השנים: גלויות בשלל צבעים, עם עיטורים רבים, ומסרים מגוונים.

- מדוע לדעתכם נבחרו חברי להקת ABBA לעטר את גלויות השנה הטובה שלפניכם?
- מה דעתכם על בחירה זו?

ריבוי קולות:

באתר נוסטלגיה תוכלו למצוא עשרות רבות של גלויות שנה טובה מתקופות שונות:

<http://www.nostal.co.il/Site.asp?table=Terms&option=single&serial=13666&subject=%F8%E0%F9%20%E4%F9%F0%E4&portal=%E7%E2%20%E5%EE%E5%F2%E3>

- א. בחרו 3 גלויות שנות טובות שאתם מוצאים בהם בעיצוב שלהן ערך ייחודי ומשמעותי.
- ב. בחרו גלויות שנה טובה אחת שלדעתכם העיצוב, התמונה או האיור שמופיעים בה לא מתאימים לגלויות שנה טובה, או שהם לא ראויים כלל.

*למורה:

אפשר להציע מגוון סיבות להתנגד לכל מיני עיצובים של גלויות "שנה טובה": למשל בשל התנגדות להחפצה של נשים שקיימת בחלקן, או לקיטלוג של הנשים בעולם המטבח; או בשל תוכן פרסומי שאין לו קשר כלשהו לשנה החדשה.

רלוונטיות:

חשבו מהם הערכים והמסרים שאתם הייתם רוצים להעביר על גלויות השנה הטובה שלכם, ועצבו גלויות שנה טובה שאותה תשלחו לבני המשפחה וחברים, לקראת ראש השנה.

מסכת ראש השנה, פרק א' משנה א: ארבעה ראשי שנים

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

מסכת ראש השנה נפתחת בהפתעה. שלא כפי שהיינו מצפים שהיא תעסוק בראש השנה כתאריך אחד ויחיד, היא נפתחת במשנה המתארת ארבע ראשי שנים. ביחידה זו נתעכב על ארבע ראשי השנים המתוארים במשנה, אך בראש ובראשונה נעסוק ברעיון העולה מכך שהמשנה מתארת כמה וכמה ראשי-שנים, ולא ראש השנה אחד ויחיד.

שכן, גם כיום, במובנים רבים אפשר להצביע על ראשי שנה שונים שמלווים את חיינו: הראשון בספטמבר הוא ראש השנה ללימודים; א' בתשרי הוא ראש השנה מבחינת הלוח העברי; הראשון בינואר הוא ראש השנה מבחינת אזרחית, ואפשר עוד להמשיך ולנקוב בתאריכים המהווים "ראש השנה" עבורנו.

כיוון שכך, אנו מציעים לפתוח את הלימוד דווקא ב"רלוונטיות" של היחידה, בכדי לעסוק עם התלמידים עצמם בפער שבין המושג "ראש השנה" שלכאורה מצביע על תאריך אחד ויחיד בשנה, לבין "ראשי השנים" שמופיעים בלוח השנה שלהם.

בנקודה הזו חשוב להדגיש שעל אף פתיחה זו של המסכת, הרי שבהמשך תעסוק המסכת בעיקר בראש השנה שחל בא' בתשרי- אותו ראש השנה שאנו מכנים כיום בלוח השנה העברי בשם זה. כמו כן, כדאי לעמוד עם התלמידים על כך שכמחצית ממסכת ראש השנה עוסקת בראש חודש, ואפשר לדון עם התלמידים בשאלה מדוע שני נושאים אלו קובצו למסכת משותפת אחת.

ב"טקסט המרכזי" מובאת המשנה עצמה, וב"קריאה היחפה" נעמוד על משמעותו של כל אחד מ"ראשי השנים" המוזכר במשנה זו.

"בריבוי הקולות" נדון בשאלה האם אפשר למדוד "שנה" באופן אחר שאינו תלוי בגורמי השמיים- כלומר בהקפת כדור הארץ את השמש, ומה יכול לגרום לנו לכנות פרק זמן אחר בחיינו כ"שנה" – אף אם אין מדובר בשנה מבחינה אסטרונומית.

ו"בתוספתא" נחזור שוב אל המקום האישי והרלוונטי של התלמידים, ולאחר האזנה לשיר "גלגל ענק" נבקש מהתלמידים לשתף בתחושות שלהם ביחס לחזרתיות והמעגליות של לוח השנה.

רלוונטיות:

- א. מהו ראש השנה עבורכם?
- ב. מתי מתחילה השנה מבחינתכם? האם יש לכם כמה התחלות שנה במהלך השנה?
- ג. האם יש תאריך אחד ויחיד לראש השנה? אם כן- מהו? אם לא- מהם התאריכים השונים שמתאימים בעיניכם למושג זה.
- ד. חלקו את ראשי השנה שמינתם לראשי שנה "פרטיים" ולראשי שנה "ציבוריים".
- ה. כתבו לצד כל אחת מהתמונות- איזו שנה מתחילה בה:
היעזרו בתרמילון:
שנה עברית, שנת לימודים, שנת מס, שנת חיים, שנה אסטרונומית, שנת לימודים אקדמית
- ו. כתבו לצד כל אחת מ"השנים" את התאריך שבה היא מתחילה על פי מה שמופיע בתמונות או על פי מה שאת חוויתם בחיכם.

מופע פתיחת סמסטר
צוחקים הרבה, מנגבים דמעה פה ושם, מגלים שהשמיים מהולה בעננים.
כאן יחומר למחשבה "זה לא מילים גסות, ופרספקטיבה רחבה" זה לא מסך פלאזמה.

תומר רטהאוז
המופע המרכזי של חנוכה

יום שלישי 22/10 באולם כנסים אורן (בניין 26) בשעה 20:30
*כר חלבי ושתייה חמה / קלה

תומר רטהאוז
בוגר בית הספר הנבחר למוסיקאי יוקטו נויכי (יאר 2001)

בין הפגשותיו טורץ לרשת BBC העולמית אודות מלחמת ששת הימים. מוכר המבטל בקופריה האמריקאית "ברטה ויום הגדול" בחאטרון "מוטאי". בעל מחשבול הבנה האפסלית "תלי" בתיאטרון "בית ציוני אמריקה". שר התרבות הבגה "מקר עניי" (אנסמבל רב פנים). השתתף בסטודיוס היוקרתיים לתיאטרון של עכו ועל ליאון (נרפת), שיתוף בסרט הטלנוע עטור הפרטים "ימים קטנים"

המבנה נבנית "ליאונרדו דה וינצ'י" איתו הוקם מרכז תרבות ויכנס יוקטו נויכי

36

עונות השנה
22-21 דצמבר
מפנה חורף בחצי הכדור הצפוני
קו המשווה

יום

יום

טקסט מרכזי:

ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן- ראש השנה למלכים ולרגלים.

באחד באלול- ראש השנה למעשר בהמה;
רבי אלעזר ורבי שמעון אומרין: באחד בתשרי.

באחד בתשרי- ראש השנה לשנים לשמיטין
וליובלות, ולנטיעה ולירקות.

באחד בשבט- ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי;
בית הלל אומרין: בחמישה עשר בו.

(מסכת ראש השנה, פרק א, משנה א)

למלכים- ספירת שנות המלכות של מלכי ישראל מתחילה תמיד באותו תאריך, לא משנה מתי באמת הומלך המלך.

לרגלים- חג הפסח, שחל בי"ד חודש ניסן, הוא הרגל הראשון בשנה.

מעשר בהמה- מצווה לתת עשירית מכל הבהמות שנולדות לאדם בכל שנה. שנה מבחינה זו מתחילה ונחתמת בתאריך זה.

לשנים- ספירת שנות מלכותיהם של מלכי העולם (ברטנורא) מניין השנים כמו שאנו מונים כיום (קהתי)

לשמיטין- שנת שמיטה חלה אחת לשבע שנים. בשנה זו מצווים לשבות מחלק גדול מעבודות השדה בארץ ישראל, כמו למשל: לחרוש ולקצור. שנת השמיטה מתחילה מתאריך זה.

ליובלות- שנת היובל חלה אחת לחמישים שנה, אחרי מחזוריות של שבע שנות שמיטה. בשנה זו מצויים ערכים הדומים לשמיטה רק באופן נרחב יותר, כך למשל העבדים שבחרו שלא להשתחרר בשנת השמיטה, על אף שהיו זכאים לכך- חייבים להשתחרר בשנת היובל. שנה זו מתחילה מ' בתשרי.

לנטיעה- לעניין שלוש שנות הערלה, שלוש השנים הראשונות מאז שניטע העץ, בהן אסור על פי התורה לאכול מפירותיו.

ולירקות- למעשר הירקות, כשם שאת מעשר הבהמה נותנים רק מהבהמות שנולדו מאותה השנה, כך אין מעשרים מהירקות של השנה האחת, יחד עם ירקות משנה אחרת, והשנה לעניין זה מסתיימת ומתחילה בתאריך זה.

ראש השנה לאילן- גם מפירות העץ יש לעשר. ובכדי לדעת מאילו פירות ניתן לעשר יחד- צריך לקבוע תאריך שבו מתחילה השנה. א' בשבט לשיטת בית שמאי, וט"ו בשבט לשיטת בית הלל- הם התאריכים שקובעים, לשיטת כל אחד מהביתם, את התאריך הזה.

קריאה יחפה:

- א. כמה ראשי שנים מצוינים במשנה?
- ב. לאור השיחה שלנו בפתחת השיעור- האם דבר זה הפתיע אתכם?
- ג. איזה ראשי שנים מהמשנה אתם מכירים?
- ד. שבצו בטבלה שלפניכם את ראשי השנים המוזכרים במשנה, והסבירו מה מסמל או מה תפקידו של כל אחד מארבעת ראשי השנים המוזכרים במשנה במילים שלכם.
- ה. בשלב הבא בצבע אחר כתבו ראשי שנה שאתם מציינים באותם החודשים
- ו. צבעו את כל המשבצות שבהן כתבתם.

<p align="center">"ארבעה ראשי שנים"</p> <p align="center">ראש השנה ל...</p>	
	תשרי
	חשוון
	כסלו
	טבת
	שבט
	אדר
	ניסן
	אייר
	סיוון

	תמוז
	אב
	אלול

ריבוי קולות:

למרות שבדוגמאות שאיתן פתחנו את השיעור ובראשי השנים השונים המוזכרים במשנה יש התייחסות לתאריכים שונים בלוח השנה, הרי שבסופו של דבר כולם מתייחסים לשנה – כיחידת זמן ברורה: פרק הזמן שבה מקיף כדור הארץ את השמש (ובמקביל 12 פעמים שבהם מקיף הירח את כדור הארץ).

לפניכם קטע מתוך הספר "מומו" של מכאל אנדה (עמוד 49):

יש סוד אחד גדול, שהוא עם זאת ענין של יום-יום. כל בני-האדם שתפסו בו, כל אחד מכיר, אבל רק בני-האדם מעטים מאד נותנים עליו אי-פעם את דעתם. רב האנשים מקבלים אותו סתם כמות-שהוא, ואינם תוהים עליו כהוא-זה. והסוד שמדבר בו הוא הזמן.
 למדידתו יש לוחות-שנה ושעונים, אבל אין זה מלמד אותנו הרבה. שהרי, כידוע לכל, יש ששעה אחת ויחידה נראית בעינינו כנצח, ולעמת זאת אפשר ששעה אחת תחלף כהרף-עין. הלא זה תלוי בחניות שחיות בתוך אותה שעה.
 כי זמן הוא חיים. והחיים שוכנים בלב.

- מה עמדתו של מיכאל אנדה ביחס למדידת הזמן כתלוי אך ורק בפרק הזמן החיצוני שמתרחש בעולם?
- איזו סוג מדידה אחר הוא מציע.
- מה דעתכם על עמדתו זו?
- נסו לחשוב על דוגמאות של פרקי זמן מהחיים שהרגשתם שאפשר לכנותם "שנה" גם אם לא באמת עברה שנה שלימה מבחינה אסטרונומית (שכדור הארץ מקיף את השמש וכו').

תוספתא:

האזינו לשיר: "גלגל ענק" (מילים: שמרית אור; לחן: קובי אושרת)

<https://www.youtube.com/watch?v=jyS4xVn5sMQ>

גלגל ענק

אדם בונה ביתו בדם ויגע
מלילו ויומו
ובסופה עזה, ממש בן רגע
הוא חרב, כן, חרב עולמו .

עוד שנה ועוד שנה
הזמן הוא גלגל ענק
ומחר עוד יום שממרומיו
נדאה למרחק .

מעגל נפתח בכל שנה
ומעגל נסלח בכל שנה
ואם דבר לא השתנה
מחר ודאי נצחק .
מעלה כשזה טוב
ולא נורא כשמטה, אם זה רע -
תמיד יש עוד ברירה -
הזמן הוא כמו גלגל ענק .

אדם אוהב תמיד בתום ולהט
ביומו ולילו
פתאום כמו רוח פרא לא נודעת
נעלם, נעלם חלמו .

עוד שנה ועוד שנה ...

- שתפו את חבריכם לכיתה בתחושות שעולות בכם בכל פעם שהשנה מתחדשת (לאו דווקא בראש השנה אלא גם בתאריכים אחרים משמעותיים עבורכם שחוזרים כל שנה מחדש).
- נסו לדמיון כיצד הייתם מרגישים אם הזמן לא היה "חוזר על עצמו". כלומר, שהחיים היו רצף אחד ארוך, שנמשך מגיל הילדות ועד הזקנה, ללא החלוקה ללוח השנה- שמחזיר אותנו שוב ושוב אל אותם התאריכים.
- באילו מובנים החזרתיות היא אהובה מבחינתכם, ובאילו מובנים היא קשה או מעיקה?

מסכת ראש השנה - פרק ג' משנה ז: לשמוע קול שופר ולהתכוון...

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

שלא כמו מצוות אחרות שעיקרן הוא הפעולה אקטיבית שהאדם עושה, במצוות השופר – על פי חכמים - עיקרה של המצווה היא דווקא פעולה פסיבית שהאדם עושה. עיקרה של מצוות השופר- היא שמיעת קול השופר, ולא התקיעה בו דווקא.

בנוסף לכך, במצווה זו מדגישים חכמים, בדומה לתפילה, ובשונה ממצוות רבות אחרות – את כוונת הלב, ותולים בכוונת הלב את קיומו של המעשה עצמו. ללא כוונת הלב- אין כל משמעות לתקיעת השופר או לשמיעת קולו.

ביחידה זו נלמד את משניות ז-ח שבפרק ג' במסכת ראש השנה. ב"טקסט המרכזי" מובאת משנה ז' שעוסקת באופן ישיר במצוות השופר. ומההלכות שנאמרות בה בשם חכמים- אנו למדים שאכן עיקר מצוות השופר היא האזנה לקולו, וכי מצווה זו תלויה בכוונת הלב.

ב"ריבוי קולות" אנו ממשיכים גם אל משנה ח'. במשנה זו מובאים שני סיפורים מדרשיים של חכמים שמהם אנו למדים את הרעיונות הללו. וב"ריבוי הקולות" נוסף ונלמד את משנה ח' שמחזקת באמצעות דרשות של חכמים לשני סיפורים בתורה, את הרעיון שלא המעשה הוא העיקר כי אם כוונת הלב במצטרפת אליו.

וברלוונטיות נדון עם התלמידים בשאלה – מהי אותה כוונת הלב שיש לכוון בשעת התקיעה בשופר, ונקרא עמהם את הסיפור החסידי על בעל התוקע של הבעל שם טוב כתשובה אחת אפשרית לשאלה זו.

טקסט מרכזי:

התוקע לתוך הבור או לתוך הדות או לתוך הפטם:

אם קול שופר שמע- יצא

ואם קול הברה שמע- לא יצא

וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת,

או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת,

ושמע קול שופר, או קול מגילה:

אם כיוון ליבו- יצא

ואם לאו- לא יצא

אף על פי שזה שמע וזה שמע-

זה כיוון ליבו ולזה לא כיוון לבו.

(מסכת ראש השנה, פרק ג', משנה ז)

*הדות- מרתף הנבנה בקרקע ושומרים בו תבואה וחביות יין

** פיטם- חבית גדולה של חרס

***קול הברה- קול שנשמע כמו הד

קריאה יחפה:

- במה תלויה היכולת של אדם שתקע לתוך בור, מרתף או חבית גדולה- לצאת ידי חובת מצוות שופר?
- האם עיקר מצוות שופר בראש השנה- היא התקיעה בו או שמיעת קולו? הוכיחו את דבריכם מהאמור במשנה.
- פתחו את המחזור לראש השנה- ובדקו שם, כיצד מנוסחת הברכה על מצוות השופר. האם ברכה זו תואמת את דברי המשנה שלפנינו?
- במה תלויה היכולת של אדם שעובר מאחורי בית הכנסת, או שנמצא בביתו ושומע את השופר- לצאת ידי חובת מצוות שופר?

- מה בין שמיעה והקשבה? או איך אפשר לשמוע ולא לצאת ידי חובה (במובן של שמיעה שעוברת 'ליד האוזן')?
- **הצעה לפעילות:**
אפשר לשחק כאן טלפון שבור- לבחון מה בין הקשבה אמתית לשמיעה שאינה עם תשומת לב.
- או לחילופין, לספר סיפור עם המון פרטים ושאלת אחכ דווקא על פרטים אזוטריים ולברר דרך זה מה הכוונה לשמיעה עם כוונה.

ריבוי קולות:

המשנה מדברת על מקרה שבו אדם שמע את השופר מחוץ לבית הכנסת, תולה את השאלה האם יצא ידי חובה או לא בשאלה האם כיוון את ליבו. האם לדעתכם אדם שהגיע לבית הכנסת בראש השנה- יכול גם הוא שלא לצאת ידי חובה, או לא? הסבירו את עמדתכם.

”והיה, כאשר ירים משה ידו--וגבר ישראל . . .” (שמות יז,יא),

וכי ידיו של משה עושות מלחמה או ידיו שוברות מלחמה?

אלא כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלן,

ומכוונין את ליבם לאביהם שבשמיים- היו מתגברין;

ואם לאו- היו נופלים.

כיוצא בדבר אתה אומר "ויאמר ה' אל משה, עשה לך שרף . . ." (במדבר כא, ח),

וכי הנחש ממית ומחיה?

אלא כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלן,

ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמיים- היו מתרפאין;

ואם לאו- היו נימוקים.

- במשנה זו מובאים שני ספורים מן התורה- שחכמים מבקשים להבהיר.
- פתחו את התורה – על פי מראי המקומות המופיעים במשנה זו, והיזכרו בסיפורים בהם מדובר.
- מה אפשר היה להבין מסיפורים אלו- על פי התורה בלבד?
- מה מבקשים חכמים להבהיר ביחס למסקנה זו?
- האם סיפורים אלו, או הפרשנות של חכמים אליהם, קשורים לראש השנה?
- מדוע אם כן בחרו חכמים להכניס את הסיפורים האלו אל תוך מסכת ראש השנה ודווקא לאחר המשנה שלפנינו? איזו תפיסה הם מבקשים לשלול ביחס למצוותה שופר באמצעות סיפורים אלו?
- חשבו, מה התשובה שעולה מהסיפור הזה ביחס לשאלה- האם גם אדם שנמצא בבית הכנסת, או אפילו בעל התוקע עצמו- יכול שלא לצאת ידי מצוות השופר, כיוון שלא כיוון את ליבו.

הצעה לפעילות:

צפו בסרטון שלפניכם :

<https://www.youtube.com/watch?v=US4nReveEt4>

האם הרעיון המוצג בו תואם או סותר את דברי המשניות שלמדנו ביחידה זו? הסבירו את עמדתכם.

רלוונטיות:

המשנה מלמדת אותנו שהעיקר בתקיעת שופר היא **הקשבה** לקולו של השופר. כך פוסק גם הרמב"ם שהמצווה היא דווקא לשמוע קול שופר. וכפי שראינו זוהי גם לשון הברכה על מצוות השופר: ברוך אתה ה'... לשמוע קול שופר".

בנוסף לכך, המשנה גם מלמדת אותנו ששמיעה זו חייבת להיות מתוך כוונה.

- כיצד אתם מבינים את משמעותו של מושג "כוונה" בהקשר זה?
- מהי הכוונה שאליה צריך לכוון בעת שמיעת קול השופר?

קראו את הסיפור החסידי שלפניכם, והסבירו במילים שלכם כיצד סיפור זה מבאר את המושג "כוונה" בהקשר של שמיעת קול השופר:

"פעם אחת ציוה הבעל שם טוב זכרונו לברכה להרב ר' זאב קיצס זכרונו לברכה שילמוד כוונות התקיעות, כי הוא יהיה מסדר התקיעות בראש השנה לפניו. וילמוד הרב ר' זאב את הכוונות ויכתבן על נייר להביט בהן בעת הסידור, וישם את הנייר בחיקו. בבואו לסדר התקיעות התחיל לחפש הנייר אנה ואנה ואינו, ולא ידע מה לכוון. וירע לו מאוד. ויבך בכי תמרורים בלב נשבר, וסידר התקיעות פשוט בלי שום כוונות. אחר זה אמר לו הבעל שם טוב הנה בהיכל המלך נמצאו חדרים והיכלות הרבה, ומפתחות שונים בכל פתח ופתח, אך הכולל מכל המפתחות הוא הגרזן, שבו אפשר לפתוח כל המנעולים של כל השערים כולם. כן הכוונות הן מפתחות, לכל שער כוונה אחרת, והכולל הוא לב נשבר. כאשר ישבר אדם לבו לפני השם יתברך באמת יכול ליכנס בכל השערים בהיכלות של המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

(ש"י עגנון, סיפורי הבעל שם טוב, מתוך "אור ישרים")

הצעה לפעילות:

כתבו על הפתק שלכם – מהם הכוונות האישיות שאליהם הייתם רוצים לכוון בשעה שנשמע קולו של השופר.

ונתנה תוקף

כתב: אליסף תל-אור

טקסט מרכזי:

ונתנה תקף קדשת היום
 כי הוא נורא ואיום
 ובו תנשא מלכותך
 ויכון בְּחֶסֶד כְּסֹאֵךְ
 ותשב עליו באמת.
 אמת כי אתה הוא דין ומוכיח ויודע ועד
 וכותב וחותרם וסופר ומונה.
 ותזכר כל הנשכחות,
 ותפתח את ספר הזכרונות.
 ומאליו יקרא.
 וחותרם יד כל אדם בו.
 ובשופר גדול תקע.
 וקול דממה דקה ישמע.
 ומלאכים יחפזון.
 וחיל ורעדה יאחזון.
 ויאמרו הנה יום הדין.
 לפקד על צבא מרום בדין.
 כי לא יזכו בעיניך בדין.

וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון.
 כבקרת רועה עדרו.
 מעביר צאנו תחת שֶׁבֶטוּ.
 כן תעביר ותספר ותמנה ותפקד נפש כל חי.
 ותחתך קצבה לכל בריותיך.
 ותכתב את גזר דינם:
 בראש השנה יכתבון
 וביום צום כפור יחתמו
 כמה יעברון וכמה יבראו
 מי יחיה ומי ימות.
 מי בקצו ומי לא בקצו
 מי במים. ומי באש
 מי בחרב. ומי בחיה
 מי ברעב. ומי בצמא
 מי ברעש. ומי במגפה
 מי בחניקה ומי בסקילה
 מי ינוח ומי ינוע
 מי ישקט ומי יטרף
 מי ישלו. ומי יתסר

אין קצבה לשנותיך. ואין קץ לארץ גמיד
ואין לשער מרכבות כבודך.
ואין לפרש עלום שמך
שמך נאה לך. ואתה נאה לשמך.
ושמנו קראת בשמך.
עשה למען שמך. וקדש את שמך על מקדישי שמך
בעבור כבוד שמך הנערץ והנקדש
כסוד שיח שרפי קדש
המקדישים שמך בקדש
דרי מעלה עם דרי מטה
קוראים ומשלטים בשלוש קדשה בקדש.

מי יעני. ומי יעשר
מי ישפל. ומי ירום
ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רע הגזרה

כי כשמך כן תהלתך
קשה לכעס ונוח לרצות
כי לא תחפץ במות המת
כי אם בשובו מדרך וחייה
ועד יום מותו תחכה לו
אם ישוב מיד תקבלו.
אמת כי אתה הוא יוצרם
ואתה יודע יצרם
כי הם בשר ודם.
אדם יסודו מעפר, וסופו לעפר
בנפשו יביא לחמו
משול כחרס הנשבר
כחציר יבש וכציץ נוכל
כצל עובר וכענן כלה
וכרוח נושבת וכאבק פורח
וכחלום יעוף.

ואתה הוא מלך אל חי וקיים

קריאה יחפה:

- א. צבעו בפיוט בצבע צהוב את המילים שמתארות את קדושת היום.
- ב. צבעו בפיוט בצבע אדום את המילים המתארות או מעוררות בכם פחד ויראה.
- ג. צבעו בפיוט בצבע כחול את המילים המתארות את התשובה והכפרה שביום הכיפורים.
- ד. העתקו את המילים מהפיוט שמבטאות בצורה המשמעותית ביותר מבחינתכם את משמעותו של יום הכיפורים:

ריבוי קולות:

- לפי הפיוט, מה מתרחש בימים הנוראים (ראש השנה ויום הכיפורים)?
- האם אתם מזדהים עם הרגשות והדימויים בהם בוחר המשורר לתאר את הימים הנוראים?
- האם המנגינה של הפיוט מתאימה למילים של הפיוט?

מחברו של פיוט זה אינו ידוע. אולם על פי המסורת, הפיוט מיוחס לרבי אמנון ממגנצא, רב בן המאה ה-11.

אגדת "מעשה ברבי אמנון" מתארת כיצד דרש ההגמון (השליט המקומי) מרבי אמנון, שהיה רב גדול ובעל מעמד, להמיר את דתו ולהפוך לנוצרי. כדי לדחותו, ביקש רבי אמנון לחשוב על הדבר שלושה ימים, אך מיד לאחר מכן התחרט מאוד על שלא דחה מיד ובתקיפות את בקשתו של ההגמון.

ביום השלישי, משלא הגיע רבי אמנון למסור את החלטתו, הביאוהו בעל כורחו.

שאל אותו ההגמון: במה תחפוץ להיענש?

הציע רבי אמנון שיכרתו את לשונו שסררה כאשר לא דחתה את הצעת ההגמון מיד, אך ההגמון חפץ להעניש דווקא את רגליו שלא הגיעו בזמן שנקבע. עינוהו הרשעים בייסורים איומים. זה היה סמוך לראש השנה. ומשהחזירוהו לביתו והגיע החג, ביקש רבי אמנון שיביאוהו לבית הכנסת. שם, מול ארון הקודש, קרא בקול גדול את הפיוט שחיבר – "ונתנה תוקף". משסיים אותו – נפטר מן העולם. ביום השלישי לפטירתו נגלה בחלום

כאלף שנה, פחות או יותר, לאחר שנכתב פיוט זה, הוא הולחן בידי יאיר רוזנבלום, אדם לא דתי, חבר קיבוץ השיטה.

בשנת 1973, בבוקר יום כיפור, שעה שאנשים רבים היו שרויים בצום ומכונסים בבתי הכנסיות בשעת התפילה, פתחו מדינות ערב במלחמה קשה מול מדינת ישראל - מלחמת יום הכיפורים.

הקרבות היו עזים וחיילים רבים נפלו בחזיתות. תחושה קשה של שכול וחשבון נפש פשטה בכל הארץ.

את התקופה הקשה שלאחר המלחמה מתארת יהודית פלד מקיבוץ בית השיטה:

ואחר כך התחילו להגיע הבחורים. אפורים. היו שהלבינו תוך חודש. היה נדמה שהאור כבה. איך אוספים את השברים?... ואכן הלב נמשך רק לשבת ולבכות ולבכות את מי שלא ישוב, ואותנו שאיבדנו כל כך הרבה במלחמה הזאת... לא התפנינו לחשוב מה שאיבדנו ומה קרה לנו, ובמה נהיה אחרים, ואיך תראה בית השיטה בלי 11 הבנים (חברי הקיבוץ שנפלו) ועם המשפחות הקטועות. דבר אחד היה ברור אותו ניסחה דורית בשירה היפה:

”זה לא אותו העמק

זה לא אותו הבית,

אתם אינכם ולא תוכלו לשוב...”.

- אילו דברים השתנו אצל הכותבת בעקבות המלחמה?

המלחין, יאיר רוזנבלום, ששהה באותה התקופה בקיבוץ בית השיטה שאיבד ממיטב בניו, רצה להעניק לחברי הקיבוץ מתנה מיוחדת. הוא הלחין עבור האספה של חברי הקיבוץ ביום כיפור את הפיוט "ונתנה תוקף", המופיע במחזור התפילה בנוסח אשכנז.

שאלות לדיון:

- מה במילות הפיוט גרם, לדעתכם, למלחין להלחינו דווקא לאחר המלחמה?
- מה דעתכם על החיבור שנעשה בין הפיוט של רבי אמנון ממגנצא לבין סיפורם של הנופלים במלחמת יום כיפור?
- בבתי כנסת רבים נוהגים לשיר את הפיוט הזה ביום הכיפורים במגינה של יאיר רוזנבלום. איזו משמעות יש לדבר ומה דעתכם על כך?

רלוונטיות:

הסתכלו בתמונה שלפניכם והסבירו את הקשר שבין המילים שנבחרו מתוך הפיוט: "ונתנה תוקף" לבין תמונת החיילים:

- על מה נקבע יום הצום ביום הכיפורים?
- מה אם כן הקשר למלחמת יום הכיפורים?
- כיצד ומתי לדעתכם צריך להזכיר את מלחמת יום הכיפורים?
- האם צריך להזכיר אותה בבית הכנסת במהלך תפילת יום הכיפורים?

”כל ההתחלות קשות”, האמנם!?

כתב: אליסף תל-אור

”עיקר כל הדברים הן התחלה.
 כי כל ההתחלות קשות מחמת שיוצא מהפך הפך.
 אבל אחר התחלה, הוא נכנס מעט בדרך גל ואינו קשה עליו כל כך.
 נמצא שעיקר העבודה (עיקר המאמץ) כל הימים אינו אלא ההתחלה...”
 (פתוך: ליקוטי מוהר"ן, סב, יא)

- האם אתם מסכימים עם הכותרת, ועם דבריו של רבי נחמן מברסלב לפיהם: "כל ההתחלות קשות"?
- מה צפוי לנו אחרי ההתחלה הקשה על פי רבי נחמן מברסלב? האם אתם מסכימים עם עמדה זו?
- חשבו על מקרים שונים בהם ההתחלה הייתה עבורכם קשה, ובהמשך הדרך היה פשוט יותר.

”כל ההתחלות קשות, אבל קשה מהן היא ההתמדה”

(חיים נחמן ביאליק)

- האם ביאליק מסכים עם רבי נחמן מברסלב? מה הקושי המרכזי בתהליך שאדם עובר על פי ביאליק?
- חשבו על מקרים שונים בהם ההתחלה הייתה קלה עבורכם, אך ההתמדה באותה הדרך- הייתה קשה יותר.

- "אני לא יכול לקדוא".

- "למה לא?"

- "האזניות אינן חודרות אל לבי".

- "פניין לך?"

- "ניסיתי".

- אז תנסה שוב. בכל יום אחרות על האדמה אות חדשה, אלמד אותך לקרוא תוך זמן קצר."

- "לא תצליחי".

- "אני רוצה לנסות".

הוא מביט בי בהשתאות. עקשנותי יפה בעיניו, אבל אין בה טעם, לפני שנתיים, כשבנו החל ללמוד בבית הספר, החליט להצטרף אליו וללמוד יחד איתו. הילדים גיחכו למראה האיש המבוגר שיושב מאחור ובמקום לשנן את הגיית האותיות הוא מתעמק בצורתן ומחפש בהן משמעויות נסתרות. לעגם של הילדים נפל על אוזניו כפתיית הלב, לא אכפת לו מה ראוי ומה מקובל.

אך לאחרי כמה שבועות פקעה סבלנותו של הצורה:

"כולם כבר למדו לקרוא, עקיבא, ואתה עדיין מהגג על קוצה של אות? מה זה משנה איך האותיות נראות? הצורה לא חשובה, חשוב הצליל, ליבם של הילדים רך ופתוח, ואילו שלך שזה ואטום, חזור אל הצאן, לעולם לא תלמד לקרוא".

(פתוך: הפרדס של עקיבא, יובי ברנדס)

● חשבו כיצד היה מעודד רבי נחמן מברסלב את רוחו של רבי עקיבא באותה שעה? מה הוא היה אומר לו? (היעזרו בקטע שלמדתם בעמוד הקודם)

● מה היה מציע ביאליק לרבי עקיבא לעשות בכדי להצליח בלימודיו?

● בסופו של דבר אותו עקיבא למד לקרוא, והפך להיות אחד מחכמי ישראל ומהמפורסמים שבהם, בשל חכמתו. מה לדעתכם עזר לרבי עקיבא להתגבר על המכשול שעמד בפניו בתחילת הדרך? מה אתם הייתם עושים במקומו?

חטיבות בנינים:

התבוננות ב"תפילת תשע" תפילה מוסף לראש השנה, וברכותיה: מלכויות, זכרונות שופרות

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

התפילה המרכזית בראש השנה היא תפילת מוסף, תפילת תשע. תפילת תשע נקראת בשם זה משום שיש בה תשוע ברכות: שלוש ראשונות- ברכות בשבח של אלוהים, כמו בכל תפילת עמידה. שלוש אחרונות- ברכות הודיה לאלוהים, כמו בכל תפילת עמידה. ושלוש אמצעיות- המיוחדות רק לתפילת מוסף של ראש השנה, אשר רק בה יש תשע ברכות בתפילת העמידה (לעומת תפילת שבע בשבת, ותפילת שמונה-עשרה בימי החול)

ביחידה זו נכיר את תפילת תשע, ונתבונן במשמעויות השונות שניתן למצוא בה ובקשרים השונים שמתקיימים בין תפילה זו ופניו השונות של החג.

קריאה יחפה:

קראו את שלושת הברכות שלפניכם, קריאה קלה (ברפרוף)

ונסו למצוא את המבנה של הברכות (לכל הברכות יש מבנה דומה):

- א. _____
- ב. _____
- ג. _____
- ד. _____
- ה. _____
- ו. _____

טוב לדעת!

בעבר ככל הנראה, לתפילות בכלל, ולתפילת ראש השנה בפרט, היה מסגרת קבועה, אבל המילים עצמן לא היו קבועות. כלומר, היו את הברכות: מלכויות, זכרונות ושופרות, אבל הפסוקים עצמם, ואולי גם חלקים נוספים מהברכה, לא היו קבועים. וכל אדם שעמד בתפילה, היה צריך לנסח את המילים של התפילה בעצמו, עם המשמעות שהוא מבין, ועם הפסוקים שהוא זוכר בכוחות עצמו.

לפני שאתם קוראים את הנוסח המלא שקבעו חכמים לתפילת מוסף של ראש השנה, כתבו מה לדעתכם המשמעות של כל אחת מהברכות וכיצד נושא הברכה הזה מתקשר לראש השנה:

מלכויות:

זכרונות:

שופרות:

משימת למעוניינים:

נסו לכתוב ברכה אחת מהברכות שלפניכם בנוסח שתוכלו לומר כחלק מהתפילה בראש השנה:

ריבוי קולות:

כעת קראו כל ברכה באופן מעמיק וחשבו על המשמעות שלה ועל הקשר לראש השנה:

מלכויות:

כתבו במילים שלכם את הרעיון של הברכה, כפי שאתם מבינים אותה:

העתיקו מהפסוקים שלפניכם את הפסוק שמבטא בעיניכם בצורה הטובה ביותר את הרעיון של הברכה:

כיצד אתם מבינים את הקשר בין הברכה שלפניכם לבין ראש השנה?

רלוונטיות:

נסחו המשך לברכה שיבטא במילים שלכם את הרעיון שמופיעה בברכה שבתפילה:

ריבוי קולות:

זכרונות:

כתבו במילים שלכם את הרעיון של הברכה, כפי שאתם מבינים אותה:

העתיקו מהפסוקים שלפניכם את הפסוק שמבטא בעיניכם בצורה הטובה ביותר את הרעיון של הברכה:

כיצד אתם מבינים את הקשר בין הברכה שלפניכם לבין ראש השנה?

רלוונטיות:

נסחו המשך לברכה שיבטא במילים שלכם את הרעיון שמופיעה בברכה שבתפילה:

ריבוי קולות:

שופרות:

כתבו במילים שלכם את הרעיון של הברכה, כפי שאתם מבינים אותה:

העתיקו מהפסוקים שלפניכם את הפסוק שמבטא בעיניכם בצורה הטובה ביותר את הרעיון של הברכה:

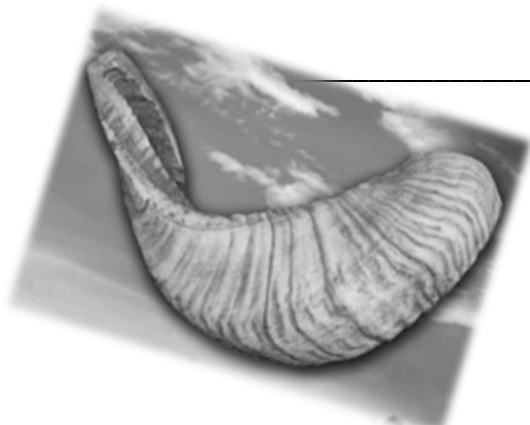
כיצד אתם מבינים את הקשר בין הברכה שלפניכם לבין ראש השנה?

רלוונטיות:

נסחו המשך לברכה שיבטא במילים שלכם את הרעיון שמופיעה בברכה שבתפילה:

יום הכיפורים

כיתות א-ג:

יום הכיפורים - לחלוף את האנצול'ים ביום הכיפורים

כתב: אריס' תל-אור

מטרת השיעור:

התלמידים יכירו את חמשת האיסורים של יום הכיפורים.

התלמידים יבררו את המשמעויות השונות של "איסור נעילת הסנדל" ובחוויה שנוצרת מהליכה ללא מנעלים.

התלמידים ידונו בשאלה: מה הקשר ומה המטרה ש לאיסור נעילת הסנדל ביום הכיפורים.

חלק ראשון: ללכת יחפים

פת'חה:

את השיעור מומלץ לפתוח בפעילות חוץ כיתתית, מבלי להסביר לתלמידים את מטרתה ואת הקשר של לשיעור.

נבקש מהתלמידים לחלוף בכיתה את מנעליהם, ולהסתדר בשני טורים בכדי לצאת להליכה מסודרת ברחבי בית הספר.

נצא מהכיתה ונפסע ברחבי בית הספר, תוך שאנו מבקשים מהתלמידים לחשוב על ההליכה שלהם כאשר הם יחפים, ולא להתעסק בדברים אחרים.

במהלך ההליכה נלך למקומות שונים: נצעד בתוך בית הספר, ונצעד בחוץ; נצעד במקומות בהם השמש קופחת על האדמה ועל נקודות מוצלות; נפסע על מדרכה מרוצפת ועל אספלט, ונפסע על גבי אבנים וחול וכדומה.

אילנות לדיון:

כיצד הרגשתם כשהלכתם יחפים? האם זו הייתה חוויה חיובית או שלילית מבחינתכם? אילו תחושות או מחשבות עוררה בכם הליכה זו? במה שונה הליכה זו מהליכה עם נעלים?

*למורה: המטרה היא לאפשר לתלמידים לחוות כמה שיותר את ההליכה היחפה. לכן, אם יש תלמידים שמתלוננים או מעירים על כך שזה לא נוח להם, צריך לאפשר להם לבטא את עמדתם זו, כיוון שהיא בהחלט יכולה להיות משמעותית להמשך היחידה.

- היכן אנחנו הולכים תמיד יחפים? היכן לא?
- מתי אנחנו מעדיפים ללכת יחפים גם כשאחרים נועלים נעליים? מדוע?
- כיצד מרגישים כשהולכים יחפים? מה זה מאפשר לנו?
- כיצד מרגישים כשנועלים נעליים, מה מאפשרות לנו הנעליים?
- מתי אסור ללכת יחפים? מהן הסיבות לכך?
- שוחחו על סוגים שונים של נעליים: כאלה שהן כמעט כמו ללכת יחפים (נעלי בד, קרוקס, סנדלים ועוד) וכאלה שהם עבות וכבדות יותר (נעלי התעמלות, נעלי עבודה, מגפיים).
- מה ההבדל בין הנעליים השונות: במטרה שלשמה נוצרו? בתחושה?

הצעה לדף עבודה: להיות יחף

קראו את השירים הבאים וכתבו: איזו תחושה מבטאת ההליכה עם או בלי נעליים?

יחפים בחול/ אתי גרנות וייזר

עם הסנדלים ביד	חול חול איזה כיף	עם הסנדלים ביד
יחפים בחול נצעד	הנה צדף נתכופף	יחפים בחול נצעד

הרגליים הופ, קופצות	חול חול זהבהב	חום צורב את הרגליים
ובחול מבצבצות.	על החול כולם נשכב.	בואו בריצה למים. אי.....

אדמה / עופרה חזה / מילים: אהוד מנור

אדמה, אני קשובה לקולך.	הן באתי ממך, מחיקך, אדמה,
אדמה, תמיד ולאן שאלך.	ואת עתידה לשכך - אדמה
אדמה, השביל בו אסע הוא שבילך,	את כל כאבי, את לילותי, את ימי,
אמא אדמה.	עולם ומלואו לך מודה - אדמה
אדמה, רגלי מהלכות יחפות.	ואנו עצי השדה - אדמה
אדמה, פנייך חמות ועוטפות.	ממך ואלייך אם כל חי, אמצוני.
אדמה, עיניים חומות בי צופות,	אדמה - נותנת פריה לכולם.
אמא אדמה.	אדמה - טובה ותמימה לעולם.
	אדמה - למדי נא את בנך האדם.
	אמא אדמה.

<u>חזיון מקומי / אהוד מנור / ביצוע: ריטה</u>	<u>מה נועלים / מילים ולחן: דתיה בן דור</u>
<p>אני זוכרת איך כולם ברחו בגשם</p> <p>ורק היא עמדה בדרך ברגליים יחפות</p> <p>בבגד ספוג מטר ובנשימה נרגשת</p> <p>לוגמת מים כמו ברושים ורקפות</p> <p>חיוך של קיץ שנקרע מקיר בית הקולנוע</p> <p>התעופף וחג מעל ראשה כמו עפיפון צולל</p> <p>ואז היא צחקה פרשה זרועותיה</p> <p>וכך עמדה בגשם הנופל</p> <p>כל האנשים בחלונות</p> <p>התבוננו בחזיון המקומי</p> <p>תמיד היא משתגעת</p> <p>עד שהיא נרגעת</p> <p>בגשם</p>	<p>מה נועלים, מה נועלים,</p> <p>גם קטנים וגם גדולים,</p> <p>על הרגליים?</p> <p>זוג נעליים.</p> <p>כשהולכים גם הן הולכות, כך כך כך,</p> <p>כשרוקעים גם הן רוקעות, תך תך תך תך,</p> <p>ואם נחוץ, יודעות הן גם לרוץ,</p> <p>לרוץ מהר, לרוץ מהר, לרוץ לרוץ לרוץ,</p> <p>לרוץ מהר, לרוץ מהר, לרוץ לרוץ לרוץ.</p>

הצעה נוספת לדין אבודה:

האם אתם מכירים את הזוג שבתמונה?

מה שמותיהם?

מה ידוע לכם עליהם?

מה ההבדלים ביניהם?

מדוע נקרא הכלב ממין זכר "היחפן"? האם זהו שמו?

מה זה אומר עליו?

ה'דעת?

יחפן – הוא מילה נרדפת לפרחח, בטלן, ריק, פוחז, פוחח.

מה הקשר בין המילה יחפן למילה יחף?

מדוע אדם יחף יכול להיחשב כפרחח או בטלן?

סכנו ככיתה:

מתני אנחנו הולכים יחפים?

מתני לא?

כיצד אנחנו מתייחסים לאדם ההולך יחף?

האם זה משנה אם הוא הולך יחף בים, ברחוב, בבית הספר או בבית הכנסת?

מדוע זה משנה?

חלק שני: איסור נציאת הסנדל ביום הכיפורים

בפרשת "אמור" בספר ויקרא, מתוארים חגי השנה השונים (רק אלו מן התורה, כמובן) והמצוות המרכזיות בהם. על יום הכיפורים נאמר כך:

"אֲךָ בְּעֶשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה (י' בתשרי)
יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא,
מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
וְעֲנִיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם".

(ויקרא, כ"ג, כ"ז)

- מה לדעתכם הכוונה במילים "עינוי נפש"?
- (לאיזו מילה דומה המילה עינוי? האם לדעתכם יש קשר בין המילים עינוי ועוני?)
- חשבו: מה יכול להיחשב "עינוי" בשבילכם?
- מה קורה לאדם כשהוא מתענה?
- מהי, לדעתכם, המטרה של העינוי ביום הכיפורים?
- נסו לחשוב על "עינויים" שונים שיכולים לשרת את המטרה שהרגע ציינתם.
- האם מדובר כאן באיזושהי צורה על צום?

למורה : ניתן לכתוב על הלוח את העינויים השונים ואח"כ לבדוק אם הייתה התאמה בין מה שהילדים הציעו לבין מה שהציעו חז"ל. הקשר בין עינוי לכפרה איננו ברור מאליו. חשבו יחדיו : מה קורה כשאנשים מתענים? האם זה גורם להם לחשוב על מה שחשוב באמת? האם זו דרך להראות לה' ולבני אדם כמה הם מתחרטים על מעשיהם? האם זו דרך להתרכז בנשמה ולא בגוף? האם יש כאן ניסיון לעצור את הכל לטובת התכנסות פנימה למחשבה וחרטה אמיתית? העלו יחד אפשרויות שונות ובדקו כיצד פירשו חז"ל את הביטוי התנכ"י הזה.

ה'דעת?

לקהילת יהודי אתיופיה היה רק את הפסוק הזה להסתמך עליו (היות ופרשנות חז"ל לא הגיעה אליהם). הם פירשו אותו כחובה לענות את הגוף, ולכן התאמצו שלא להירדם בליל יום הכיפורים. מנהג רווח היה לענות את הגוף בקפיצות קצביות בעת התפילות וביניהן.

גם חז"ל ניסו לחשוב מה יכול להיחשב לעינוי וגם הם הבינו שיש לענות את הגוף על מנת להתרכז בנפש. שימו לב כיצד הם פירשו את המילה "עינוי" :

"יום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה, וברחיצה ובסיכה, ובנעילת הסנדל..."
 (משנה, מסכת יומא (יום הכיפורים) פרק ח', משנה א)

בחנו את העינויים השונים, ומספרו אותם על פי רמת "העינוי" שלהם (לצד המענה ביותר סמנו את המספר 5, ולצד הכי פחות מענה סמנו את המספר 1, וכן על זו הדרך):

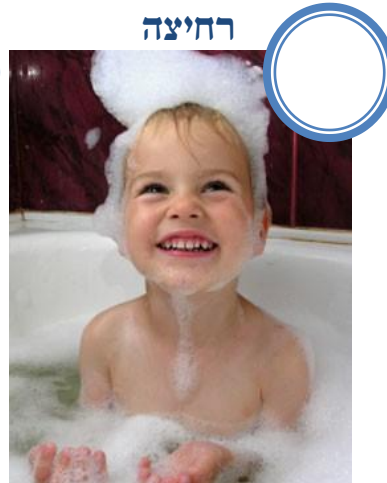
אכילה

שתיה

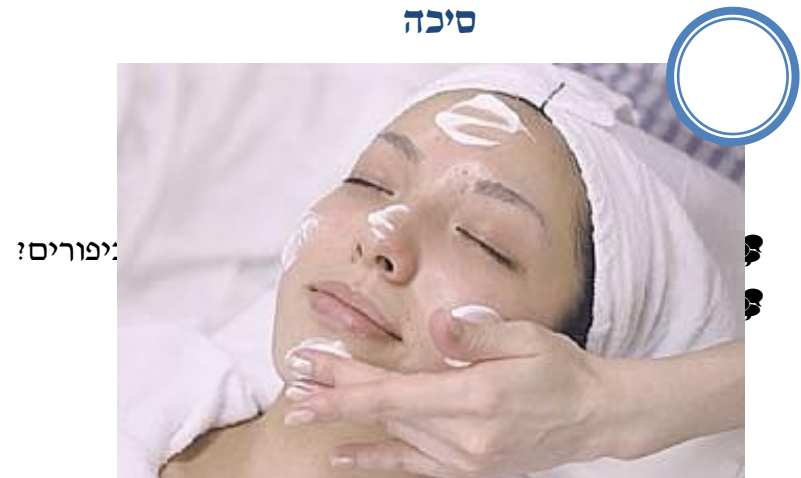
רחיצה

נעילת הסנדל

סיכה

כיפורים?

האם המטרה היא רק עינוי?

הצגה מתקדמת : התייחסו בתשובתכם גם לשני המקורות שלפניכם

”ובא בקבלה (במסורת) שזה לאסור חמשה דברים מהנאות הגופות והם ההזנה (אוכל ושתייה) והרחיצה במים והסיכה בשמן ונעילת הסנדל... ונאמר בכל אחת מאלו לשון עינוי...”

”ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין; וינהג את העאן אחר המדבר, ויבא אל הר האלוהים חרבה. וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה, וירא והנה הסנה בער באש, והסנה איננו אכל. ויאמר משה: "אסרה-נא ואראה את המראה הגדל הזה, מדוע לא יבער הסנה". וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלוהים מתוך הסנה ויאמר: "משה, משה". ויאמר: "הנני". ויאמר: "אל תקרב הלם,

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא”.

(שמות ג', א-ה)

כיתות ד-ו:

מסכת יומא- פרק ח' משנה ט: על כפרה וכיפורים ביום הכיפורים

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון

ביחידה זו נעסוק במשנה האחרונה של מסכת יומא, בה מובאות כמה אמירות עקרוניות על הכפרה של יום הכיפורים ועל מהותה של התשובה, והן:
אדם שעושה תשובה מתוך הנחה שהוא יחטא שוב בעתיד (בזדון) – אין תשובתו מתקבלת; אדם שחוטא ומסתמך על כך שיום הכיפורים יכפר לו? בעתיד – אין יום הכיפורים מכפר; יום הכיפורים מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום, אך לא על עבירות שבין אדם לחברו.
ב"קריאה היחפה" נכיר את האמירות העקרוניות האלו, כמו גם שני מדרשים שהמשנה בוחרת להביא בעקבות העקרונות ובהם נחתמת מסכת יומא.
ב"ריבוי הקולות" נדון במשמעותם של כללים אלו, ובשאלה מה העיקרון העומד ביסודן של שלוש אמירות אלו ביחס ליום הכיפורים ולתשובה.
ב"רלוונטיות" התלמידים יוזמנו? ליישם את ערך בקשת הסליחה במעגלי השייכות השונים שלהם.

טקסט מרכזי

האומר:

אחטא ואשוב, אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה.
אחטא, ויום הכיפורים מכפר – אין יום הכיפורים מכפר.
עבירות שבין אדם למקום – יום הכיפורים מכפר,
שבינו לבין חברו – אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו.

את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה:

"מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" (ויקרא טז, ל)

עבירות שבין אדם למקום – יום הכיפורים מכפר,

עבירות שבינו לבין חברו - אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו.

אמר רבי עקיבא:

אשריכם ישראל! לפני מי אתם מטהרין? מי מטהר אתכם?

אביכם שבשמים, שנאמר: " וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם " (יחזקאל ל"ו, כה)

ואומר: " מְקוּהַ יִשְׂרָאֵל ה' " (ירמיהו י"ז יג) -

מה המקווה מטהר את הטמאים,

אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

(מסכת יומא, פרק ח', משנה ט)

אין מספקין בידו – אין מאפשרים לו לשוב בתשובה

עד שירצה את חברו – עד שידאג לרצות ולפייס את חברו, עד שידאג להשלים עמו.

לפני מי אתם מטהרין – בפני מי נעשה תהליך הטהרה והתיקון שלכם?

מקווה – מקום בו אוספים מי גשמים וטובלים בו לצורך טהרה

קריאה יחפה

כתבו לצד כל אחת מהדמויות הבאות – האם יום הכיפורים יכפר על מעשיה, והאם תשובתה מתקבלת:

ניצן יודעת שיש דברים שהיא עושה – בינה לבין עצמה או בינה לבין אלוהים – שהם לא בסדר, אבל היא מאמינה שיום הכיפורים יכפר לה עליהם:

אביחי העתיק במבחן והמורה גילתה זאת ולקחה אותו לשיחה. הוא הביע חרטה, ואמר שהוא עושה תשובה, אבל בסתר ליבו ידע שבפעם הבאה יעשה זאת שוב:

אור כועסת על גל ולא מוכנה לסלוח לה, כי גל העליבה אותה. גל אומרת בתגובה: לא צריך, גם אם את לא תסלחי לי – יום כיפור יכפר על זה:

- ← הרעיון שמופיע בפתיחתה של המשנה, מופיע גם בדבריו של רבי אלעזר בן עזריה, ובאותן מילים ממש:
- מה ההבדל בין אופן הצגת הדברים בחלקה הראשון של המשנה לחלק זה?
  - לאיזה מקור סומך ר' אלעזר בן עזריה את עמדתו?
  - על אילו מילים בדיוק הוא מבסס זאת לדעתכם?
  - מדוע לדעתכם חוזרת המשנה על אותו הרעיון – בצורה שונה?

אחרי דבריו של רבי אלעזר בן עזריה המשנה מצטטת גם את דרשתו של רבי עקיבא:

- הסבירו במילים שלכם את דרשתו של רבי עקיבא. מה המשל ומהו הנמשל בדבריו.
- כיצד אתם מבינים את היחס שבין דבריו אלו של רבי עקיבא לדברי המשנה ודברי המדרש של רבי אלעזר בן עזריה: האם הם סותרים זה את זה? האם הם מביעים עמדה זהה? או אולי משלימים זה את זה?

*למורה:

חשוב להדגיש בפני התלמידים שהחלק השני של המשנה (שנפתח במילים: "את זו דרש...") הוא מדרש, שכלל הנראה קדם למשנה, והמשנה מבוססת עליו.

בספרות המדרשים יש שני סוגי מדרש: מדרשי הלכה ומדרשי אגדה. המדרש שלפנינו הוא מדרש הלכה – כלומר, הוא לומד הלכות מפסוקי התורה (וזאת בשונה ממדרשי אגדה, שבהם לומדים רעיון או ערך ולא הלכות).

בדרך כלל המשנה אינה מצטטת את המדרשים, ואילו כאן היא בוחרת להביא שניים: את המדרש של רבי אלעזר בן עזריה ואת המדרש של רבי עקיבא.

מדוע אם כן כאן בוחרת המשנה לצטט מדרש? תשובה לדבר אפשר למצוא ברעיון ששוזר מסכתות רבות במשנה ובתלמוד, בהן המסכת נחתמת בקטע שהוא מדרשי ומליצי, בכדי לסיים עם אמירה עקרונית, או לסיים ב"טעם טוב".

במקרה שלפנינו, שני המדרשים גם משקפים במידה רבה עמדות שונות ביחס של חכמים אל יום הכיפורים. מצד אחד, עמדתו של רבי אלעזר בן עזריה שגם נקבעה בחלקה הראשון של המשנה שלפנינו – לפיה יום הכיפורים הוא בעיקרו יום שמעורר את האדם לתשובה. אך מבלי תשובתו של האדם – הוא אינו מכפר.

ומנגד, עמדתו של רבי עקיבא שמדגיש פן אחר ביום הכיפורים (כמובן, עמדתו לא בהכרח עומדת בסתירה מוחלטת לדברי ר' אלעזר בן עזריה, ואפשר ששניהם משלימים זה את זה). על פי ר' עקיבא העמידה לפני ה' (ביום הכיפורים, ואולי גם בכל עת בשנה) דומה למקווה מים. כשם שאדם שרוצה להיטהר טובל במים – ויוצא טהור, מבלי שעבר בהכרח תהליך פנימי או שעשה מעשה נוסף, כך העמידה לפני ה' ביום הכיפורים היא עצמה מכפרת. ביסוס לעמדה זו אפשר למצוא במידה מסוימת גם ברעיון של יום הכיפורים כפי שהוא משתקף בפסוקי התורה, וביום הכיפורים כפי שהוא מתואר במקדש – בו עבודת הכוהן הגדול עצמה מכפרת (כפי שראינו ביחידה הקודמת)

ריבוי קולות

בחלקה הראשון של המשנה מתוארים שלושה מצבים שבהם, על פי חכמים, תשובתו של האדם או כפרת יום הכיפורים אינה מתקבלת:

האומר: אחטא ואשוב, אחטא ואשוב;

האומר: אחטא – ויום הכיפורים מכפר.

עבירות שבין אדם לחברו, אם לא ריצה את חברו.

- מה משותף לשלושת המצבים האלו?
- מה המשנה מדגישה ביחס שבין יום הכיפורים והתשובה האישית של האדם?
- עד כמה אתם מסכימים עם ההכרעה של המשנה בכל אחד מהמצבים? מדוע?

רלוונטיות

כפי שראינו יום הכיפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחברו. ועל כן נוהגים לקראת יום הכיפורים לערוך חשבון נפש ולבחון במי פגענו, ועלינו לרצות אותו ולבקש את סליחתו.

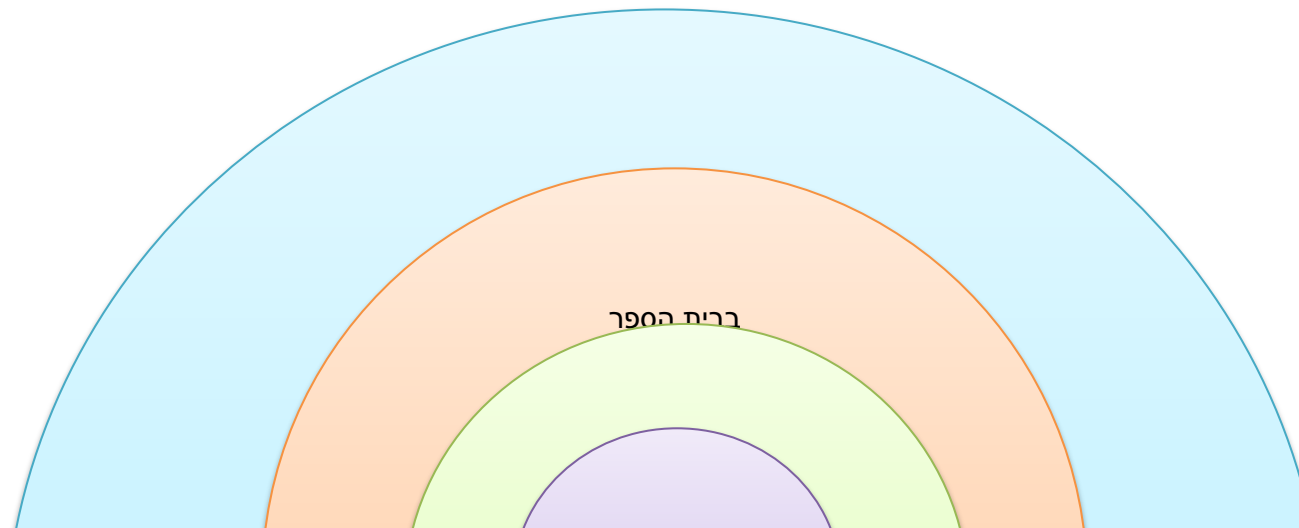
אני מוכן לא לאכול שוקולד.
 אני מוכן שלא יקנו לי צעצועים.
 אני מוכן שלא ירשו לי לצאת לשחק.
 אני מוכן אפילו לקבל מכות.

העיקר -
 לא לבקש סליחה. (יהודה אטלס)

- אבל כמו שאומר יהודה אטלס בשירו, וכמו שכולנו יודעים, לא קל לבקש סליחה.
- למה בעצם אנחנו מוכנים להישאר עם חווית האשמה או היחסים העכורים, ורק לא לבקש סליחה?
  - ואיך אפשר להתגבר על זה?
  - האם למי שמבקשים ממנו/ה סליחה יש דרך להקל?

הצעה לפעילות:

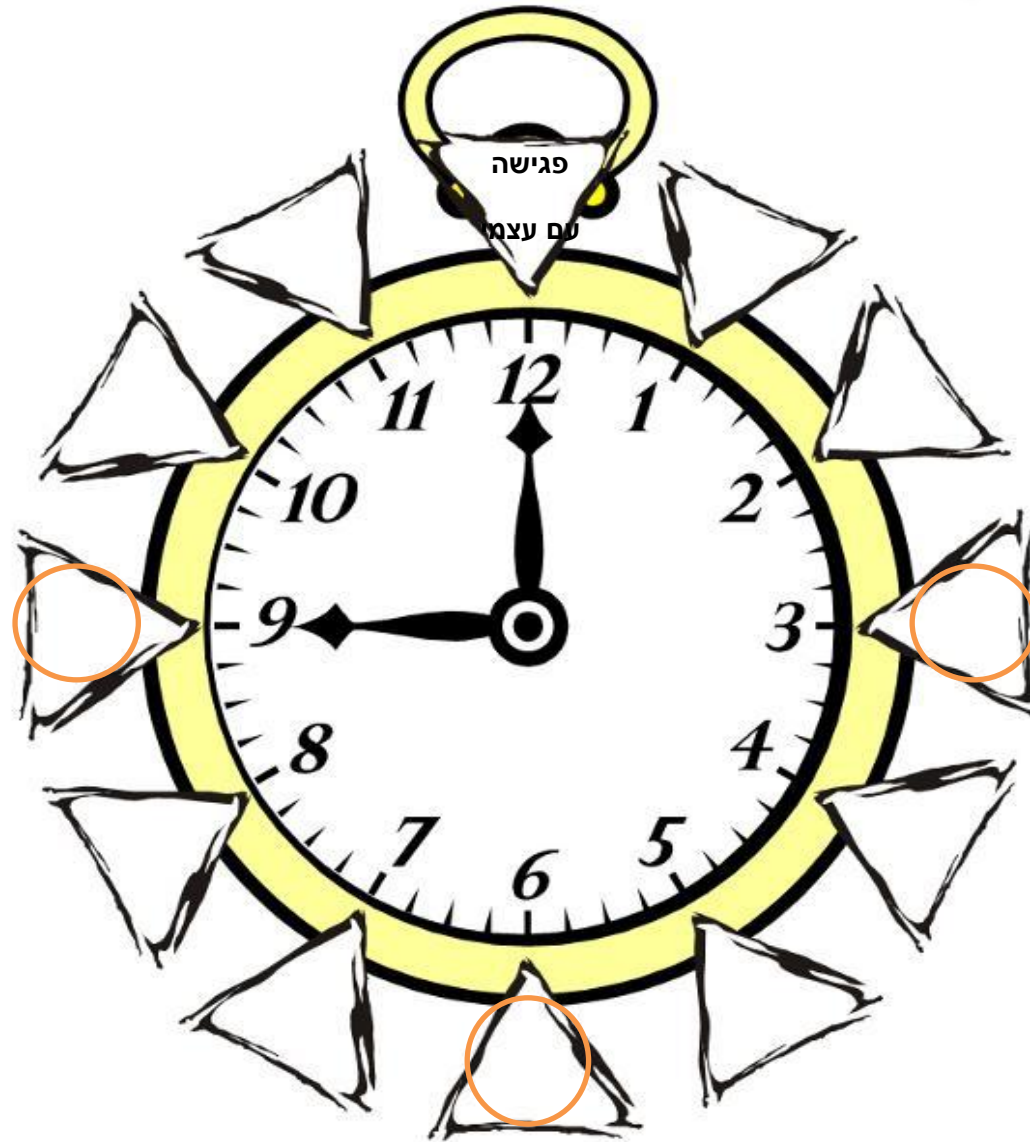
כתוב/כתבי לעצמך, במעגלי הסליחה שלפניך, ממי את/ה צריכה ואפילו רוצה לבקש סליחה. מהי הדרך לפייס ולהתפייס, שהכי מתאימה לשינכם – לדבר, לכתוב מכתב, לצייר ציור, להכין מתנה סמלית, ואולי בכלל משהו אחר? אם מצאת דרך שנראית לך טובה, נסה/י להתגבר על המכשולים השונים, ולעשות את זה.

שעון סליחות

הצעה לפעילות:

שבצו בשעות המסומנות חברים/אנשים
עמהם תרצו לשבת ולבקש סליחה לקראת
יום הכיפורים.

בעקבות הפיוט: יעלה תחנונו / פיוט של מחבר לא ידוע

כתב: אליסף תל-אור

השיר:

יעלה תחנונו מערב ויבוא שועתנו מבקר
ויראה רנונו עד ערב

יעלה קולנו מערב ויבוא צדקתנו מבקר
ויראה פדיונו עד ערב

יעלה ענונו מערב ויבוא סליחתנו מבקר
ויראה נאקתנו עד ערב

יעלה מנוסנו מערב ויבוא למענו מבקר
ויראה כפורנו עד ערב

יעלה ישענו מערב ויבוא טהרנו מבקר
ויראה חנונו עד ערב

יעלה זכרונו מערב ויבוא ועודנו מבקר
ויראה הדרתנו עד ערב

יעלה דפקנו מערב ויבוא גילנו מבקר
ויראה בקשתנו עד ערב

יעלה אנקתנו מערב ויבוא אליך מבקר
ויראה אלינו עד ערב

ביצוע – בוגרי מדרשת עין פרת (מדרשה מעורבת דתיים-חילוניים):

https://www.youtube.com/watch?v=J7nK_Mt9teA

ביצוע נוסף – במנגינה מסורתית:

<http://www.zemereshet.co.il/song.asp?id=952>

אקורדים ("יש לי סיכוי", אביתר בנאי):

http://www.tab4u.com/tabs/songs/233_%D7%99%D7%A9_%D7%9C%D7%99_%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%99.html

אודות הפיוט:

"יעלה תחנונו" הוא הפיוט הפותח את סליחות ליל יום הכיפורים בקהילות אשכנז ופולין, לאחר תפילת עמידה של ערבית והוא מיוסד על סדר הא"ב בסדר יורד (תשר"ק).

הפיוט מקפל בתוכו את התמצית של מהלך היום כולו, המתרחש מ-"ערב" דרך "בקר" ו-"עד ערב". זוהי המחזוריות של כל מועד, המתחיל בערב ומסתיים בערב. זוהי גם מחזוריות הנזכרת באופן מפורש ביחס ליום הכיפורים: "שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבתכם" (ויקרא כג, לב).

בין "ערב" ל"ערב" מתרחש תהליך מהותי, המבוסס במעבר מ-"יעלה", דרך "ויבוא", עד ל-"ויראה" (מבוסס על תפילת "יעלה ויבוא ויראה וירצה... הנאמרת במועדים ובראשי חודשים). תחילת התהליך בליל יום הכיפורים, הזמן בו נאמר הפיוט. ראשית יש להעלות את התחינה, את הקול, בדחילו ורחימו: "יעלה תחנונו (קולנו, ענינו, מנוסנו, וכו') מערב". המשכו ביום, לאחר שהקריאה הוצאה לחלל העולם, בבקשה שהיא תבוא ליעדה: "ויבוא שנתנו (צדקתנו, סליחתנו, למענו, וכו') מבקר". ואילו המענה המיוחל מסתמן לקראת הערב השני, כפרי של התהליך של היום כולו: "ויראה רנונו (פדיונו, נאקתנו, כפורנו, וכו') עד ערב". ואכן, רוב המילים המוצמדות ל-"ויראה" - במשמעות של יהא רצוי ומקובל - מקפלות בתוכן את התוצאה המקווה: רנונו, פדיונו, כפורנו, הדרתנו. השיא הוא בשורה האחרונה: "ויראה אלינו עד ערב". לא המענה הוא ש"יראה", אלא הקב"ה עצמו.

(מתוך האתר: <http://old.piyut.org.il/tradition/1124.html?section=morePerformances>)

לקריאה נוספת:

<http://www.zemereshet.co.il/song.asp?id=952>

הצעות לשיחה:

- האם אתם מרגישים אווירה מיוחדת בימי חודש אלול וחודש תשרי?
- במה הדבר בא לידי ביטוי?
- מהם הרכיבים המשמעותיים עבורכם, אם בכלל, מחגי תשרי: ראש השנה, יום כיפור וכו'?
- בין המילים של הפיוט לבין הקליפ שיצרו בוגרי המדרשה בעין פרת קיים פער במשמעות של ימים אלו. מה מודגש במילות הפיוט ומה מודגש בסרטון? לאיזה היבטים אתם מתחברים יותר?

הצעות לפעילות:

צרו הצגה קצרה, אותה תוכלו גם לצלם כ"קליפ" – שיבטא את התחושות ואת המשמעויות שאתם מוצאים בימים אלו, והציגו אותה או צלמו אותה על רקע פיוט זה (במנגינה של השיר "יש לי סיכוי" של אביתר בנאי)

בעקבות הפיוט אל נורא עלילה / מילים: אבן עזרא, לחן: מאיר בנאי

כתב: אליסף תל-אור

השיר:

מילים:

אל נורא עלילה אל נורא עלילה
המציא לנו מחילה בשעת הנעילה

שופכים לך נפשם מחה פשעם וכחשם
והמציאם מחילה בשעת הנעילה

חון אותם ורחם וכל לוחץ ולוחם
עשה בהם פלילה בשעת הנעילה

זכר צדקת אביהם וחדש את ימיהם
כקדם ותחילה בשעת הנעילה

תזכו לשנים רבות הבנים והאבות
בדיצה ובצהלה בשעת הנעילה

מיכאל שר ישראל אליהו וגבריא
בשרו נא הגאולה בשעת הנעילה

ביצוע – מאיר בנאי:

<https://www.youtube.com/watch?v=QY1EJp1JX8o>

ביצוע (בניגון מסורתי) – דוד ד'אור וגיא זוארץ:

<https://www.youtube.com/watch?v=MYVsshBzWkU>

אל נורא עלילה – בגרסת הרוק / אלי דאלי:

<https://www.youtube.com/watch?v=TQqi8jkeX1U>

אקורדים:

http://www.tab4u.com/tabs/songs/4613_%D7%9E%D7%90%D7%99%D7%A8_%D7%91%D7%A0%D7%90%D7%99-%D7%90%D7%9C_%D7%A0%D7%95%D7%A8%D7%90_%D7%A2%D7%9C%D7%99%D7%9C%D7%94.html

אודות הפיוט:

"הפיוט "אל נורא עלילה" נאמר לפני תפילת נעילה כאשר בתחילת התפילה פותחים את שערי ההיכל. (ארון הקודש). הקהל קם על רגליו לתפילת נעילה אחרי יום ארוך של צום ותפילה. בשעה זאת מתעוררים כולם לגודלה של השעה ש"הכל הולך אחר החיתום". נהגו גם שהרב יאמר דברי התעוררות לפני תפילת נעילה. כל אלה גרמו לכך שהפיוט יאמר מתוך התלהבות והתעוררות.

פיוט זה בנוי ממדריך ושמונה מחרוזות. בפיוט מתוארת תפילת נעילה, מופיעות בקשות לאלוקים במעגל האישי ובמעגל הלאומי. הפיוט מסתיים בברכות אישיות ובברכת גאולה לכל עם ישראל. ברכה זאת מתאימה לברכה הנאמרת לאחר תקיעת השופר: "בשנה הבאה בירושלים הבנויה".

(מתוך מאמרה של רחל ארז: <http://www.daat.ac.il/daat/sifrut/maamarim/el-hesber-2.htm>)

לקריאה נוספת:

<http://old.piyut.org.il/textual/108.html>

הצעה לשיחה ופעילות:

לפניכם קטע שכתב המשורר רוני סומק, על נעילת שערי שמיים ועל נעילת שערים ממשית וקריאה לחופש בבית הסוהר ברמלה:

1.

בית הכנסת היה חולצת החג הלבנה שלנו ובאותה מידה גם הכריכה החומה שעל מחברת החשבון. חשבון הנפש. לא ידענו אז מה לעשות עם הדפים המשובצים האלה, ורק אגרופו של יפת שהכה על חזהו ב"חטאנו פשענו" ניקב בהם סימני שאלה. ישבנו ליד האבות וראינו על מרפסת עזרת-הנשים את האימהות מחכות להוצאת ספר התורה והשופר. לכמה מתפללים היה סולו קבוע. מזרחי, מנהל הבנק, היה חתום על "ובכן נקדישך מלך". לוי, העשיר השכונתי, היה מחכה ל"אין כאלוקינו". אבל כל הסולואים האלה התחברו יחד לשורת מקהלה שבסך הכל חיממה את הטליתות ואת שרביט המנצח של החזן. הוא ידע מתי צריכה תפילה להישמע כהמנון ומתי צריך לקרב את השפתיים לבלוטת הדימעה. ביום כיפור, כשקרבו השעות לסוף הצום, היה ה"אל נורא עלילה" נשמע כקריאת קרב, ואפילו שורות כמו "המציא לנו מחילה / בשעת הנעילה" היו מסתערות מגרונן זקופות חוט שידרה. הוא גייר את המילה 'בלוז' וידע לעצום עיניים ולהרגיש איך בית-כנסת שלם עושה כך מאחורי גבו, וכשסלסל בקולו היתה ההתנגדרות טווסית להפליא. המחמאה הכי גדולה, בימים ההם, היתה שגם נערי בית הכנסת האשכנזי היו גונבים רגע תפילה ממגרשם הביתי, ובאים להודות שהוא הגדול מכולם.

2.

לפני כמה שנים הוזמנתי לשוב ולהופיע לפני אסירי כלא רמלה. בסוף הקריאה הציע לי קצין התרבות של הכלא להראות לי מה התחדש מביקורו הקודם. הוא לקח אותי לבית כנסת חדש. לא יכולתי שלא לחייך כאשר ראיתי ששמו הוא: "בית הכנסת הפקדתי שומרים". הימים היו בין כיפור לסוכות, וברגע שנכנסתי לבית הכנסת התחילה להזדמזם באוזני תפילת "אל נורא עלילה" ששלושה ימים קודם שמעתי בבית הכנסת. ואז, הבנתי איזו משמעות יש כאן לשורות החזקות האלה. המתפלל ביום הכיפורים מבקש "המציא לנו מחילה" ומתכוון ל"סליחה". בכלא רמלה מחילה היא גם אותו מקום ממנו אפשר לברוח. המתפלל ביום כיפור מדבר על "שעת הנעילה" ומתכוון לנעילת שערי השמים. בכלא רמלה שומע המתפלל את שקשוק המפתחות מול סורגי תאו. ראיתי פתאום איך הופכות השורות לחתרניות, לקריאה לחופש. החוק הראשון של הג'ונגל הוא שאין חוקים. הכלא הוא ג'ונגל מרושת בסורגים.

3.

באותו לילה כתבתי שני שירים מכלא רמלה:

החופש

החפֿש הוא כְּרַבֿלַת דְּשֵׂא הַצּוּמִם

כְּחֶצֶר קִטְנָה לְיַד חֲדָרֵי הַמִּפְקָדָה.

גם עליו, יודעים האסירים, תעלה המכסחה.

לבית הכנסת של הכלא קוראים: "הפקדתי שומרים"
אל נורא עלילה, עצם את
עיני השומרים,
תן למלים הגנובות להשרף על
גחלי השפתיים,
המצא מחילה
ובשעת נעילה עשה שיהיו הסורגים
רכים כריסים שהצמחת על עיני הנשים,
מעבר לחומה.

(השירים מתוך: "המתופף של המהפכה". הוצאת זמורה-ביתן)

- מהם המחילות (תרתי משמע) שאתם חפצים להשיג ביום הכיפורים הקרוב?
- מהם הדברים שאתם מרגישים שעליכם לעשות בתקופה הקרובה ממש, לפני "שעת הנעילה"?

על תיקון והתחדשות בעקבות הסרט: "לקום אתמול בבוקר"

כתבה: נעמה כהן גולדנברג

במאי: הארולד ראמיס, ארה"ב 1993

שדרן טלוויזיה שחצן בשם פיל (ביל מארי) נשלח לסקר את 'יום המרמיטה' בעיירה קטנה, יחד עם לארי הצלם וריטה המפיקה (אנדי מקדואל). בעקבות סופה גדולה הם נאלצים להישאר בעיירה ללילה נוסף, אלא שבבוקר מגלה פיל שהוא קם בבוקר האתמול ומלבדו אף אחד לא זוכר את היום שחלף. בימים של חשבון נפש ושיח על תיקון, הסרט פותח את האפשרות ללמוד ממעשינו ולתקן אותם עד לתוצאה הרצויה. אנחנו שומעים לא פעם את המשפט 'אם רק היה ניתן להזיז את הגלגל אחורנית' - ובכן, בסרט הזה אפשר, מה היית עושה כעת?

פיל מתעורר אין ספור פעמים באותו בוקר, הוא בוחן את האפשרויות בכל מיני דרכים, הוא מנצל זאת להרס, שעשוע, גנבה וניצול. הוא מנסה לכבוש את ליבה של ריטה, בה הוא מתאהב, על ידי איסוף מידע עליה ועל ידי מניפולציות, הוא מנסה ליצור 'יום מושלם' עבורם ונכשל שוב ושוב. הוא נע בין ייאוש לחדווה, 'מתאבד' באין סוף דרכים ולומד כל מיני מיומנויות (נגינה, פיסול בקרח ועוד). עם הזמן הוא מכיר את האנשים בעיירה וקובע לעצמו סדר יום שמסייע לתושבים שונים, ילד שנופל מעץ, אדם שנחנק, קבוצת נשים קשישות עם תקר בגלגל (הכל כמובן קורה מידי יום שוב ושוב באותה השעה בדיוק). רק את הקבצן הזקן שנפטר באותו יום הוא לא מצליח להציל...

לאט לאט הוא מתחבר אל אנשי המקום, רואה בסגולותיהם, מתחיל להיות אדיב ואכפתי ונהנה מהיחס הנעים לו הוא זוכה. רק כשהוא עצמו משתנה גם המציאות משתנה.

מפגש ראשון

צפייה 07:41:00 – עד 28:00:00

הצוות מגיע אל העיירה מסקר את האירוע, פיל מתגלה כאדם שחצן ולא נעים. הצוות נתקע בדרכו חזרה ופיל מתעורר פעמים נוספות באותו יום. בשלב הזה הוא עדין מפוחד, לא מבין מה קורה ובוודאי שאינו עסוק באפשרויות הטמונות במצב.

עיבוד אישי ביומנים

עיבוד קבוצתי

• שיחה על האפשרויות הטמונות בתסריט המעניין הזה. לאן התלמידים כתסריטאים היו רוצים לקחת את הסרט? האם זו קללה או הדבר הכי מגניב בעולם? מדוע?

- חשיבה משותפת על כיוונים לתסריט. (שימו לב לא להיכנס לפרטים אלא למהויות) למשל מה קורה אם הוא הורס משהו, האם זה נשאר למחרת? מה קורה אם הוא בונה/מציל משהו? אם שום דבר לא משפיע כיצד זה ישפיע עליו? האם יש טעם בכלל לעשות משהו? אולי דווקא כדאי לנצל כל יום ובעצם 'להרוויח' המון ימים ביום אחד? כדאי לנסות לכתוב ביומנים רעיונות שעלו.

צידה לדרך - מחשבה

- נסו לדמיין כיצד יראה השינוי שבדואי יחול בו עם הזמן בעייני הצוות שלו, שלא חווה איתו את הימים הרבים הללו.

מפגש שני

במפגש השני נראה מספר דרכים בהם בחר פיל להתמודד עם המצב הייחודי אליו נקלע. סביר להניח שחלק מהרעיונות שהתלמידים העלו בעיבוד המפגש הקודם יבואו לידי ביטוי בקטעים שנבחרו. כדאי להתייחס לזה. ההמלצה היא לראות את הקטעים ברצף מבלי לדון בניהם. אפשר להשאיר דקה או שתיים לעיבוד אישי בין קטע לקטע. ואת העיבוד המרכזי לקיים בסיום הצפייה בשלושת הקטעים.

מדקה 00:30:18 עד דקה 00:40:00 (שימנה לב לזמנים כאן)

בחלק הזה פיל בוחן גבולות ומתחיל במסע הרס. [שימנה לב לעצור בזמן, אחרי שפיל מתחיל עם ננסי]. משפט מרכזי בקטע אומר לפיל גבר שאיתו הוא שותה בבר המקומי: "נראה לי שאתה איש של חצי הכוס הריקה..." על כך עונה פיל: "מה אתה היית אומר אם היית תקוע באותו מקום עושה את אותו דבר כל יום?"

מדקה 00:46:00 עד דקה 00:50:27 (מהרגע שהוא מחבל במכונית)

בחלק הזה פיל מנסה לכבוש את ליבה של ריטה פעם אחר פעם דרך מניפולציות שונות.

מדקה 01:06:06 עד דקה 01:10:10

"אני אלוהים" ... אומר פיל לריטה. בחלק הזה פיל כבר נואש והוא מנסה להסביר לריטה את האמת ההזויה ולא לשאת בנטל הזה לבד. וריטה תוהה אולי זו אינה קללה..

מדקה 01:15:18 עד דקה 01:17:08

תחילתו של השינוי.

את החלק האחרון, בו חל השינוי שמוביל למעבר היום ליום המחרת, מומלץ לא להקרין. התלמידים ינסו להבין לבד מה יגרום לשינוי. וסביר להניח שיבינו א הנקודה בעצמם ☺

בחלק הזה מופיעים מעשיו הטובים של פיל באופן שמבהיר את המסר בצורה פשטנית מידי ובכל זאת צרפנו אותו, אם תרגשנה שנכון להראותו לתלמידים 01:23:07 עד דקה 01:24:23

עיבוד אישי ביומנים

מומלץ לתת הפעם יותר זמן לעיבוד האישי. בשלב מסוים אפשר להשמיע ברקע (ברקע, שימנה לב לווליום) את השיר [קול גלגל](#).

עיבוד קבוצתי

- מה יכול להציל את פיל מהלולאה האינסופית הזו?
- דיון פילוסופי שחוזר קצת לסרט הקודם, האם לדעתם מרבית האנשים היו מנצלים תסריט שכזה להטיב או לנצל/ להרוס? מה הערך / משמעות שיש להרס או בניה שאין להם נוכחות או לפחות זיכרון?

צידה לדרך – לחלק לתלמידים (בכיתות להם זה מתאים לדעתכן) את שירו של עמיחי עשרת הדברות.

עשרת הדברות/ יהודה עמיחי

אָבִי הָיָה אֱלֹהִים וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי
אֶת עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת לֹא בְרַעַם וְלֹא בְזַעַם, לֹא בְאֵשׁ וְלֹא בְעָנָן

אֵלָא בְּרַפּוּת וּבְאַהֲבָה. וְהוֹסִיף לְטוֹפִים וְהוֹסִיף מְלִים טוֹבוֹת,
וְהוֹסִיף "אָנָּא" וְהוֹסִיף "בְּבִקְשָׁה". וְזָמַר זְכוֹר וְשָׁמֹר
בְּגִוּוֹן אֶחָד וְהִתְחַנֵּן וּבְכָה בְּשִׁקֵּט בֵּין דָּבָר לְדָבָר,
לֹא תִשָּׂא שֵׁם אֱלֹהֶיךָ לְשָׁוָא, לֹא תִשָּׂא, לֹא לְשָׁוָא,
אָנָּא, אֵל תַּעֲנֶה בְּרַעַף עַד שִׁקָּר. וְחִבְּקֵנִי אוֹתִי חֲזָק וְלַחֵשׁ בְּאֲזְנֵי,
לֹא תִגְנוֹב, לֹא תִנְאַף, לֹא תִרְצַח. וְשֵׁם אֵת כַּפּוֹת יָדָיו הִפְתּוּחוֹת
עַל רֵאשֵׁי בְּבִרְכַת יוֹם כַּפּוֹר. כַּבֵּד, אֱהַב, לְמַעַן יִצְרִיכוּן יְמֶיךָ
עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְקוֹל אָבִי לְכֹן כְּמוֹ שֶׁעַר רֵאשׁוֹ.
אֲחֵר-כֵּךְ הִפְנָה אֵת פְּנֵיו אֵלַי בַּפְּעַם הָאֲחֵרוֹנָה
כְּמוֹ בַּיּוֹם שֶׁבּוֹ מֵת בְּזְרוּעוֹתַי וְאָמַר: אָנִי רוֹצֵה לְהוֹסִיף
שָׁנִים לַעֲשֹׂרֵת הַדְּבָרוֹת:
הַדְּבָר הָאֶחָד-עֶשְׂרִי, "לֹא תִשָּׂתַנֶּה"
וְהַדְּבָר הַשְּׁנַיִם-עֶשְׂרִי, "הִשְׁתַּנֶּה, תִּשָּׂתַנֶּה"
כִּי אָמַר אָבִי וּפְנָה מִמֶּנִּי וְהִלֵּךְ
וְנָעַלְמִי בְּמַרְחָקָיו הַמְּוִזָּרִים.

מתוך: "מלון הורי", פתוח סגור פתוח.

מסע של התבוננות פנימית בעקבות סיפור עממי מאת יהודי סוריה

כתבה: לימור אנג'ל-אקסלרוד

לפנינו סיפור עממי העוסק ביחסנו למעשים שלנו ובקשר בין יחסנו זה לבין יכולתנו לשנות ולתקן. סיפור זה אמנם עוסק באופן ישיר בחטאים ובתהליך התשובה וחשיבותו (וידוי, חרטה, עזיבת החטא ובקשת סליחה) אך ניתן להרחיב את הרעיון העומד מאחורי סיפור זה להתנהלות שלנו באופן כללי בעולם ובחברה. איזה משקל אנו נותנים לפעולות שלנו בעולם? האם יש קשר בין רמת החשיבות שאנו נותנים למעשים שלנו לבין השפעה שלהם על הסובב אותנו?

פעילות במהלך הקריאה¹:

נקרא סיפור זה באופן פעיל: במהלך הקריאה יתבקשו התלמידים לבצע משימות שונות הקשורות לנושא. נזמין מספר תלמידים מתנדבים שישתתפו במהלך קריאת הסיפור בתור הדמויות המופיעות בו. נחלק את התלמידים המתנדבים לשתי קבוצות בעלות מספר שווה. קבוצה א' תייצג את רינה (החוטאת) וקבוצה ב' תייצג את נעמה (המלווה). התלמידים יאזינו לסיפור ויקומו לבצע את המשימות שנותן הזקן לשתי הנשים - איסוף האבנים ולאחר מכן, החזרתן למקום.

הסיפור:

היה היה צדיק אחד, ישיש נערץ ומכובד היה על כל הבריות. באו אליו אנשים ונשים להתוודות לפניו על חטאיהם, לבקש ברכתו וללמוד מדרכיו. פעם באו לפניו שתי נשים - רינה ונעמה. התוודתה רינה על חטא כבד שחטאה, ואמרה לצדיק: "כבר הלכתי ובקשתי סליחת האדם שגרמתי לו רעה, ובכל זאת, אין מצפוני נותן לי מנוח. אמנם סלח לי האדם, אך מי יודע אם סלח לי אלוהים. חמור מאד מאד החטא שעשיתי, ובקשתי היא כי גם האלוהים יסלח לי." החריש הצדיק. אחר כך פנה אל האישה השניה ושאל אותה: "ומה לך?" ענתה: "אני רק לווייתי את חברתי, זו שהתוודתה לפניך זה עתה." שאל הצדיק: "ומה רצונך?" ענתה האישה: "לקבל את ברכתך." "יפה מאד," אמר הצדיק, "ברכתי נתונה לך. כנראה שלהתוודות אין לך צורך." אמרה לו האישה: "אין דבר מכביד על מצפוני, ברוך השם, אם חטאתי, הרי אלה רק חטאים פעוטים, עברות קלות, ולא כדאי אפילו לגזול זמנך בסיפורן: אלו הן עבירות של מה בכך."

¹ התלמידים יבצעו את הפעולות המתוארות בסיפור ובכך יחוו הלכה למעשה את "הניסוי" שעורך החכם ואת הלקח הנלמד ממנו.

נבקש מהתלמידים להציע רעיונות – מה יכול היה להיות החטא החמור שעשתה רינה ומה יכולים היו להיות החטאים הקטנים של נעמה. נכתוב את ההצעות על הלוח ונמשיך בקריאה. בהמשך נשוב ונבחן הצעות אלו בשנית.

אמר הצדיק הישיש לאישה הראשונה: "ראיתי כי נכנע לבבך לפני האלוהים ולכן זאת עשי, ביתי: צאי אל מעבר לגדר ביתי. בקשי והביאי לי אבן גדולה ככל שתוכלי שאת, כי גדול החטא שחטאת." ואל השניה פנה ואמר: "צאי גם את, וצברי אבנים קטנות, כי עבירותיך קטנות היו." יצאו השתיים ועשו כמצוותו.

נזמין מספר תלמידים מתנדבים לצאת לאסוף אבנים- מחצית יאספו אבן אחת גדולה ומחצית יאספו לפחות 10 אבנים קטנות.

חזרה האחת והביאה אבן גדולה, והשניה הביאה שק מלא צרורות אבן קטנים. העביר הישיש את עיניו על פני האבן והצרורות ואמר: "היטבתן לעשות. ועתה הואילו בטובכן ושימו את האבן והצרורות שצברתן במקום שמימנו לוקחו וחזרנה אלי – אז אגיד לכן את דברי."

התלמידים שהתנדבו יתבקשו לחזור לחצר להחזיר אף הם את האבנים שאספו למקומן.

* מומלץ להגביל בזמן את המשימה ולבקש לחזור גם אם לא הצליחו...

** כשהתלמידים יחזרו מהמשימה נעמוד על תוצאות הניסוי ומשמעותן.

הלכו השתיים לעשות כדבריו. הראשונה מצאה בקלות את המקום שממנו לקחה את האבן הגדולה והניחה אותה שם. והשניה טרחה ועמלה ולא יכלה בשום אופן להחזיר את האבנים הרבות למקומן. חזרה אל הישיש עם משא האבנים הקטנות. אמר הזקן: "עתה אגיד לכן את דברי." "את הראשונה, הנחת את האבן הגדולה במקומה, כי זכרת מהיכן ומנין לוקחה, כך גם עניין העוון שלך. זכרת את עוונך הגדול ועינית את נפשך, נשאת בתוכחות אנשים, שנזפו בך, ובתוכחות מצפונך שלא נתן לך מנוח, התביישת בחטא ורצית לשוב בתשובה ולא התביישת להתוודות עליו, והאלוהים סלח לך."

"ואת, בעלת האבנים הקטנות, חטאת לכאורה חטאים קלים, פעוטים ושונים, והם לא הכבידו על לבך ולא הכאיבו לך, לא זכרת אותם ולא התחרטת עליהם, גם לא תקנת את מעשייך ואיך יסלח לך אלוהים?"

(סיפור מאת יהודי סוריה, מתוך חג לעם, ד"ר אליעזר מרכוס)

פעילות לאחר קריאה

אפשרות א-

נזמין את התלמידים להתבונן מחדש ברשימת החטאים שהציעו לכל אחת מהנשים ובבחן האם ניתן לדעתם להעביר חטאים מצד אחד למשנהו וכיצד היה מוצג החטא דרך העיניים של כל אחת מהנשים.

* ניתן ומומלץ לעשות תרגיל זה כך שהילדים מגלמים את הדמויות ומדברים על החטא שנבחר בהתאם לגישתן.

אפשרות ב-

נזמין את התלמידים לעשות פעולה דומה לזו שהזקן עשה עם שתי הנשים, אך מכיוון חיובי- התלמידים יבחרו אבן אחת או יותר (באפשרותם להתייחס לגודל האבן בדומה לבקשת הזקן או להתעלם מכך) ויכתבו עליה תכונה חיובית או מעשה טוב, שהם מוצאים בהתנהגות שלהם במבט לאחור.

* לטובת הפעילות מומלץ להביא מבעוד מועד חלוקי נחל יפים וטושים לצביעה.

** פעילות זו מציעה גישה שונה לתיקון המידות והתשובה- גישה המעצימה את הטוב שבאדם וסומכת על כך שבדרך זו האדם ימשיך ויעשה טוב. אפשר ורצוי להתייחס לאחר הפעילות לנושא זה ולברר עם התלמידים איזו מהגישות טובה יותר בעיניהם.

חטיבת ביניים:

קול נדרי

כתב: אליסף תל-אור

מקור מרכזי:

נשמיע בכיתה את התפילה הפותח את תפילות יום הכיפורים - "קול נדרי":

https://www.youtube.com/watch?v=y_YE8pTGp94

<https://www.youtube.com/watch?v=g09uH0Kvclc>

קריאה יחפה:

- האם שמעתם בערב את התפילה הזו?
- מה הרגשתם כששמעתם אותה (בין אם בפעם הראשונה היום ובין אם בעבר)?
- תפילה זו פותחת את יום הכיפורים. מבלי לעיין ולקרוא את פרטי מילותיה- מה לדעתכם משמעותה?

לאחר שנדון בשאלות אלו, נקרא עם התלמידים את מילותיה של תפילת כל נדרי:

כָּל נְדָרִי וְאָסְרִי וְשְׁבוּעֵי וְחַרְמֵי וְקוֹנְמֵי וְקוֹנְסֵי וְכַנּוּיֵי
דְּאִנְדְּרָנָא, וְדָאֲשְׁתַּבְּעָנָא, וְדָאֲחַרְיִמְנָא וְדָאֲסַרְנָא עַל נַפְשָׁתְנָא
מִיּוֹם כְּפוּרִים זֶה. עַד יוֹם כְּפוּרִים הִבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה.
בְּכֻלְהוֹן אַחַרְטָנָא בְּהוֹן, כְּלֵהוֹן יְהוֹן שְׁרִין.
שְׁבִיקִין, שְׁבִיתִין, בְּטִלִין וּמְבַטְלִין
לֹא שְׁרִירִין וְלֹא קִיּוּמִין.

נְדָרְנָא לֹא נְדָרִי, וְאֶסְרְנָא לֹא אֶסְרִי וְשָׁבוּעַתְנָא לֹא שָׁבוּעוֹת.

כל הנדרים והאיסורים והשבועות והחרמות
(קונומי, קנוסי וכינויי – סוגים שונים של נדרים)
שנדרתי ונשבעתתי והחרמתי ואסרתי על נפשי,
מיום כיפורים זה ועד יום כיפורים הבא עלינו לטובה.
בכולם אני מתחרט עליהם, כולם יהיו מותרים,
מחולים, בטלים ומבוטלים,
לא עומדים ולא קיימים.
נדרי אינם נדרים, איסורי אינם איסורים,
ושבועותיי אינן שבועות.

*למורים:

במספר מקומות בתורה, ישנה התייחסות לחשיבות הנדר והשבועה. ובאף אחד מהמקורות התורה אינה פותחת פתח לביטול השבועה או התרת הנדר.

יחד עם זאת, חכמים הבינו שלא אחת פיו וליבו ש-ל האדם אינם שווים, ובשעה שהוא קופץ ונשבע בפיו, בלבבו הוא יודע כי לא יוכל להגשים את אותה הבטחה. או לחילופין, שבהיותנו בני אדם, לעולם נמצא את עצמנו מבטחים דברים ובסופו של דבר נבין כי לא נוכל לעמוד בהם. לכן, הם יצרו מערכת של "התרת נדרים". מערכת זו מתוארת בין היתר ב"מסכת נדרים" שבמשנה.

מכיוון שיצירה זו הייתה פרי חידושם של חכמים בלבד, והיא אינה נסמכת על האמור בתורה אמרו עליה חכמים: "היתר נדרים - פורחין באוויר אין להם על מה שיסמכו".

ריבוי קולות:

כיום יש הנוהגים לערוך בכל שנה ושנה התרת נדרים לפני ראש השנה, וכידוע תפילת יום הכיפורים נפתחת ב"כל נדרי" – תפילה בארמית שמשמעותה הוא ביטול הנדרים.

- האם הייתם מצפים שבקטע שכזה יפתחו תפילות יום הכיפורים?

- איזו סוג תפילה הייתם מצפים שתעמוד בפתח יום זה?
- נסו לחשוב על סיבה שעומדת ביסוד הבחירה לפתוח את התפילה הזו דווקא עם קטע זה.
- אם לא הצלחתם- נסו להציע פרשנות שתרחיב את משמעותו של הקטע הזה מעבר למשמעותו הפשוטה, שבכוחה לטעון במשמעות את הבחירה בקטע זה כקטע הפותח של תפילות יום הכיפורים.

לאחר שהתלמידים יציעו את ההסברים והפרשנויות שלהם, נקרא את פרשנותו של הרב עדין אבן-ישראל (שטיינזלץ):

תפילת כל נדרי היא בעצם התרת נדרים. התרת נדרים הוא

לפני חשיכה, סמוך ליום הכיפורים, אומרים "כל נדרי".
מה אומרים בכל נדרי? "כל נדרי ואסרי... וקונמי וקנוסי וכנויי...". כל ההתקשרויות, הכינויים, השתייכויות, התוויות וההגדרות ששמתי על עצמי, ושאלו אשים על עצמי "כולהון יהון שרון, בטלין ומבוטלין", כולם יהיו מותרים, בטלים ומבוטלים. מעתה אני משחרר את עצמי מכל אלה; מהעבר וגם מהעתיד, מיום כיפורים זה ועד ליום הכיפורים הבא עלינו לטובה. אדם מכנה את עצמו בכל מיני כינויים: שהוא אינטלקטואל, שהוא חסיד, שהוא לא חסיד או שהוא לא מתרגש בקלות. אדם כובל את עצמו: שדבר מסוים הוא אינו מסוגל, שיש נושאים שעליהם לא מדברים ולא חושבים, ושלעניינים כאלו ואחרים הוא בכלל לא שייך; וממילא כאשר הוא סוגר את עצמו היטב בקליפותיו אין דבר שיוכל להשפיע עליו.

כדי שאדם יתכסה בקליפות, לא מוכרח שיהיה מבוגר, מכובד, מקומט וקצת שמן, כי אפילו נער בן ארבע עשרה יכול להתכסות בקליפה שכזו, ששום דבר כבר לא חודר אותה.

(הרב עדין אבן-ישראל [שטיינזלץ])

- הסבירו במילים שלכם את הפרשנות של הרב עדין אבן-ישראל לתפילה זו.
- כיצד ההשתחררות מכל אותם כבלים שסמנו על עצמנו, שמתאר הרב שטיינזלץ, קשורה ליום הכיפורים?
- האם פרשנות זו מניחה את הדעת בנוגע לפתיחת תפילות יום הכיפורים דווקא בתפילה זו. הסבירו.

בעקבות שאלות אלו נעבור לשיר שכתב קובי אוז, שבמידה רבה מתכתב עם רעיון זה. אך קודם לכן, נקדים ונספר על קובי אוז, על סגנון היצירה המיוחד שלו ועל הזהות המורכבת שלו:

היוצר והזמר קובי אוז, חדר ללב המוסיקה הישראלית בשנות התשעים. בראשית דרכו לא הצליחה קובי אוז לעלות אל במת המוסיקה הישראלית. אך כעבור כמה שנים בודדות, בתחילת שנות התשעים, הוא הקים את ההרכב "טיפקס" –

שהפך להיות חלק מפס-הקול של המוסיקה הישראלית.

שירים כמו: "התחנה הישנה", "איזה עולם", "מה עשית" ועוד רבים אחרים הפכו להיות שירים פופולריים ביותר. בשירים שלו- הצליח קובי אוז לחבר בין עולמות שונים: מזרח ומערב, העולם הגדול והפריפריה הישראלית, וכדומה. כעבור כמעט עשרים שנה, להקת טיפקס התפרקה, ואז פסע קובי אוז למסלול חדש-ישן: הוא כתב והלחין, ויצר ושר שירים שכונסו לשני מופעים: "געגועי" ו"מזמורי נבוכים", ובהם הוא מוסיף על החיבורים הקודמים שחיבר גם את החיבור שבין המוסיקה העכשווית והמוסיקה מבית סבא, החיבור בין המודרנה והמסורת.

קובי אוז, בראיון שנערך עמו (התפרסם בגליון 31 של "ארץ אחרת") סיפר שכל אותם חיבורים הם אינם חיבורים שנעשים בין קהלים שונים, בין חלקים שונים בחברה הישראלית וכדומה, אלא מרכיבים שונים הנמצאים בתוכו - ומתחברים יחד לכדי "קובי אוז":
אז אני... אני מפעיל בובות בתיאטרון בובות שנקרא קובי אוז. יש לי מגוון בובות וקולות, הבובה ששרה את השיר "ריקודי עמבה" היא לא הבובה ששרה את "עננה", הבובה ששרה "בתוך נייר עיתון" היא לא הבובה ששרה "התחנה הישנה" ובוודאי לא זו ששרה את "סמי וסומו". אני מחליט איזו בובה מהמבחר שלי תקליט איזה שיר; כל הדמויות הללו הן קריקטורות של עצמי, כולן בצלמי אבל הן לא אני. ואני המפעיל האנונימי, אין לי דמות ואין לי צלם, אני אבוד ומלא סתירות פנימיות אבל יש לי תיאטרון בובות.

אחד מהחיבור הללו יצרו את השיר: "זלמן זה לא אתה".

נחלק לתלמידים את מילות השיר, ונאזין איתם לביצוע של קובי אוז:

<https://www.youtube.com/watch?v=HBLrUhmL-w>

"זלמן הסתובב בעולם מבולבל
 שאל את עצמו "מי אני ובכלל?
 אני חקלאי יש לי שטח גדול
 ואני מנהל את הכל
 אני מגדל פירות וירקות
 ומקפיד לדשן לעבד להשקות
 אני המושל על חלקת אדמה!"

ואז יצתה בת קול ואמרה:
 זלמן זה לא אתה!
 הנה תראה, שנת שמיטה

השדה מבלבל בלי עזרתך
אתה לא אדמתך
אתה פשוט,

זלמן התקשר לכאן ולכאן
אמר לעצמו "אני הבוס של הזמן!
אני רק מרים איזה טלפון קטן
ומיד מסודר העניין
יש לי מעמד מסביב לשעון
קריירה נון-סטופ מניות וממון
אני תמיד זמין לכל הפתעה!"

והופ יצתה בת קול ואמר:
זלמן זה לא אתה
הנה שבת המלכה
עכשיו תהיה במנוחה
אתה אחד מהעם שאומר תפילה
מעמדך לא אתה,
אדמתך לא אתה,
אתה, אתה פשוט זלמן.

[...]

זלמן נשכב על הכורסא בסלון
הביט על הקירות והציץ מהחלון
ביתי מבצרי הוא כמו ממלכה!"
ושוב יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה!
סוכות עכשיו צא אל הסוכה
נובו ריש אל תהיה לי מצוברח
הבט לכוכבים הקורצים מהסכך
ביתך לא אתה, אשתך לא אתה,
מעמדך לא אתה, גם אדמתך לא אתה,
אתה פשוט, זלמן.

זלמן שאל את אביו החולה
"איך אגדיר את עצמי בעולם הזה?"
"אתה הבן שלי" אמר האב החכם
ועצם את עיניו לעולם.

האבא נטמן בחלקת אדמתו
לנכדו קלמן נתנו את שמו
וזלמן נשאר עם אותה שאלה,
ויצאה בת קול הפעם עם תשובה:

זלמן אתה זה ששואל
זה שתמיד מתבלבל
בין מה ששלך למי אתה
ובין עבודתך לזהות עולמך
זלמן זה לא אתה!
מתי כבר תכונן יחסים עם עצמך?
אתה לא רכושך
לא הצלחה
אתה לא סביבתך
אפילו לא שאלתך
אתה פשוט זלמן".

נדון עם התלמידים בשאלות:

- אילו מצוות מוזכרות בשיר, ומה התפקיד שלהן (על פי הפרשנות שמעניק להם קובי אוז)?
- איזה מסר מבקשת "בת הקול" בשיר ללמד את זלמן?
- מה נוצר מכך שהאדם מאבד את הבעלות שלו על השדה, או על דברים אחרים בחייו?
- הסבירו את הקשר שבין תפקידן של המצוות השונות המופיעות בשיר, לבין תפילת "כל נדרי".

*למורים:

בשיר זה מתאר קובי אוז דמות דמיונית: "זלמן" שמגדיר את עצמו, את ה"אני הפנימי שלו" על פי דברים חיצוניים "רכוש, בעלות, מעמד חברתי וכדומה. ומנגד, נשמע קולה של בת הקול הקוראת לו להתנתק מכל ההגדרות האלו, ולמצוא את ה"אני הפנימי" האוטנטי שלו. כאשר קריאה זו מלווה בחיבור למצוות שונות-אשר כולן, בפרשנות זו שמעניק להם קובי אוז, נועדו לשבור את ה"נדריים" וה"איסורים" החיצוניים שהאדם "אסר על עצמו", שהאדם הגדי את עצמו על פיהם, ולהוביל אותו אל חיפוש פנימי, עמוק ושורשי- שבו ימצא את עצמו, שלא על בסיס אותן הגדרות חיצוניות של רכוש, בעלות, מעמד חברתי וכדומה. רעיון זה דומה מאוד לרעיון שהופיע בפרשנות שהציע הרב עדין אבן-ישראל לתפילת "כל נדרי".

רלוונטיות:

- האם יש דברים בחייכם (רכוש, עיסוק, תחביב, מעמד...) שאובדנם היה מביא אותכם לשאול, כמו זלמן: "איך אגדיר את עצמי בעולם הזה?"
- נסו להגדיר את עצמכם, ובחנו – ממה נובעת ההגדרה שלכם? (האם זו הגדרה פנימית או חיצונית)

לסיכום השיעור נבקש מהתלמידים לכתוב על פתק "נדריים" ו"כינויים" שהם עצם אסרו על נפשם במהלך השנה החולפת- ושהיו רוצים להשתחרר מהם.

יום כיפור, חג האופניים והזהויות היהודיות-ישראליות שביניהם:

כתב: אליסף תל-אור

רלוונטיות:

ציירו את יום הכיפורים שלכם: רגע מכונן ביום הכיפורים, מעשה המאפיין את היום בעבורכם, ועוד.

מקור מרכזי:

קריקטורה מאת: אור רייכטר

קריאה יחפה:

- מה המסר לדעתכם של הקריקטורה?
- את מי היא מציגה באור חיובי ואת מי באור שלילי?
- "חג האופניים – אצלנו זו מסורת" – האם לדעתכם המאייר התכוון ברצינות או בציניות?
- כיצד אתם מתייחסים לאמירה זו: "חג האופניים – אצלנו זו מסורת"?
- נסו להציג את העמדה ההפוכה מן העמדה הראשונית שלכם.

ריבוי קולות:

קראו את עמדותיהם השונות של רם פרומן, יו"ר הפורום החילוני, ושל איתן שיקלי, מנכ"ל רשת תל"י, ביחס שבין חג האופניים ויום הכיפורים בכלל ובמערכת החינוך בפרט:

"אחד המאפיינים של התפתחות התרבות היא היכולת להמציא חג על בסיס קיים. כך נבנו פסח ופסחא על בסיס חגי אביב פגניים, ואילו חנוכה וחג המולד לא במקרה סמוכים זה לזה ומבוססים על חגי אור פגניים שנחגגו סביב היום הקצר בשנה. הרבה יותר קל לשנות מנהג קיים מאשר להמציא יש מאין מנהג חדש.

והנה כל יום כיפור אני מופתע מדפוסי החג החדש שפותחו לאחרונה בישראל החילוניות לצד הדפוס הדתי, ומופתע אף יותר מהפער שבין חווית החג שנוצרה לבין התודעה של מבצעה שאינם מודעים לעוצמת היצירה שהם נוטלים בה חלק. בזכות הדת ירשנו סיטואציה ייחודית – יום ללא תנועת כלי רכב, ללא מסחר וללא תקשורת המונים. מי שעוקב אחרי מה שקורה בבירות אירופה לאחרונה יודע עד כמה מנסים האירופאים לייצר ימים דומים, אפילו חלקית, ועד כמה זה קשה לייצר מסורת כזו יש מאין. ואילו לנו יש את יום כיפור... יום ללא כלי רכב ומסחר, וגם (אם כי זה נחלש בעידן האינטרנט) פחות סיבות להישאר בבית. התוצאה היא שהמונים יוצאים אל הרחוב וכובשים אותו מחדש מידי כלי

הרכב. יש מי שבחר באופניים, מי שבחר בצעידות ומי שסתם נהנה לצאת לשבת באזור נחמד ליד ביתו או ללכת לים. התוצאה היא שהעיר חוזרת למה שהייתה לפני 100 שנה – מקום מפגש של אנשים ולא של כלי רכב.

ולא רק שהעיר מחזירה לעצמה אופי אנושי וחברתי, אלא שכל זה נעשה תוך צמצום דרסטי בזיהום האוויר. אם ל"ג בעומר הולך והופך לחג אנטי סביבתי, יום כיפור משתלב נהדר במגמה האקולוגית העולמית. לא צריך את מדדי הזיהום שמוכיחים כל שנה את התרומה הסביבתית של החג – זה מורגש בכל רגע בעיר. כמה מתאמצים לאחרונה חובבי ההתחדשות היהודית להפוך את ט"ו בשבט ליום שמירת איכות הסביבה כאשר יש בנמצא יום שמתאים לכך הרבה יותר – יום כיפור.

ואגב, במחקרים הסביבתיים, רעש נתפס כמפגע סביבתי – והנה יום כיפור, בניגוד לט"ו בשבט, מאפשר לנו גם יום מנוחה מהמטרד הזה, בשקט המוחלט שהוא מעניק ליושבי הערים.

ולא רק אנושיות וסביביות, יום כיפור מאפשר חוויה אסתטית, אומנותית, רוחנית. אני למשל גיליתי שרבים חולקים איתי את החיבה לפינה הדרום מזרחית של אוניברסיטת תל אביב, המאפשרת תצפית מדהימה על נתיבי איילון השוממים בין רבי הקומות שמסביבם.

[...]

אין לי שום עניין לשכנע את אלו שאינם מסכימים עם פרשנותי. להיפך, אני רואה כחלק מהקסם של יום כיפור את השילוב הזה בין אלו שיוצאים לחג כמוני, אלו שהולכים לבית הכנסת ומקיימים את יום כיפור כהלכתו, אלו שעסוקים בחשבון נפש זה או אחר, ואלו שמשלבים קצת מכל דבר. זה נראה לי מקסים שכל אחד יכול לבחור לעצמו את התמהיל של יום כיפור המתאים לו אשר יכול לשלב בין כל המנעדים של היום הזה. מה מקומם אותי: שכל מי שסוגד ליום כיפור הדתי (כולל הסתעפות חשבון הנפש שלו) מתייחס ליום כיפור הישראלי שלי כנחות ערכית. ועוד יותר מקומם אותי שיש חילונים שחוגגים את יום כיפור בדומה לי, אבל חשים שבעשותם זאת, הם נחותים ערכית. אין לנו שום דבר להתבייש ביום כיפור הישראלי-חילוני שלנו. אנחנו מקיימים את מה שכל העולם הנאור חולם עליו. רק נשאר להכיר בכך".

(רם פרומן, יו"ר הפורום החילוני)

- האם הקול של רם פרומן הוא קול שנשמע במחוזתיכם?
- האם הוא קול שיש לו מקום כיום במערכת החינוך הישראלית, במקצועות כגון: תרבות יהודית ישראלית? מה דעתכם על כך?
- מה היחס בעיניכם בין המסורת של יום הכיפורים מקדמת דנא ליום הכיפורים החילוני-ישראלי? האם אתם מסכימים עם רם פרומן שלמעשה יש כאן יום בעל-תוכן חדש שנבנה על בסיס החג המסורתי אך למעשה מנותק ממנו?
- נניח שרם פרומן צודק בתיאור העובדות. האם גם אתם, כמותו, מברכים על כך? מדוע?
- האם אתם מזדהים עם ההתקוממות של רם פרומן נוכח יהודים חילוניים שיוצאים לרכיבה באופניים ביום הכיפורים, אך בד בבד חשים נחותים ערכית בשל כך? מדוע?

"כך, למשל, כתב לאחרונה ראש הפורום החילוני, ד"ר רם פרומן, במאמר ביקורת על אחד מספרי הלימוד החדשים העוסק ביום כיפור: "הפרקים על יום כיפור קשים אף יותר. כאן כבר מדובר הרבה פעמים על "רבים" שעושים את כל מנהגי החג, ואין שום מקום ליום כיפור חילוני. הילד החילוני לומד כאן שרוב מה שהוא עושה ביום כיפור – אופניים, חברים, סרטים וכו' – אינו רלוונטי. הילד הזה גם לומד שרבים עושים את מה שהוא לא עושה – מה שמעמיד אותו בתחושת מיעוט מבויש".

אנו למדים מכאן שד"ר פרומן וחבריו בפורום החילוני מצפים שמערכת החינוך הישראלית תלמד שמשמעותו של יום כיפור הוא "רכיבה על אופניים, חברים וסרטים" ואף תעמיק בזה. לו יאיר רוזנבלום היה לומד בבית ספר כזה, הוא בוודאי היה משנה את מלות השיר המיתולוגי של רבי אמנון ממגנצה "ונתנה תוקף" ובמקום "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה" ל"אופניים וחברים וסרטים". האם זו המהפכה התרבותית החילונית שכולם חיכו לה? האם זו גישה סבירה המקובלת על רוב הציבור החילוני במדינת ישראל? בטוחני שלא".

(איתן שיקלי, מנכ"ל רשת תל"י)

- האם מציג איתן שיקלי את דבריו של רם פרומן באופן הגון? הסבירו.
- מהי הנחת המוצא החד-משמעית של איתן שיקלי ביחס לחברה החילונית בישראל? האם אתם מסכימים עם הנחת מוצא זו?
- כיצד יסביר לדעתכם איתן שיקלי את הפער שבין המעשה החילוני של רכיבה באופניים לבין הרצון – שלשיטתו הוא הגישה המקובלת על רוב הציבור החילוני בישראלית – ללמוד על יום כיפור המסורתי?
- בהינתן שצודק איתן שיקלי ואכן קיים פער שכזה. כיצד לדעתכם נכון להתמודד איתו?
- מה המלכוד שבו מצויה תכנית כמו "תרבות יהודית ישראלית" ביחס שבין שני הטקסטים שראינו?
- איזה מהעמדות שכנע אתכם יותר?
- האם העמדה ששכנע אתכם היא העמדה שהחזקתם בה מלכתחילה?

אמנות יהודית – יום כיפור:

מסורת וחילון בראי ציורים של יום הכיפורים מהתקופה המודרנית

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

ביחידה זו נעסוק ביחס למסורת המשתקף בציורים של יום הכיפורים של אמנים יהודים שונים מהתקופה המודרנית. הציורים שאמנם מתייחסים כולם לתפילת יום הכיפורים בבית הכנסת, מבטאים מגוון התייחסויות לתפילה זו: מן העמדה המסורתית והמאמינה ועד לעמדה מהורהרת וספקנית.

לאורך היחידה התלמידים ידונו במשמעויות שהם מוצאים בציורים השונים, ולבסוף יתבקשו לתאר את ההתייחסות האישית שלהם למסורת באמצעות היחס ליום הכיפורים (לאו דווקא לתפילת יום הכיפורים).

להרחבה אודות הציורים המובאים ביחידה זו, והמהפכה המשתקפת מחלקם, ראו מאמרו של אליסף תל-אור: מאמרי פה להגיון לב- יום כיפור אחרי מהפכת החילון בראי ציורים של אמנים יהודים בתקופת האמנציפציה

תמונה מרכזית:

אמן אלמוני שהוציא את תמונת-המזכרת ממלחמת צרפת-פרוסיה, בשנת 1870, ובה נראים החיילים היהודים בצבא גרמניה מתפללים את תפילת יום הכיפורים, תחת הכותרת של הפסוק מן הנביא מלאכי שמשמיע קול אוניברסאלי של אחדות המין האנושי: "הלא אב אחד לכולנו, הלוא אל אחד בראנו" (מלאכי ב', י).

(מוזיאון ישראל: <https://www.imj.org.il/he/collections/366335>)

"בערב יום הכיפורים", מאת הצייר יעקב וינלס, 1900 בקירוב:

"יום הכיפורים", מאת הצייר היהודי-הונגרי איזידור קאופמן, 1907:

"ערב יום הכיפורים" מאת הצייר דניאל מוריץ אופנהיים, 1870:

"יהודים מתפללים ביום הכיפורים", מאת הצייר מואריציו גוטליב 1878:

קריאה יחפה:

ציירים יהודים רבים שביקשו לצייר את יום הכיפורים בחרו לצייר את ההתרחשות בבית הכנסת. כיוון שיום הכיפורים הוא אחד מן הסמלים המובהקים ביותר של המסורת יהודית הרי שציורים אלו יכולים במידה רבה לבטא את יחסם של האמנים השונים למסורת זו.

ואכן, כאשר בוחנים את הציורים ניתן למצוא מגוון התייחסויות לתפילת יום הכיפורים: החל מן הציורים המבטאים מסר ברור של אמונה והמשכיות המסורות, אך מול ציורים שציוריהם אמנם נושאים מסרים אלו בהיותם מתארים התרחשות מסורתית ודתית – אך הם משקפים גם מורכבות ביחס למעשים אלו.

- א. מבין הציורים השונים המובאים למעלה – איזה מהציורים בעיניכם מעבירים מסר של אמונה ומסורת, ואילו מעבירים מסר מורכב שיש בו לצד מרכיבים אלו גם תהיות, הפניית מבט אל העולם שמחוץ, ספקנות וכו'.
- ב. בחרו באחד הציורים שלדעתכם נושאים מורכבות, ותארו את הפרטים שבעיניכם מבטאים את המורכבות הזו.

ריבוי קולות:

- א. תארו את הזהות היהודית שמשתקפת בעיניכם ממורכבות זו. נסו לתאר איזה ערכים, אילו קונפליקטים, איזה מסרים נושא האדם שמשתקף מציור זה.
- ב. כתבו יומן דמיוני של הדמות המשתקפת מן הציור שנושא את אותה מורכבות, שיבטא את החוויות והמחשבות שלה מתפילת יום הכיפורים.

*למורה:

כדאי להציע לתלמידים שמתעניינים בנושא להעמיק את התהליך ולבחון את הדברים אל מול הביוגרפיות של הציירים השונים וכו'. מקורות נגישים יוכלו התלמידים למצוא במאמרו של אליסף תל-אור שהוזכר ב"קריאת הכיוון" שבפתח יחידה זו.

רלוונטיות:

- א. איזה מהציורים משקף בצורה מיטבית עבורכם את התפילה ביום הכיפורים.
- ב. ציירו ציור משלכם שיבטא את היחס שביניכם ובין המסורת של יום הכיפורים (תוכלו לעשות זאת באמצעות השימוש במוטיב של בית הכנסת כפי שעשו הציירים השונים שראינו ביחידה זו, באו באמצעים אחרים).

ספר יונה – קריאה ולימוד

פרק א

- (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יוֹנָה בֶּן אֲמֵתַי לֵאמֹר:
(ב) "קוּם לֶךְ אֶל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרְא עֲלֶיהָ כִּי עָלְתָה רָעַתְם לִפְנֵי".
(ג) וַיִּקֶּם יוֹנָה לְבְרִית תְּרֻשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנָיָה בָּאָה תְּרֻשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהֶם תְּרֻשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי יְהוָה.
- מדוע, לדעתכם, יונה בורח? מה הוא מצפה שיקרה בעקבות כך?
- (ד) וַיְהוּה הַטִּיל רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם וַיְהִי סַעַר גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֲנִיָּה חֹשֶׁבֶת לְהִשָּׁבֵר.
(ה) וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת הַפְּלִים אֲשֶׁר בָּאֲנִיָּה אֶל הַיָּם לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל יַרְפְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרְדָם.
- כיצד אתם מפרשים את הבחירה של יונה להירדם?
- (ו) וַיִּקְרַב אֵלָיו רֵב הַחֵבֶל וַיֹּאמֶר לוֹ: "מַה לָּךְ נִרְדָּם קוּם קְרֵא אֶל אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יִתְעַשֶׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד".
(ז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ: "לָכֹו וְנַפִּילָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ". וַיַּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיַּפֵּל הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה.
(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: "הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאִשֶׁר לָמִי הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ? מַה מְלֹאכְתְּךָ? וּמֵאַיִן תָּבוֹא? מַה אֲרַעְךָ? וְאִי מִזֶּה עִם אָתָּה?"
(ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: "עַבְרֵי אֲנֹכִי וְאֵת יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרֵא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם וְאֵת הַיַּבֶּשֶׁת".
(י) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יָרֵאָה גְּדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: "מַה זֹּאת עָשִׂיתָ?", כִּי יָדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי מִלְּפָנֵי יְהוָה הוּא בְרַחַת כִּי הִגִּיד לָהֶם.
(יא) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו: "מַה נַּעֲשֶׂה לָּךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסַעַר?".
(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: "שְׂאוּנִי וְהִטִּילְנִי אֶל הַיָּם וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מֵעֲלֵיכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְּשִׁלִּי הַסַּעַר הַגְּדוֹל הַזֶּה עֲלֵיכֶם".
- כיצד אתם קוראים את דבריו של יונה? איזה רגש והלך מחשבה מסתתרים מאחורי המילים "שאוני והטילוני אל הים", דיכאון? אלטרואיזם?
  - מה בין ניסיון הבריחה של יונה לבין ההירדמות שלו, וכעת לגזירה שהוא גוזר על עצמו – למות?

- (יג) ויחֲתֵרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל הַיְבֹשָׁה וְלֹא יִכְלוּ כִּי הֵימָּה הוֹלֵךְ וְסֵעֵר עֲלֵיהֶם.
- (יד) וַיִּקְרָאוּ אֶל יְהוָה וַיֹּאמְרוּ: "אָנֹכָה יְהוָה אֵל נָא נֹאבְדָהּ בְּנֶפֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נָקִיא כִּי אַתָּה יְהוָה כְּאֲשֶׁר חָפְצָתָ עֲשִׂיתָ".
- (טו) וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה וַיִּטְלֵהוּ אֶל הַיָּם וַיַּעֲמֵד הַיָּם מִזְעָפוֹ.
- (טז) וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יָרְאָה גְדוֹלָה אֶת יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לַיהוָה וַיִּדְרוּ נְדָרִים.

פרק ב

- (א) וַיִּמַן יְהוָה דָּג גְּדוֹל לְבַלְעַ אֶת יוֹנָה, וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת.
- (ב) וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל יְהוָה אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה.
- (ג) וַיֹּאמֶר: "קָרָאתִי מִצָּרָה לִּי אֵל יְהוָה וַיַּעֲנֵנִי, מִבֶּטֶן שְׂאוֹל שָׁוַעַתִּי— שָׁמַעַתָּ קוֹלִי.
- (ד) וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצוֹלָה בְּלִבָּב יָמִים וְנָהָר יִסְבְּבֵנִי כָּל מִשְׁבְּרֵיךָ וְגִלְיָךְ עָלַי עֲבָרוּ.
- (ה) וְאָנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי— מִנְּגֵד עֵינֶיךָ אֵךְ אוֹסִיף לְהֵבִיט אֶל הַיָּם קִדְשֶׁךָ.
- (ו) אֶפְפוּנֵי מִים עַד נֶפֶשׁ, תִּהְיוּ יִסְבְּבֵנִי, סוּף חֲבוּשׁ לְרֵאשֵׁי.
- (ז) לְקַצְבֵי הַרִים יִרְדֹּתִי, הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיךָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם— וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיֵּי יְהוָה אֱלֹהָי.
- (ח) בְּהַתְעַטֵּף עָלַי נֶפֶשׁ אֶת יְהוָה זְכַרְתִּי וַתִּבּוֹא אֵלַי תַּפְלְתִּי אֵל הַיָּם קִדְשֶׁךָ.
- (ט) מִשְׁמָרִים הַבְּלִי שׂוֹא חֲסָדִים יַעֲזֹבוּ.
- (י) וְאָנִי בְּקוֹל תְּנוּדָה אֲזַבְחָה לָּךְ אֲשֶׁר נְדַרְתִּי אֲשַׁלְּמָה יִשׁוּעָתָה לַיהוָה".
- (יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְדָג, וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיְבֹשָׁה.

• מה, לדעתכם, יעשה יונה כעת? האם יעשה זאת בלב שלם?

פרק ג

- (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֶל יוֹנָה שְׁנִית לְאָמְרוֹ:

- (ב) "קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דיבר אליך".
- (ג) ויקם יונה וילך אל נינוה כדבר יהוה ונינוה הייתה עיר גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים.
- (ד) ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר: "עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת".
- (ה) ויאמינו אנשי נינוה באלהים ויקראו צום וילבשו שקים מגדולם ועד קטנם.
- (ו) ויגע הדבר אל מלך נינוה ויקם מבסאו ויעבר אדרתו מעליו ויכס שק וישב על האפר.
- (ז) ויזעק ויאמר בנינוה מטעם המלך וגדליו לאמר: "האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה אל ירעו ומים אל ישתו".
- (ח) ויתפשו שקים האדם והבהמה ויקראו אל אלהים בתזקה וישבו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם.
- (ט) "מי יודע ישוב ונחם האלהים ושב מחרון אפו ולא נאבד?"
- (י) וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרךם הרעה וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה.

• מה דעתכם על מעשיהם של אנשי נינווה? האם מעשיהם מוכיחים את צדקתו של יונה, או את עמדתו של אלוהים בסיפור?

פרק ד

- (א) וירע אל יונה רעה גדולה ויחר לו.
- (ב) ויתפלל אל יהוה ויאמר: "אננה יהוה הלא זה דברי עד היויתי על אדמתי על כן קדמתי לברח תרשישה כי ידעתי כי אתה אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה.
- (ג) ועתה, יהוה, קח נא את נפשי ממני, כי טוב מותי מחייו"

- כיצד אתם מבינים את ההסבר של יונה מדוע ברח לתרשיש?
- האם אתם מזדהים עם עמדה זו? מדוע?

- (ד) ויאמר יהוה: "ההיטב תרה לך?"
- (ה) ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר ויעש לו שם סכה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מה יהיה בעיר.
- (ו) ומן יהוה אלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על הקיקיון שמחה גדולה.
- (ז) ומן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את הקיקיון וייבש.

- (ח) וַיְהִי כַּזְרֹחַ הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמְנַן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמַשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֶּף וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר: "טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי".
- (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יוֹנָה: "הֲהֵיטֵב תָּרָה לָךְ עַל הַקִּיקְיוֹן?" וַיֹּאמֶר: "הֵיטֵב תָּרָה לִי עַד מוֹת".
- (י) וַיֹּאמֶר יְהוָה: "אַתָּה חֹסֵת עַל הַקִּיקְיוֹן אֲשֶׁר לֹא עֲמִלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שָׁבֵן לַיְלָה הָיָה וּבֶן לַיְלָה אֶבֶד."
- (יא) וַאֲנִי לֹא אֲחֹס עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִים עֶשְׂרֵה רְבֹו אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יַמִּינוֹ לְשִׁמְאֵלוֹ וּבִהְמָה רַבָּה?"

- יונה אינו עונה בשנית לאלוהים. כיצד אתם מפרשים את שתיקתו, שתיקה כהודאה או שתיקה רועמת?
- מה המסקנה שעולה מסופו של הסיפור?
- האם, לדעתכם, המסר הזה נכון? מדוע?
- חשבו, מדוע נקבע במסורת לקרוא את ספר יונה ביום הכיפורים?
- מה דעתכם על מסורת זו?

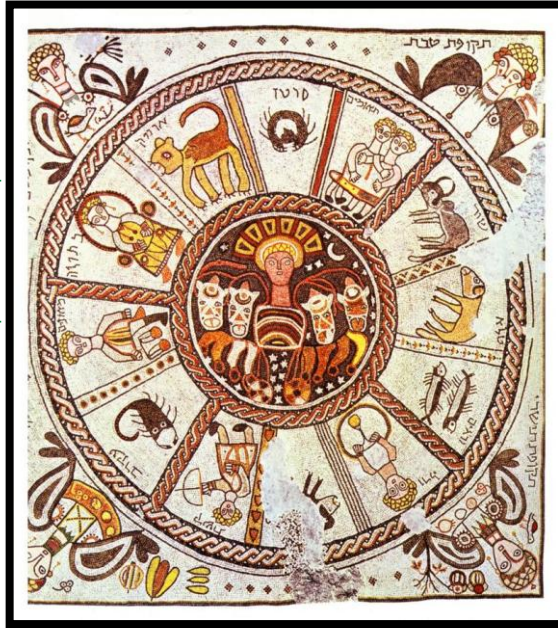
סוכות

סוכה של מחשבות

דפי לימוד לשבעת ימי חג הסוכות

חג האסיף

"גלגל המזלות", פסיפס בית הכנסת בבית אלפא, מהמאה ה-6 לספירה. בגלגל השנה מחולקת השנה לארבע תקופות.

אנו רגילים לחלק את השנה לארבע עונות: קיץ, חורף, סתיו ואביב. אך ממצאים ארכאולוגיים וספרותיים מלפני למעלה מאלפיים שנה, עולה שהחלוקה בארץ ישראל וסביבתה הייתה בעבר לשש-שמונה תקופות שנה.

אחת מעונות השנה האלו היא: תקופת האסיף. התקופה שבה מסיימים לאסוף את הפירות והתבואה מן השדות אל הבתים והמפעלים (למשל את התאנים והצימוקים שיובשו בכדי להיות דבלים וצימוקים). ולצד האיסוף, גם מתחילים בהכנות לקראת רדת הגשמים.

חג הסוכות מכונה בתורה גם: חג האסיף, כפי שנאמר בספר דברים: חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לְךָ שִׁבְעַת יָמִים בְּאֶסְפֹּךָ מִגְרֶנֶךָ וּמִקְבֹּךָ. (ט"ז, יג).

• איזה עולם שנה אמן אלהים בחיוב?

הידעתם?

בשנת 1908 מצא הארכיאולוג הבריטי רוברט מקאליסטר את "לוח גזר". לוח שנה, שנחקק באבן, לפני כשלושת אלפים שנה, ומחלקת את השנה לשמונה תקופות – אחת מהן היא תקופת האסיף.

ד"ר אבישי טיכר, מתוך אתר פיקיוקי

תעתיק לכתב עברי-אשורי:
 ירחו אס(י)ף * ירחו ז
 רע * ירחו לקש
 ירח עצד פשת(ה)
 ירח קצ(י)ר שעור(י)ם
 ירחו קצ(י) וכל?
 ירחו זמר
 ירח ק(י)ץ

שמעו סיפור:

לפני כמעט מאה שנה, כשהישוב היהודי בארץ הלך וצמח, ורוב הישובים היו מושבות חקלאיות הפזורות על פני כל הארץ, בהם עיקר העבודה והפרנסה הייתה מעבודת האדמה, חשבנו גם בישוב שלנו כיצד נחגוג את חג הסוכות. החלטנו להקים סוכה בקצה רחבה פנויה – לכבוד חג האסיף וזכר לנדודי עם ישראל במדבריות עולם. את הסוכה קשטנו בכפות תמרים וערבי נחל. ולפני הסוכה – משטח בצורת במה פתוחה, ועליה – מתנובת השדה ומפרי הגן.

חגיגות חג האסיף בישוב גן-שמואל, 1935-1940;
ארכיון גן-שמואל, מתוך אתר פיקיוויקי

עם בוא החג, התכנס הציבור ליד הסוכה והמקהלה פתחה בשיר, אליה הצטרפו גם כל חברי המושבה. לאחר מכן, המחוללות עולות לבמה, עם כפות תמרים ופרי עץ הדר בידיהן, ובליווי כלי הנגינה, רקדו והרקידו את כל הקהל. לפתע נשמע מעל גג הסוכה קול רם: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, באספך מגרנך ומיקבך. ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך, והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך". והילדים הצעירים של המושבה עלו אט אט לבמה, בזה אחר זה, והגישו את תרומת הישוב – מתנובת השדה והגן – לבאי כוח הקרן הקיימת. ואחת הילדות אמרה בשם כולם: "הנה הבאנו שי לקרן הקיימת מתנובת האדמה, היא אדמת הלאום, אשר הקרן הקיימת לישראל גאלה אותה, להושיב עליה את חלוצי עמנו. והאדמה – נתנה לנו יבולה, שילומים לעמל כפינו.

(מעובד על פי "מסכת חג ושירה לסוכות", ערוך בידי נ. בנארי ונ. נסימוב, מובא בספר המועדים: סוכות, עמודים 304-305)

- מהם היגשות לזיכרון אלו או השתתפות בגישה? מה לזיכרון שם להם להיגיש כך?
- האם רגשות דומים אלו מלווים גם אתכם בימים אלו?
- האם גם אצל מי שאינו יקראי קיימת תקופה בשנה בה הוא רואה את כל התוצאות של מה שהוא עשה במשך השנה? מהי את התקופה?

חידות ומשימות:

בדומה לחג האסיף שאנו חוגגים,
במדינה שמעבר לים – נוהגים
מידי שנה לחגוג ולהודות,
על היבול שעולה בשדות,
זיכרון לימיה הראשונים של המדינה,
כשהאדמה פרייה לא נתנה,
עד שלאחר מאמץ ועשייה,
התגברו על הבעיה, והארץ נתנה פרייה.

שרים ביחד:

"שיעור מולדת", מילים: עלי מוהר, לחן: אפרים שמיר:

<https://www.youtube.com/watch?v=ib2bHprtGzA>

הציר: ז'אן לואי ג'רום פריס

בצחוק!

תייר אחד מגיע לשדה חקלאי ורואה חקלאי
זורע זרעים באדמה.
הוא ניגש לחקלאי ושואל אותו, "מה אתה
זורע?"
"אבטיח", אומר החקלאי בגאווה.
לפתע התייר שם לב שהדלי ריק, ופונה
לחקלאי, "אבל אין בכלל גרעיני אבטיח בדלי!!"
"נכון", משיב החקלאי, "כי אני מגדל אבטיח
בלי גרעינים..."

• מהו הגש שסליו מדיכר, ובאיזו מדינה גושמים אותו?

בסוכות תשבו

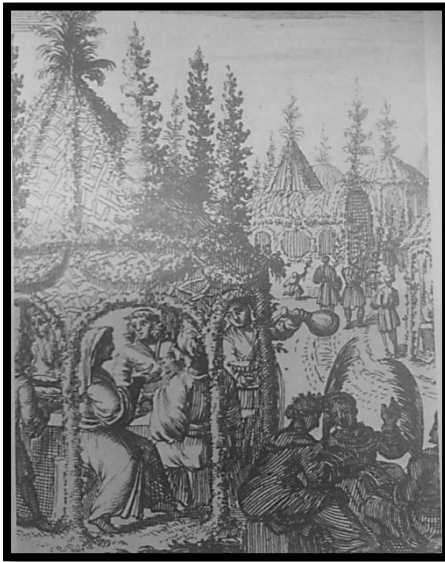
בתורה נאמר על הישיבה בסוכות: "בִּסְכַּת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים... לְמַעַן יָדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בִּסְכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא, כ"ג, מב-מג)

בתורה נאמר שבמשך שבעת ימי חג הסוכות – יש לשבת בסוכות. והנימוק לדבר, כפי שנאמר בתורה, היא בכדי לזכור את ימי הנדודים במדבר בהם ישבו בני ישראל בסוכות.

לצד משמעות זו, קיימת גם המשמעות החקלאית, לפיה, דווקא בימי האסיף יוצאים אל הסוכות: משמעות זו יכולה לבטא ערכים שונים: אמונה בהשגחה האלוהית, שבכוחה עלו היבולים בשדה בכל חודשי האביב והקיץ, אמונה שעל אף העושר לו זכינו במהלך חודשי הקיץ, הרי שהדברים החשובים באמת הם ההסתפקות במועט, הנתינה לאחר והאחדות בין כל חלקי העם, וכדומה. נוסף לכך במרוצת הדורות נתנו פירושים שונים לישיבה בסוכה.

- האם אגד מהערכים שמשקפת הסוכה הוא ערך מרכזי בחייכם? באילו מובנים?

סוכות, הולנד 1650 בקירוב, מתוך הספר: Jewish life in art and tradition

מה יוצא דופן במראה הסוכה שאנחנו?

הידעתם?

הנשיא השני של מדינת ישראל, יצחק בן צבי, הנהיג שבחג הסוכות תוקם סוכה בבית הנשיא, אליה יוזמנו כל תושבי מדינת ישראל. הוא האמין שהסוכה וחג הסוכות מבטאים את ערך האחדות. מאז ועד היום, נציגי כל העדות והתרבויות המרכיבים את החברה הישראלית, ורבבות אזרחים פרטיים מגיעים מידי שנה אל סוכת הנשיא.

שמעו סיפור:

חג הסוכות קרב ובא, וקבוצת האמנים "סלה-מנקה" חושבים איזו סוכה לבנות במרכז ירושלים. "זו חייבת להיות סוכה יוצאת דופן, שתמשוך קהל רב לבוא ולראות אותה", אומרת אחת האומניות. "נכון", מסכים עמה אומן נוסף. "אבל אנחנו לא רוצים עוד סוכה מפוארת ומקושטת באופן מיוחד, אנחנו רוצים גם שכל מי שיביט בסוכה שלנו יחשוב גם על המשמעות שהיא מסמלת, ועל המשמעות של חג הסוכות".

"אכן כך", מסכימים על החברים, ומתחילים להציע כל מיני הצעות: אולי סוכת שלום, עם סמלים של שלוש הדתות; אולי סוכת אחדות עם דמויות של אנשים ונשים שונים מעם ישראל; ההצעות הולכות ומתרבות, אבל החברים מרגישים שזה לא מה שהם מחפשים. הם רוצים משהו אחר, שלא עשו קודם לכן. פתאום מציע אחד החברים. רגע, אולי הסוכה שלנו לא תהיה סוכה מסורתית, אלא סוכה כמו שסוכה נראית בימינו: סוכה עשויה פחונים, המסמלת את מחוסרי הבית, הפליטים, שלצערנו יש כמותם כיום לא מעט בעולם, ואפילו בישראל.

למשמע הרעיון הזה אורו עיניהם של חברי הקבוצה, והם יצאו אל פאתי ירושלים, אל שבט פליטים בדואי, השבט ג'האלין, שמתגורר במקום מאז מלחמת העצמאות, כאשר לא מעט מהמשפחות חיות בתוך סוכות-פחונים.

את אחד המבנים הרעועים האלו, העמיסו על משאית, והביאו אותו למרכז ירושלים, שם הוסיפו סך בכדי לשוות לסוכת הפחונים מראה של סוכה.

לאחר שביקרו בסוכת-הפחונים מבקרים רבים, אמר אחד האומנים: אני מרגיש שהצלחנו לעורר בקהל רב את התחושה שהסוכה באה לעורר בנו: לזכור את היותנו עם של פליטים, מחוסרי בית, נודדים, ומתוך כך לזכור את אלו שכיום סובבים בעולם מחוסרי בית, מחסה ובטחון.

(הסיפור דמיוני, אך מבוסס על המייצג שהציגו האמנים מקבוצת "סלה-מנקה", ועם המסר שביקשו להביע במייצג זה)

באיכות היצירה: "סלה-מנקה".

• מה דעתכם על המסר שבקישור להעביר קבוצת האמנים "סלה-מנקה"?

• מה דעתכם על הדרך שבה ביטאו מסר זה?

שרים ביחד:

הסוכה, שמצד אחד, כפי שראינו, היא סמל לארעיות, לנדודים, מסמלת גם, מצד שני, הקן הבטוח, שעל אף היותו רעועה, דווקא הוא מהווה את מפלטו של הנודד. רעיון זה בא לידי ביטוי בשיר: "שתי יונים צחורות", מילים: אריה אהרוני, לחן: נחצ'ה היימן.

<https://www.youtube.com/watch?v=S23ISG3IN24>

בצחוק!

כשחושבים על זה, בני ישראל היו יכולים לחסוך לפחות שלושים שנה מתוך ארבעים השנה שנדדו במדבר, אם רק היו מוותרים על כל הקישוטים האלו לסוכות...

"סוכת ירושלים" סוכה עם ציור ירושלים, מאוסטריה, המאה ה-19
Musée d'art et d'histoire du Judaïsme, Own work

חידות ומשימות:

בשנים האחרונות, לקראת חג הסוכות, נערכת בבית אבי חי בירושלים תחרות עיצוב סוכות. בתחרות זו מוזמנים יוצרים מכל הגילאים לעצב דגם של סוכה המשקפת רעיון או ערך. היכנסו לאתר: סוכות מדברות – קטלוג 2015, דפדפו לעמוד 14, ותגלו את המשמעות של הסוכה בעיני היוצרת, וכן תוכלו לדפדף בין דגמי סוכות נוספים.

• עיצבו דגם של סוכה, שיבטא את ערך אחד שהסוכה מסמלת.
בע'ינכם.

ארבעת המינים

בתורה נאמר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן (של חג הסוכות) פְּרֵי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא, כ"ג, מ).

על פי פירושם של חכמים את דברי התורה, ארבעת המינים המוזכרים בפסוק זה הם: "פרי עץ הדר" – אתרוג; "כפות תמרים" – לולב, ענף צעיר מעץ התמר, שטרם נפתח והיה לכף תמרים; "ענף עץ עבות" – הדס, "וערבי נחל" – ערבה.

רעיונות שונים נתנו במהלך הדורות לנטילת ארבעת המינים. על פי פירוש אחד, ארבעת המינים מסמלים את הפירות והיבול שעלו יפה בשדות בשנה החולפת, ונטילתם והשמחה בהם מבטאת את הכרת הטוב על כך. על פי פירוש אחר, המגוון שקיים בארבעת המינים, והייחודיות של כל אחד מהם, מסמלים את המגוון והייחודיות שקיימים בעם ישראל. ונטילתם יחד מבטאת את הרעיון שהאחדות צריכה להישמר בין חלקי העם השונים, למרות ההבדלים ביניהם.

• עַם אֵיזָה אֶהְיֶינָה הַשָּׁנָה שְׁנַעֲנוּ בְּחֵירוּתָם אֶתֵּיכֶם אֲרֵבֶתָהּ הַמִּינִים אֵתֶם מִצִּדְדֵיהֶם?

סוכות בבית הכנסת, לאופולד פיליפובסקי, (1869-1933)

הידעתם?

בתקופת בית המקדש השני היו נוטלים את ארבעת המינים רק ביום הראשון של חג הסוכות, למעט במקדש- שם היו נוטלים את ארבעת המינים במשך כל שבעת הימים.

רבן יוחנן בן זכאי, כחלק מסדרת תקנות שקבע בעקבות חורבן בית המקדש השני, שינה את המנהג הקיים, והנהיג שבכל מקום, בכל שבעת ימי החג – ייטלו את ארבעת המינים.

שמעו סיפור:

באחד מימי חג הסוכות, נערה צעירה רצה ברחובות העיר, אל ביתו של חכם ישועה עטיה. לאחר דקות ארוכות של ריצה, דפקה הנערה על דלת ביתו. וחכם עטיה פתח לה את הדלת במאור פנים.

לאחר שהציע לה מעט מים קרים להרוות את צמאונה, שאלה אותה: מה שאלתך ומה בקשתך נערת? ענתה הנערה ואמרה: לכבוד חג הסוכות קנה אבי את ארבעת המינים. אך היום, בבואו לברך עליהם כמידי יום ביומו בחג הסוכות, הוא גילה להפתעתו כי הערבה כולה יבשה, ואין בה עוד עלים.

והוא ביקש אותי ללכת אל ביתך, כבוד הרב, ולשאל את פיך מה לעשות – האם יש לברך על ארבעת המינים האלו, אם לא? הרב עטיה קימט את מצחו כחושב מה להשיב, אך לפני שענה, אמר: "לפני שאשיב לך, אשמח לשמוע את דעתך. האם אפשר לברך על ארבעת המינים האלו?"

"אני חושבת" אמרה הנערה " שאפשר לברך על ארבעת המינים גם ללא הערבה. ראה אותה, אין בה טעם, אין לה ריח, העלים שלה אינם ירוקים ורעננים ולמדנו שאת הערבה המשילו חכמינו זכרונם לברכה לאלו שאין בהם טעם וריח- שאין בהם לימוד או קיום מצוות ומעשים טובים. אם היה מדובר באתרוג, בלולב ואפילו בהדס, אולי הייתי עונה אחרת..".
חיך הרב עטיה ואמר: פה מפיק מרגליות. אך נדמה לי כי זהו בדיוק החידוש הגדול שמלמדת אותנו התורה! כוחנו באחדותנו. ואחדות זו כוללת את כל חלקי העם, גם אלו שאין בהם לא לימוד ותורה ולא מצוות ומעשים טובים. ועל כן, אפילו שהערבה היא זו שחסרה – אין לברך על ארבעת המינים".

(הסיפור מבוסס על קטע פרשנות של הרב ישועה עטיה, המובא בספרו: שערי ישועה, חלק ב', עמ' 114, , ירושלים (1990), אך הסיפור עצמו דמיוני)

- מה דעתכם על היעיון אפיו כל אגד מארבעת המינים מייצגים דימויות שונות?
- האם לדעתכם באלגז יש דימויות שאין בהם "טעם" ו"ריח" בכלל לדעתכם?
- הנפישו את ארבעת המינים על ידי הוספת פנים. ופרטיים נוספים.
- בהתאם לתיאור שהצעתם אכל אגד מהם.
- המייצג את היחסים שבין הדימויות השונות. כיצד ניתן לקרוב לאהב אותן – אלו על אלו?

חידות ומשימות:

בתקופת המשנה התקיימה מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבה – בנוגע למספר המינים שיש לקחת מכל אחד מארבעת המינים. התאימו בין הדעות השונות שמופיעות במשנה (סוכה, ג', ד) שלפניכם, לבין הציורים המוטבעים על מטבעות הכסף העתיקים מתקופתם של רבי עקיבא ורבי ישמעאל (בני כמעט אלפיים שנה) שנמצאו בחפירות ארכאולוגיות:

רבי ישמעאל אומר:
שלושה הדסים ושתי
ערבות ולולב אחד
ואתרוג אחד.

רבי עקיבא אומר: כשם
שלולב אחד ואתרוג
אחד כך הדס אחד
וערבה אחת.

- מה אדעתכם הישיון הסמלי
- כיצד נהגים כיום?

מטבע כסף, מתוארך לשנת 135-134 (מרד בר כוכבא)
צלמתי: תמר דבדובי

מטבע ברומה מתוארך לשנת 70-69 (המרד הגדול)
באדיבות רשות העתיקות.
זישא?

שרים ביחד:

"מלך הסוכה", אביהו מדינה:

<https://www.youtube.com/watch?v=WG1MMIZh9Y>

בצחוק!

כשבני המשפחה בנו את הסוכה הם החליטו שכל הסכך יהיה רק מכפות תמרים.

כשסיימו לשים את כל כפות התמרים הם ראו שיש באמצע הסוכה, חריץ צר וארוך שנשאר ריק.

אמר הילד הקטן: "אולי נשים שם את הלולב, הוא יסתום את החור הזה..."

ענה הלולב: "סכך מזהה..."

אושפיזין

רעיון האירוח בסוכה הוא רעיון מרכזי במסורת היהודית, כאשר עצם היציאה מהבתים המסוגרים אל הסוכות שבחצרות – מקרבת בין השכנים, ובמידה רבה קוראת להם להיפגש אלו עם אלו. נוסף על האירוח של בני משפחה, חברים וקהילה, התפתח במרוצת הדורות הרעיון של "אושפיזין" – אירוח, כביכול, של שבע דמויות מהמקרא: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן הכהן, יוסף ודוד המלך. כאשר כביכול, בכל יום מימי החג בהם יושבים בסוכה, אורח אחר מגיע להתארח בסוכה. במרוצת הדורות אל שבעת הדמויות הללו, בחרו אנשים ונשים שונים להוסיף גם דמויות מופת נוספות, מהעבר או ההווה, כאושפיזין.

• *אדום אדום אדום כמ דיוקא בג הסוכות האירוח הפך להיות מרכזי כה מרכזי?*

סדרה זמנת אושפיזין מסורתית: 1890

הידעתם?

אושפיזין – היא מילה בארמית שפירושה להתארח (מכאן נגזרה גם המילה שאנו משתמשים בה בעברית יומיומית: אישפוז).

בהג סוכות פותח נשיא המדינה את ביתו בפני מבקרים ומזמין אותם להתארח בסוכתו. סוכת הנשיא 2012: Julio Carrasco מתוך אתר פיקיוויקי

שמעו סיפור:

פסל דוד המלך, אחד מן הפסלים המעטרים את הכניסה "סנטה מריה מג'ורה" שברומא

בא הושענא רבה, יום האושפיזין של דוד המלך...
 כששבנו מן התפילה ונכנסנו לסוכה, פתח אבא את סדר האושפיזין... והנה נכנס פתאום
 אורח עני אל הסוכה וישב על הכסא הריק, שהיה מוכן לאושפיזין. לראשו הקרח היה חבוש
 כובע, אף מעיל המשי שלו היה כולו קרע על קרע, אבל צווארון כותנתו הפרומה הבהיק
 בלובנו, כזקן הכסף שלו, שהעטיר את פניו בכתר מלכים...
 בעיני ריצדו ניצוצי אש – כאילו הוכיתי בסנוורים ובראשי השתוללו רעיונות משונים:
 האמנם זכינו, שאושפיז היום יפקוד את נוונו?...
 שתקתי, ולא לחשתי כל שאלה באוזנו של אבא, אבל מתוך הבעת פניו האמנתי כי גם הוא
 שומר עתה בלבו סוד כמוס כמוני.
 פתאום הוכתי בתמהון, ברק גדול הבהב מתוך עיניו של האורח העני ועיני "נפקחו":
 במקום הכובע הקרוע והמרופט ראיתי כתר זהב משובץ באלפי אבנים טובות עוטר את
 ראשו והוא לבוש ארגמן ויושב על כסא מלכות...
 ידו של אבא שטפחה על שכמי, עוררתני מתנומתי...
 (מתוך סיפורו של משה אונגרפלד: "סוכתו של אבא")

- האם גם אתם גלמתם כעם שאם נכשלים עם מישהו מהעבר, דימות מספר או סרט?
- שאלו את בני המשפחה בדמות מהמקרא אתם אלהים בחיובי.

חידות ומשימות:

בעשרות השנים האחרונות הוצעו הצעות שונות ליצירה של שבע אושפיזין נוספים. כך לדוגמה האמנית עיניה קשת בחרה בשבע נשים מהמסורת מהמקרא כמקבילה לדמויות הגברים של האושפיזין:

באדיבות היוצרת: עיניה קשת

וכן הוצע הרעיון של דמויות (נשים או גברים) בולטות בהיסטוריה היהודית לדורותיה, כפי שעולה למשל מהאיור של שי צ'רקה:

- אלו דמויות באיור של שי צ'רקה אגם מזהים?
- האם הייתם רוצים להזמין את אגם הדמויות האלו כאושפיזין? האם יש דמויות אחרות שהייתם רוצים לארגן?

שרים ביחד:

שירה של נעמי שמר - "האורח":

https://www.youtube.com/watch?v=9FiASbUds_Y

באדיבות היוצרת: שי צ'רקה

בצחוק!

מה עושה קמצן כשבאים אורחים?
שם שטיח, כדי שאם יפלו מטבעות כסף – לא
ישמעו...!

ושמחת בחגך

בשונה מחגי התורה האחרים, שאין השמחה מוזכרת לצידם, הרי שלצד חג הסוכות לא רק שהשמחה מוזכרת, אלא יש על כך גם ציווי: וְשִׂמְחֶתָּ בְּחַגְךָ.. וְהֵייתָ אֶף שְׂמֵחַ". (דברים ט"ז, יד-טו)

במרוצת הדורות הציעו הסברים שונים לחיבור הזה שבין חג הסוכות והשמחה: היו שהציעו שחיבור זה נובע מההיבט החקלאי של חג הסוכות. כיוון שחג הסוכות חותם את שלושת הרגלים בהם שמחים ביבול, הרי שחג סוכות מהווה את שיאה וסופה של החגיגה.

היו שהציעו שחיבור זה נובע מהופעתו של חג הסוכות לאחר הימים הנוראיים, וכי במידה רבה הוא מהווה את תחושת הנקיות וההצלחה שהאדם חש לאחר שהזדכך בימים אלו.

היו שהציעו שחיבור זה נובע מרעיון הדומה לזה שאמרו חכמים במסכת אבות: "איזהו עשיר? השמח בחלקו". כלומר, שעל אף הארעיות שמסמל חג הסוכות (היציאה לסוכה, ספר קהלת העוסק בארעיות האדם בעולם), הרי שצריך לשמוח גם על הארעיות הזו, ולא לצפות רק לחיים של שלמות.

- שַׁפְּחוּ אֶת בְּנֵי הַמִּשְׁפָּחָה בַּפִּינֹס אֲדָרָה שְׂקִירֹב אֲלֵיכֶם, או בַּפִּינֹס נֹסֵף מֵאֲלֵיכֶם מֵאֲסִבִּיר אֶת הַכֹּהֲנִים אֲדָרָה שֵׁשׁ אֶת הַשְּׂמֵחָה דְּוֹקָא בַּגַּח הַסֹּכֶת.

שמחת חג הסוכות בהופעה חיה של יהודה פוליקר.
באמפיפארק ראשון לציון 2011.
צילום: אילנה שקולניק, מתוך אתר פיקיוויקי.

הידעתם?

קיימת השערה הטוענת כי חגי ישראל מיוסדים על גבי חגים פגאניים (חגים של עובדי אלילים) קדומים. בין חגים אלו אפשר למנות את: חג האביב בו חגגו את נישואיו של "אל השנה", אשר עליו, לפי השערה זו, מיוסד חג הפסח; חג הקיץ בו ציינו את מותו, ואשר על פי אותה השערה על גביו מיוסד חג השבועות; וחג הסתיו, בו חגגו את לידתו מחדש של "אל השנה", ואשר לפי אותה השערה על גביו מבוסס חג הסוכות. והשמחה הגדולה שהתקיימה סביב "לידתו מחדש של האל" התגלגלה גם לחג הסוכות העברי.

שמעו סיפור:

בימים ההם, כשטרם היו תיאטראות ומועדוני לילה, הבינו מנהיגי העם לכוון את המוני העולים לרגל אל החגיגה המרכזית שהתקיימה בחצרות המקדש, בכל לילי החג (בכל אחד מהלילות של חול המועד), חוץ מליל א' של סוכות, שאז קיימו בשמחה המצווה לישיב בסוכה, וליל שבת, אם חל באמצע השבוע.

חגיגה עליזה זו, שנקראה "שמחת בית השואבה" – (נקראה על שם) שאיבת המים בששון שלאחריה, או שמחת בית השואבה, על שם התאורה המיוחדת במינה בשמחה זו.

אלו ואלו הגדילו את השמחה. תזמורת הלווים על המעלות. שנקראה: "החליל". ושעשועי המנהיגים, הם זקני העם ופרנסיו, העלו את החגיגה לשיא השמחה. עד כי רווחה המימרה בעם: מי שלא ראה את שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו".

בחגיגה זו בערו מאות לוגי שמן במנורות הגדולות, בנות ארבע ספלים מלאי שמן שהיו תלויות למעלה. בכל פעם שהוסיפו עשרות לוגי שמן למדורות (לוג הוא כמחצית הליטר שלנו) האדימו השמיים, כבליל סופת רעמים ובקרים והעם חזה בעיני רוחו את הברקים מבשרי הגשם. שמח העם ברעו, אנשים ונשים, בליווי כלי הנגינה והשיר, הזכירו להמוני העם את רעש הגשמים, גשמי הברכה העתידיים לפקדנו לאחר החג.

נגינת הלווים הייתה ערבה ושירתם הפכה בלי ספק לשירה אדירה בציבור. נכבדי העם היו עולים על הבמה לשעשע את אלפי העולם. הנה עולה הלל הזקן, נשיא העם, ראש הסנהדרין והמכובד ביותר בקרב החכמים, ורוקד לפני העם: אם אני כאן – הכל כאן! ואם אין אני כאן – מי כאן? כלומר: כל אחד ואחד יש לו ערך ויש לו משקל בחגיגה זו ונוכחותו חשובה: אם הוא כאן – הכל כאן!

[...] "אמרו עליו על רבי שמעון בן גמליאל (נשיא העם וראש החכמים) כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה נוטל שמונה אבוקות של אור בידו וזורקן כלפי מעלה, זורק אחת ומקבל אחת ואין אחת מהן נוגעת בחברתה. וכשהוא משתחוה (קידה לפני העם) נועץ שני אגודליו בארץ ושוהה ומנשק את הרצפה וזוקף..."

מספר רבי יהושע בן חנניה, אחד מגדולי התנאים, בירושלים: כל המים של שמחת בית השואבה לא היו טעמים טעם שינה כל עיקר. לאחר יום גדוש של מעשים היו פונים לשמחה זו ונשארים לידה עד בוקר.

(יום טוב לוינסקי, אלה מועדי ישראל, הוצאת ספרים אחיאסף, תל-אביב (1971) עמ' 87-89)

• האם גם אתם גשמים שמהם בימים אלו? מדינה?

• אלו דברים שאתם עושים במהלך ימי הגשם והזבים עוברים בימינו, וזרמים אכס אשמה?

שרים ביחד:

שמחת קטנות, שירם של עמיר בניון ומיכה שטרית, המבוסס על הקטע שכתבה הנערה דסי רבינוביץ' – "עיגולי השמחה":
<https://www.youtube.com/watch?v=7YIUyrtRBOo>

תוכלו גם לקחת מטפחות, נייר קרפ או כל סרט אחר ולרקוד איתם ובמהלך הריקוד ליצור באמצעותם עיגולים של שמחה.

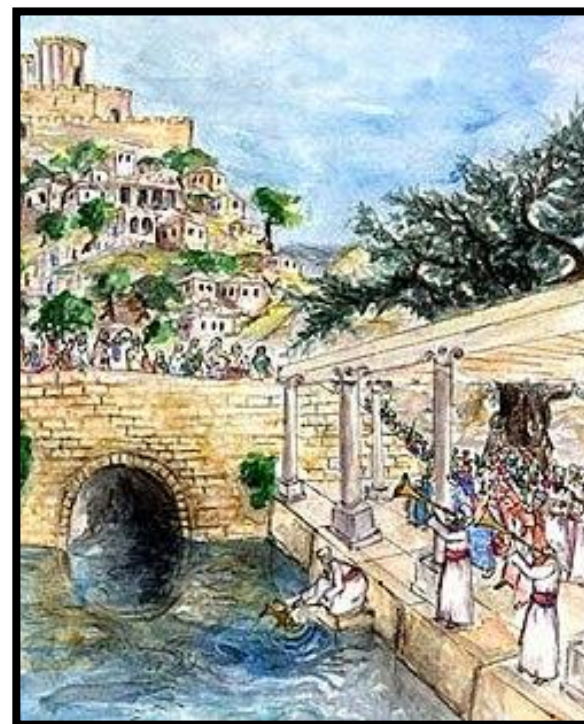
בצחוק!

איש אחד מגיע אל הפסיכולוג ומתלונן: אני לא יכול יותר עם השירים השמחים האלו שמלווים אותי לכל מקום. מה שלא קורה לי, גם אם זה מעציב או מכעיס – אני עדיין שומע אותם כל הזמן מתנגנים לי בראש...
הפסיכולוג: כדי לבדוק מה הבעיה אני צריך שתוריד את האוזניות מהאוזניים, ומיד נתחיל בבדיקה...

חידות ומשימות:

דמיינו בעיני רוחכם את השמחה שהתנהלה בימי בית המקדש, וצרו דו שיח (בקומיקס או בהצגה) – בין שתי דמויות שעלו לרגל לירושלים, ומשתפות האחת את חברתה בשמחה שלה: מדוע הם שמחים, מה מרגש אותם ועוד.

אפשרות נוספת היא לצייר שמחה – או למלא בריסטול שחור, במריחות פלסטלינה - ולמלא את הלילה בשמחה.

שמחת בית השואבה, ציור של האומנית דפנה לבנון

גשם – לברכה ולא לקללה

בעולם העתיק, בעיקר במרחבים שבהם אין מקורות מים כדוגמת הנילוס במצרים, התלות בגשם הייתה גדולה מאוד. כך הדבר היה גם בארץ ישראל. חג הסוכות, שחל בימי הסתיו, התאפיין בתפילות ומעשים – שתכליתם לבקש על הגשם.

גם כיום, בתפילה המסורתית, החל משמיני עצרת (היום השמיני של חג הסוכות, שנקרא בימינו גם שמחת תורה), מתחילים להזכיר את הגשם בתפילה, ואומרים בתפילת שמונה עשרה: 'משיב הרוח ומוריד הגשם', במקום 'מוריד הטל'. מלכתחילה גם הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר" הייתה צריכה להיאמר החל משמיני עצרת. אך בשל עולי הרגל שהגיעו מרחוק, וחששו מפני הגשמים, החלו לבקש על הגשמים רק מז' במרחשוון.

- שגשג ארץ בני המטפה בגוויה נציתה ובגוויה לא נציתה שגוויתם בארץ מימות השמים.
- מה הוא שוכן אמנהיים ופילון הקטונים בהודג גשמים. האם ארץ מאינים בכואם? האם ארץ מוצאים ארץ משמעותיים בצורת ארץ?

ריקוד גשם בהרר שבאתיופיה, על ידי בני המקום.

הידעתם?

במדינת ישראל כיום כ 75% מהמים (הראויים לשתייה) שאנו צורכים בצריכה ביתית הם מים מותפלים, ומכלל השימוש שנעשה במים, כולל חקלאות ותעשייה, כמעט 40%. בשנים הקרובות עתידים האחוזים הללו לעלות עוד יותר.

שמעו סיפור:

בכפר אחד חי לו זוג פלאחים (עובדי אדמה), ולהם שתי בנות. לימים נישאו הבנות והלכו להן על פי הנוהג, כל אחת אל בית בעלה. השנים חלפו ואת הפלאחית הזקנה תקפו געגועים לבנותיה. היא פנתה לבעלה וביקשה ממנו שילך לראות "כיף חאלה'ן אל בנאת", כלומר: מה שלום הבנות.

וכך, בוקר אחד יוצא הבעל בשליחות אשתו למסע ארוך, אל הכפרים של בנותיהם. כאשר הוא הגיע אל בתו הראשונה, יצאה אליו בתו בשמחה וקראה: אהלן, יא באבא (שלום אבי), ובשעה שנכנסו אל האוהל והתיישבו בו, שאל האב בשלומה ושלום משפחתה, ובתו ספרה לו:

בעלי, יא באבא, פלאח. כל השנה עבדנו את האדמה, ועתה אנו זקוקים לרחמי שמיים, לגשם. אם חס וחלילה השבוע לא ירד גשם, רחאת עלינה. כל עמלנו ירד לטמיון ולא יהיה לנו מה לאכול. לכן יא באבא, תתפלל שהשבוע ירד גשם.

הבטיח האב לבתו שיתפלל בעבורה, נפרד ממנה לשלום ושם פעמיו אל הכפר של בתו השנייה. כשהגיע אל בתו השנייה, אף היא יצא לקראתו בשמחה, ושעה שהיא מזגה לאביה כוס תה, ספרה אף היא לאביה בשלומה ושלום משפחתה:

בעלי הבתפאחם (פחמי), כל השנה כרתנו עצים, חתכנו אותם מעל הענפים, ועתה הנחנו אותם להתייבש בשמש. עכשיו יא באבא, אנו זקוקים לשבוע של שמש כדי שהעצים יתייבשו ונוכל להכין פחמים. אם חס וחלילה ירד גשם השבוע, רחאת עלינא: כל עמלנו ירד לטמיון ונמות ברעב. לכן, יא באבא, תתפלל שהשבוע לא ירד גשם.

הבטיח האב גם לבת השנייה שיתפלל עבורה. הוא עלה על חמורו ונפרד מבתו האהובה, כדי לשוב אל אשתו ובלבו מתרוצצות שתי התפילות בעת ובעונה אחת.

כאשר התקרב אל הכפר, רצה לקראתו אשתו, וקראה: "כיף חאלה'ן, אל בנאת?" כלומר, מה שלום הבנות? והוא השיב לה במשפט קצר אחד האומר הכול: "אין שתאת יא מרה אבכי, ואין מה שתאת יא מרה אבכי" כלומר: אם ירד גשם, הו, אישה בכי, ואם לא ירד גשם, הו, אישה בכי.

ונהוג לסיים את הסיפור במוסר ההשכל שלו: "השאטרה (החכמה) לדעת במצבים כאלה ללכת בין הטיפות".
(באדיבות יהודה עצבה, מעובד מתוך ספרו: "מעשה האדמה ושני השכנים", בהוצאת אקדמון)

- מה הייתם עושים במקומם של אלהים ואלים פלאחים (עובדי אדמה)?
- שגפו את בני המשפחה במקרים שבהם הגויים בקרבכם שני רצונות הפוכים. ומה עשיתם בסופו של דבר?

שרים ביחד:

"סוף הקיץ", מילים: חיה ורד, לחן: יאיר רוזנבלום, ביצוע: עפרה חזה:

<https://www.youtube.com/watch?v=VV02PABif94>

בבואן רפי, מרכז להבה נתיבות.
מתוך אתר פיקיוויקי

בצחוק!

שאלה: למה אמא קנגורו שונאת ימים גשומים?

תשובה: כי הילדים משחקים בפנים...

חידות ומשימות:

איך עננים בשמיים נוצרים?

יודעים אפילו ילדים צעירים:

מים מתחממים, מתאדים ועולים

ובאטמוספירה מתקררים ונעשים לעננים.

אך התיאור הזה חסר, למען הדיוק

האם תדעו מה עוד צריך לקרות בדיוק?

גלו את התשובה בניסוי: "ענן בתוך בקבוק".

<https://davidson.weizmann.ac.il/online/scienceathome/physics/%D7%A2%D7%A0%D7%9F-%D7%91%D7%AA%D7%95%D7%9A-%D7%91%D7%A7%D7%91%D7%95%D7%A7>

מגילת קהלת

הפתיח של ספר קהלת, מתוך תנ"ך מאויר, מסוף המאה ה-13.

הידעתם?

בקהילות רבות נוהגים לקרוא את "חמש המגילות" שבתנ"ך בחמישה מועדים בשנה: בפסח – שיר השירים, בשבועות – רות, בתשעה באב – איכה, בסוכות – קהלת, ובפורים – אסתר.

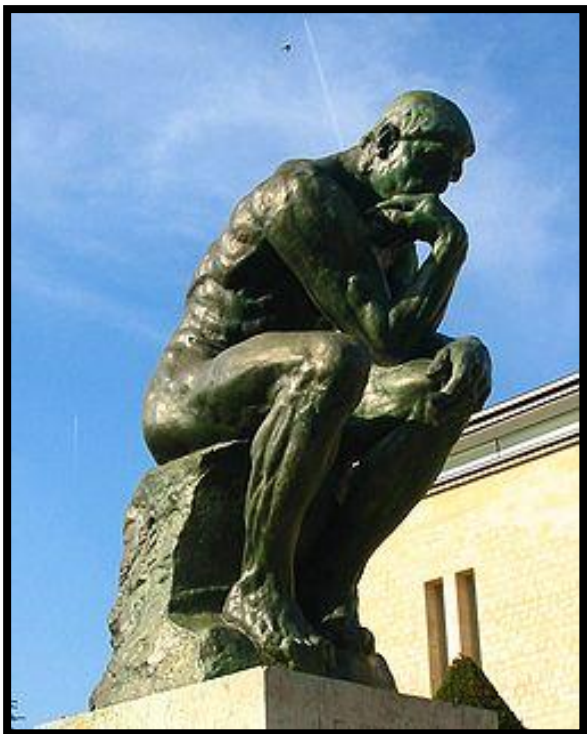
ספר קהלת נקרא על שם מחברו - "קהלת בן דוד מלך בירושלם" (קהלת א', יא). על פי המסורת קהלת הוא שלמה המלך, בנו של דוד המלך. אך חוקרים רבים משערים כי הספר נכתב שנים רבות אחרי תקופתו של שלמה המלך.

הספר עוסק בשאלות הגדולות של חיי האדם: מה משמעות חייו של האדם? מה תכלית מעשיו? מהו המעשה הטוב? ועוד.

הספר אינו בנוי בצורה של שאלה ותשובה או חלוקה מסודרת לנושאים, אלא העיסוק בשאלות אלו, של משמעות החיים, מופיע בו בצורות שונות, תוך שקהלת קופץ משאלה לשאלה, ומשאלה לתשובה ושוב לשאלה וחוזר חלילה. כאשר בין הקפיצות הרבות נוצרות כמובן גם סתירות (אמירות הפוכות אחת לשנייה) שקשה להבין מתוכן מה באמת המסקנה שעולה מדבריו של קהלת.

המורכבות והשאלות שונות פתוחות עם קריאת הספר הובילה לכך שספר קהלת כמעט ונותר מחוץ לתנ"ך, אך בסופו של דבר חז"ל הכריעו שעל אף כל זאת הוא יהיה חלק מהתנ"ך.

- מה אדם צריך לעשות כדי להשיג את האושר? האם יש אושר ברכוש, אושר בילד, אושר בנשים?
- האם יש אושר בלימודים, אושר בעבודת האדמה, אושר בנתיבות צדקה?

שמעו סיפור:

רבי מנחם מנדל מקוצק היה ידוע בבקשת האמת שלו. הוא דרש וחקר ללא משוא פנים, וכשראה שרבים נרתעים מאמרותיו, הסתגר בחדרו במשך שנים ארוכות, רק הוא ומחשבותיו.

פעם אחת, בימים שעוד קדמו לך, בא חסיד אחד לרבי מנחם מנדל מקוצק, כשהוא מוטרד עד מאוד.

כשראה אותו הרבי מקוצק, שאל אותו: "מדוע ליבך כבד עליך?" השיב אותו אדם: "איני יכול להפסיק להרהר בדבר מה, שאינו נותן לי מנוחה".

"ומהו אותו הדבר?" שאל הרבי מקוצק.

- "האם באמת יש אלוהים המשגיח על העולם, ודן דין צדק?"

- "מה אכפת לך?" השיב.

ענה החסיד: "רבי, אם אין אלוהים שמשגיח, אם כך – מה תכלית הבריאה בכלל?"

ושבו, השיב הרבי מקוצק: "מה אכפת לך?"

ליבו של החסיד הלך ופעם בחוזקה: "רבי, מה פירוש מה אכפת לי,

והלא אם אין אלוהים שמשגיח על העולם – מה טיבה של תורתנו?"

והרבי מקוצק, ממשיך בשלו ואומר: "מה אכפת לך?"

החסיד לא יכול היה עוד לשלוט ברוחו, וצווח: מה זאת אומרת? ואם לא

משאלות אלו יהיה לי אכפת, ממה יהיה לי אכפת?!"

חיך הרבי מקוצק ואמר: "אם אכפת לך כל כך, סימן הדבר שאתה אדם

טוב ויהודי טוב. ואדם טוב ויהודי טוב – יכול להרהר בשאלות אלו עד

לבלי סוף..."

• *תפארת ארץ בני המשפחה בשאלות שיש להם על השואה, הטביעה, הגייס.*

שרים ביחד:

"בשמלה אדומה ושתי צמות" מילים: רותי ספרוני; לחן: יאיר רוזנבלום, ביצוע: להקת הנח"ל.

<https://www.youtube.com/watch?v=6uaO8MXXAmk>

תוכלו גם להציג את השיר – כך שאחד מבני הבית יהיה הילדה הקטנה, הפושטת ידיה בשאלה: למה? וכל יתר בני הבית יציגו את הדמויות המופיעות בכל אחד מהבתים.

בצחוק!

אתאיסט (אדם שאינו מאמין בקיומו של אלוהים) כתב ספר שלם על תפיסת העולם שלו.

כשסיים לכתוב, נשאר לו רק לבחור שם מוצלח לספר.

חשב וחשב, ואז כתב:

"לקרוא ולא להאמין!"

חידות ומשימות:

פענחו את הגימטרייה שלפניכם, ותגלו חלק מפסוק בספר קהלת:

_____ " _____
_____ ,50 ,10 ,1 ,10 ,20 10 ,400 ,70 ,4 ,10

_____ _____
_____ 40 ,1 ,10 ,20 40 ,2 ,2 ,6 ,9

_____ _____
_____ ,400 ,6 ,300 ,70 ,30 ,6 ,8 ,6 ,40 ,300 ,30

_____ " _____ (ג', יב)
_____ 6 ,10 ,10 ,8 ,2 ,2 ,6 ,9

- מה דעתכם על מסר זה? האם אתם מצביחים איתו?
- באילו מובנים מסר זה קרוב למסרים של ג'ה הסוכות?

כיתות א-ג:

סוכות - ארבעת המינים

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

התלמידים יכירו את ארבעת המינים - את מקורותיהם, שימושם ומשמעותם.

התלמידים יחפשו משמעויות השונות של ארבעת המינים כפי שהם משתקפות מתקופות שונות בתולדות עם ישראל.

התלמידים ידונו בשאלה: מה משמעותם של ארבעת המינים בימינו ומה אנו יכולים ללמוד מהם בימינו?

פת'חה:

את השיעור מומלץ לפתוח בלי מילים - אלא רק בהצגת ארבעת המינים. כאשר יש שתי אפשרויות כיצד לפתוח אותו:

אפשרות ראשונה: להיכנס לכיתה עם ארבעת המינים ולנענע בהם (לכיוון מזרח, מערב, צפון דום, מעלה ומטה).

אפשרות שנייה: להראות לתלמידים את הסרטון הבא המציג את ארבעת המינים:

- **דיון:** לאחר שהתלמידים רואים את ארבעת המינים (בין המציאות ובין בסרטון), יש לשאול אותם האם הם מכירים את "הדבר הזה"? מה עושים איתו? מתי? איפה וכדומה.

חזק ראשון: היכרות עם ארבעת האני'ט

בפרשת "אמור" בספר ויקרא, מתוארים חגי השנה השונים (רק אלו מן התורה, כמובן) והמצוות המרכזיות בהם. על חג הסוכות נאמר כך:

"אֲדָבָר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, ...
וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן:
פְּרֵי עֵץ הָדָר,
בַּפֶּת תְּמָרִים
וְעֵנָף עֵץ-עָבֹת
וְעֵרְבֵי-נָחַל,
וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים."

(ויקרא, כ"ג, לט - מ')

השמות של ארבעת המינים המוזכרים בתורה הם לא בדיוק השמות שאנו מכירים לארבעת המינים, אך על פי הפירוש המקובל הכוונה היא לאותם מינים.
התאימו בין שמות הצמחים המתוארים בתורה לבין התמונות של ארבעת המינים:

פְּרֵי עֵץ הָדָר

כַּפַּת הַמָּרִים

ערבה

וְעֵנַף עֵץ-עֵבֶת

אתרוג

וְעֵרְבֵי-נַחַל

חלק ג': ארבעת המינים כסמל וביטוי למחלת החקלאי החג האסיף

כמו שאנו יודעים לחג הסוכות (כמו גם יתר החגים מן התורה) יש יותר משם אחד. ובתורה מוזכר חג הסוכות גם כחג האסיף:

"...וְחַג הָאֶסֶף, בְּצֵאת הַשָּׁנָה, בְּאֶסְפְּךָ אֶת מַעֲשֵׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה..."
(שמות כ"ג, ט"ז)

שאלות לדיון:

- מה לדעתכם חוגגים בחג האסיף? על מה השמחה בו?
- מדוע נאמר "בחג האסיף" – "בצאת השנה"? והרי חג הסוכות הוא בתחילת השנה?
- מאיזו בחינה זהו "צאת השנה"?
- מדוע דווקא בתקופה זו אוספים את מעשי דינו מן השדה? לקראת מה אנו מתכוננים?

בשירו של לוי קיפניס "אסיף" (אותו הלחין יואל ולבה), מתואר חג האסיף החקלאי, המתאר את תחושותיהם של החקלאיים והאיכרים שעמלו כל השנה עד שהגיעו אל חג האסיף (ראו בעמוד הבא):

שאלות לדיון:

- אילו תחושות לדעתכם מלוות את החקלאי בשעה זו שהוא אוסף את התבואה מהדה?
- איל ותחושות מעוררת בכם תקופה זו של השנה- בה עוברים מן הקיץ אל החורף?
- אילו מחשבות מלוות לדעתכם את החקלאי בפתחה של תקופת הגשמים?
- כיצד לדעתכם יכולים ארבעת המינים להתקשר לתחושות אלו שתיארתם בשאלות הקודמות?

מילים: ליון קופניס
 מוסיקה: ויאל ולבה

Moderato

Ma hiv - shi - lu gan va - che - rem ve - sa - dei - ru ko hei - niv
 gam ka - tsar - ru gam ba - tsar - ru ve - na - chog chag ha - 'a - sif
 ve - na - chog chag ha - 'a - sif ve - na - chog chag ha - 'a - sif
 \$
 im a - mal - nu im ya - ga - nu le - yig - ei - nu yeshi tag - mul
 Fine
 rav chi - ki - nu ach za - chi - nu shu - ru na ba - ruch ha - ye - vul
 ba - ruch ba - ruch ha - ye - vul ba - ruch ba - ruch
 D.S. al Fine
 ba - ruch ba - ruch ba - ruch ha - ye - vul ho

אסף

מזה הבשילו גן וכרם
 ושרדנו פה הניב!
 גם קצרנו, גם בערנו
 ונחג חג האסף.

אם עמלנו, אם יגענו—
 ליגענו יש תגמול.
 רב חפינו, אף זכינו,
 שורו נא, ברוך היבול!

בשמחה ושיר אספנו
 מן הגרן שפע בר.
 ואספנו מן היקב
 רב תירוש ורב יצהר.

פרי כל עץ, פרי תפארת
 כפר היום קטוף—אסף,
 גם מלאנו מזונינו
 דבש, עסים ונפת—צוף.

אחת התשובות שניתן לענות על שאלה זו היא שנטילת ארבעת המינים נועדה לבטא את השמחה, את התודה והברכה של האדם על היבול שעלה בדשהו בשנה החולפת.

אך, למי תודה ולמי ברכה?

בתקופות שונות, אנשים שונים הפנו את הכרת התודה שלהם על אשר עלה בשדה למוקדים שונים. קראו את השיר שלפניכם והביטו בתמונה.

- למי מפנים תודה וברכה בכל אחד מהמקרים?
- עם מי משני המקורות אתם מזדהים יותר- זה של ביאליק או זה המתאר את ימי בית המקדש?

שיר העבודה והמלאכה / חיים נחמן ביאליק

הקפת המזבח במקדש עם ארבעת המינים

מי יצילנו מרָעב?
 מי יאכילנו לֶחֶם רֵב?
 מי יאכילנו לֶחֶם רֵב?
 ומי ישקנו כּוֹס חֶלֶב?

לְמִי תוֹדָה, לְמִי בְרָכָה?
 לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

[...]

עַל כֵּן נַעֲבֹד, עַל כֵּן נַעֲמַל
 תְּמִיד, בְּכָל יְמֵי הַחֹל.
 כְּבֹד הָעֵל, נַעֲמִים הָעֵל!
 וּבַעַת הַפְּנָאִי נִשְׁיֵר בְּקוֹל

שִׁירֵי תוֹדָה, שִׁירֵי בְרָכָה
 לְעִבּוּדָה וְלַמְלָאכָה!

חלק e'י: המשמעות הסמלית של ארבעת המינים ומשמעותם לימינו

בימינו אנו החיים כבר אינם חקלאיים כפי שהיו בימי בית המקדש או בתקופת ראשית הציונות, וממילא לא כל בני האדם מתפרנסים מגידולי השדה. ולכן המשמעות של השמחה בארבעת המינים כמסמלים את השמחה על היבול שעלה יפה בשנה החולפת פחות רלוונטית ומשמעותית בעבורנו.

קראו את המדרש שלפניכם וחשבו איזו משמעות חדשה יצרו חכמים לארבעת המינים:

"פרי עץ הדר" – אלו ישראל. כשם שאתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך יש מישראל בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם גם מעשים טובים.

"כפות תמרים" – אלו ישראל. כשם שתמר זה יש בו טעם ואין בו ריח, כך יש מישראל בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים.

"וענף עץ עבות" – אלו ישראל. כשם שהדס זה יש בו ריח ואין בו טעם, כך יש מישראל בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה.

"וערבי נחל" – אלו ישראל. כשם שערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך יש מישראל בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים.

[...] אמר הקדוש ברוך הוא: "יקשרו כולם אגודה אחת (ביחד) והן מכפרין אלו על אלו".

לפיכך משה מזהיר לישראל: "ולקחתם לכם ביום הראשון..."

(ע"פ ויקרא רבה, ל')

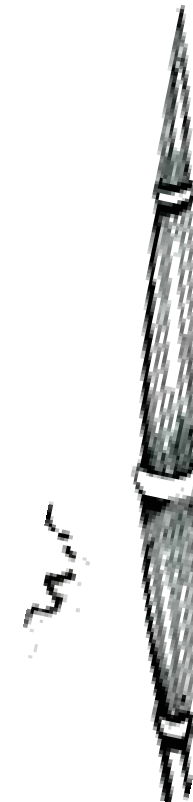
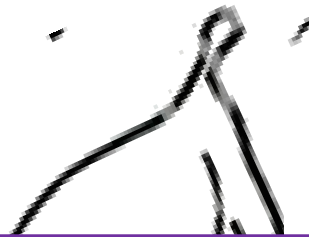
סמנו בטבלה שלפניכם - אלו מאפיינים יש לכל אחד מארבעת המינים:

				
				 תורה
				 מעשים טובים

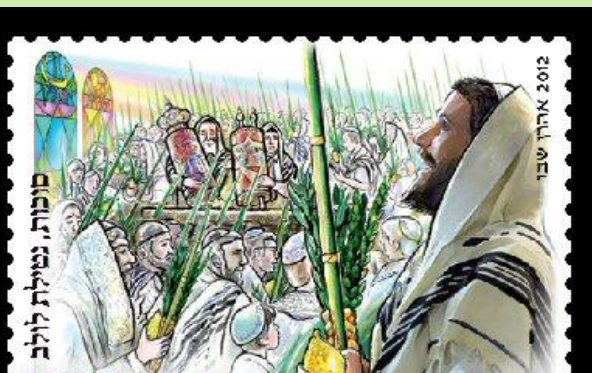
- כיצד אתם הייתם מתארים את ארבעת המינים?
- האם גם אתם רואים בכל אחד מהם דמות בעלת אופי אחר?

הנפישו את ארבעת המינים על ידי הוספת פנים, ופרטים נוספים, בהתאם לתיאור שהצעתם לכל אחד מהם בשאלה הקודמת (או עלפי המתואר במדרש שראינו בעמוד הקודם):

הידעתם?

בחג הסוכות נוטלים את ארבעת המינים ואוגדים אותם יחד.
 את ההדס והערבה קושרים משני צידי הלולב,
 וכאשר נוטלים את ארבעת המינים אוחזים את הלולב ביד ימין
 ואת האתרוג ביד שמאל ומצמידים אותן זו לזו.
 בכך אוגדים את כל ארבעת המינים יחד.
 לאחר שמברכים "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם
 אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על נטילת לולב"—
 מנענעים את ארבעת המינים לשישה כיוונים:
 צפון, דרום, מזרח מערב, למעלה ולמטה.

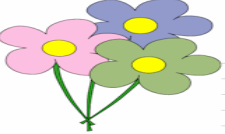
- מדוע לדעתכם חשוב לאגוד את ארבעת המינים יחד? מה דבר זה מסמל?

סיכום:

בדומה לארבעת המינים, ואף יותר מכך, גם העם שלנו מורכב מאנשים השונים במראה שלהם, במנהגים שלהם ובדעות שלהם. ועלינו, כמו את שאוגדי את ארבעת המינים, לדעת להתאגד יחד למרות השוני שבנינו ולמרות הפערים.

ראינו כיצד מאגדים יחד ארבעה מינים, אך כיצד ניתן לאחד בני אדם יחד?

לפניכם מכתב שכתבה ילדה ששואלת בדיוק את השאלה הזו:

יש לי הרבה גברות בכיתה,
 אבל יש גם בנות בכיתה שהם מאוד שונות ממני.
 הגבויים שונו שונים, המקצועות האהובים שונו שונים, ובקיצור
 אין לנו כמעט מכה משותף.
 האם אני צריכה להיות גברת שלהם בכל זאת?
 ואם כן, כיצד אני יכולה לעשות זאת כשאני מרגישה שאין לי שום
 דבר במשותף איתן?
 אשמח לקבל תשובות,
 יעל

נסחו מכתב שיוכל לעזור ליעל להתמודד עם המצב בו היא נמצאת:

כיתות ד-ו:

חג הסוכות במקרא, במסורת היהודית ובמסורת השומרונית

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

יחידה זו עוסקת בחג הסוכות, כחלק מפרשיית המועדות בספר ויקרא.

את היחידה הזו כדאי ללמד את התלמידים בפתיחת השנה, לקראת חג הסוכות, ולא על פי הרצף של ספר ויקרא.

"בקריאה היחפה" נבחן את החג המופיע בפסוקים אלו, וננסה לדייק את האמור בתורה, מבלי לתת לפרשנות החז"לית, והמסורת הקיימת בידינו להטות את הבנתנו בפסוקים.

"ריבוי קולות" נשווה בין מצוות החג כפי שאנו מכירים אותם, על פי המסורת שיצרו חז"ל, לבין מצוות החג כפי שהן נחגגות בעדה השומרונית, ונדון בשאלה איזה מהפרשנויות קרובה יותר לפשטי המקראות

וב"רלוונטיות" נדון עם התלמידים במשמעות הסוכה בעיניהם, ונציע לקיים פרוייקט בניית סוכות על פי הערך והמשמעות שהתלמידים מוצאים בסוכה.

ו"בתוספתא" יובאו הרחבות שמהן ניתן ללמוד ולממד על העדה השומרונית והמסורת הייחודית שבידיה.

טקסט מרכזי:

"וידבר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר: בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה - חג הסוכות, שבעת ימים ליהוה. ביום הראשון מקרא קדש, כל מלאכת עבודה לא תעשו. שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה; ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם, והקרבנות אשה ליהוה; עצרת הוא - כל מלאכת עבודה לא תעשו.

[...]

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי, באספכם את תבואת הארץ, תחגו את חג יהוה שבעת ימים: ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, כפת תמרים, וענף עץ ערב נחל, ושמתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים. וחגתם אתו חג ליהוה שבעת ימים בשנה, חקת עולם

לְדַרְתֵּיכֶם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגוּ אֹתוֹ. בְּסִכַּת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאָזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסִכַּת. לְמַעַן יִדְעוּ דַרְתֵּיכֶם כִּי בְּסִכּוֹת הַשְּׁבִיעִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.”

(ויקרא, כ"ג, לג-מג)

קריאה יחפה:

”בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי...”-

- עיינו היטב בפסוקים- כמה חגים מוזכרים שחלים ב"חמישה עשר יום לחודש השביעי"?
- מהם שמותיהם של החגים?
- האם בעיניכם מדובר בחג אחד בעל שני שמות, או בשני חגים בעלי תאריך משותף? מדוע?

”בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ...”-

- מדוע נחגג חג הסוכות דווקא בתקופה זו של השנה?
- מהי אם כן, יכולה להיות הסיבה לחגיגתו?

”פְּרִי עֵץ הָדָר...”-

- כיצד אתם מבינים את משמעות השם: "פרי עץ הדר"?
- אילו עוד משמעויות יכולות להיות לכינוי זה?

"בסכת תִּשְׁבוּ..."

- האם התורה מפרטת מהי הסוכה, ממה היא בנויה, היכן היא ממוקמת?
- מה הסיבה לישיבה בסוכה על פי הפסוקים?

"וּשְׂמַחְתֶּם..."

- מלבד המצוות השונות של חג זה, מצווה התורה את בני ישראל גם להרגיש או להפגין רגש מסוים. מה הוא?
- בדקו בפרק כ"ג האם ציווי דומה מופיע לצד אחד מהחגים האחרים?

ריבוי קולות:

צפו בסרטון המתאר את חג הסוכות כפי שהוא נערך בעדה השומרונית:

<https://www.youtube.com/watch?v=dLw8mgo5j2w>

*למורה:

קישורים למידע, מצגת וסרטון על העדה השומרונית תוכל למצוא ב"תוספתא".

השוו בין האופן שבו מפרשים השומרנים את פסוקי התורה, לבין האופן שבו פירשו חכמים את פסוקי התורה, ואותו אנו משמרים במסורת שלנו:

פשט הפסוקים	המסורת שלנו	המסורת השומרנית	
			היכן ממוקמת הסוכה?
			"פרי עץ הדר" - מה

			הכוונה?
			באילו מינים של פירות משתמשים במצוות החג?
			מה השימוש המרכזי באותם מינים?
			האם הסוכה מזכירה יותר את ההיבט החקלאי של החג או את ההיבט ההיסטורי?

- לאחר שמילאתם את הטבלה, חזרו אל הפסוקים מהתורה, וכן אל הפסוקים המובאים לפניכם כאן מספר נחמיה, וכתבו בטור שכותרתו בטבלה: "פשט הפסוקים" האם ה"פשט" קרוב יותר לפרשנות של חכמים שאנו משמרים, או שהוא קרוב יותר למסורת של השומרנים.

"וביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם, הפהנים והלויים אל-עזרא, הספר, ולהשפיל אל דברי התורה. וימצאו כתוב בתורה: אשר צוה יהוה ביד משה אשר ישובו בני ישראל בספות בחג בחודש השביעי. ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר: צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת ספת כפתוב.

ויצאו העם וביאו ויעשו להם ספות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלהים ובחשוב שער המים ובחשוב שער אפרים. ויעשו כל הקהל, השבים מן השבי, ספות, וישבו בספות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום והוא ותהי שמחה גדולה מאד".

(נחמיה, ח', יג-יז)

רלוונטיות:

על פי האמור במפורש בפסוקי התורה מטרתה של הסוכה היא להזכיר לעם ישראל לדורותיו, את אבות אבותיו שישבו בסוכות במסעם ממצרים לארץ ישראל. מבין שורות התורה, ובוודאי מהמסורת השומרונית, ניתן ללמוד שהסוכה גם נועדה לחבר את האדם לתקופת השנה בה נחגג החג- במעבר שבין חודשי האביב והקיץ בהם שמח החקלאי על היבול שעלה בשדותיו ובמטעיו, לבין חודשי הסתיו והחורף הקרים והגשומים. במרוצת הדורות נוספו לסוכה משמעויות נוספות.

- מה המשמעות של הסוכה בעיניכם?
- האם זו אחת מהמשמעויות המוזכרות כאן, או שיש לה ערך אחר?

צרו דגם של סוכה שיבטא את הערך ואת המשמעות שאתם רואים בסוכה.

דוגמאות תוכלו למצוא בחיפוש בגוגל תמונות תחת השם: "סוכות בית אביחי":

https://www.google.co.il/search?q=%D7%A1%D7%95%D7%9B%D7%95%D7%AA%20%D7%91%D7%99%D7%AA%20%D7%90%D7%91%D7%99%D7%97%D7%99&gws_rd=cr,ssl&um=1&ie=UTF-8&hl=iw&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=MZTPVb2RF7DA7Aa4o5OIDQ#gws_rd=cr,ssl&imgrc

תוספתא:

מידע על העדה השומרונית והמסורת הייחודית שלהם תוכלו למצוא באתר הקהילה השומרונית:

[/http://www.shomronim.co.il](http://www.shomronim.co.il)

במצגת הבאה:

www.nofim-il.co.il/site/wp-content/uploads/2011/08/pptשומרונים.ppt

וכן בסרטון באתר youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=X1jzVOfb5eU>

מסכת סוכה, פרקים א-ב: סוכות כשרות וסוכות פסולות

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון

ביחידה זו נעסוק בכמה משניות מתוך שני הפרקים הראשונים של מסכת סוכה, המפרטות את הכללים לעשיית סוכה כשרה כהלכה ומונות את הדברים השונים שעלולים לפסול סוכה מבחינה זו.

ב"טקסט המרכזי" וב"קריאה היחפה" נחשף למגוון הסוכות – הכשרות ושאינן כשרות. ב"ריבוי הקולות" נדון במשמעויות רעיוניות שאפשר להציע להלכות אלו.

וב"רלוונטיות" נפגוש עוד כמה סוכות מיוחדות מימינו, שלא היו בתקופת המשנה, ונזמין את התלמידים להכריע, על פי הדוגמאות המובאות במשנה, האם אלו סוכות כשרות או פסולות.

טקסט מרכזי

"סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה – פסולה;
רבי יהודה מכשיר.

ושאינה גבוהה עשרה טפחים
ושאין לה שלוש דפנות
ושחמתה מרובה מצילתה
– פסולה.

[...]

העושה סוכתו תחת האילן – כאילו עשאה בתוך הבית.

סוכה על גבי סוכה –

העליונה – כשרה
התחתונה – פסולה.
רבי יהודה אומר: אם אין דיוורין בעליונה – אף התחתונה כשרה.
[...]
מסככין בנסרים – זברי רבי יהודה.
ורבי מאיר – אוסר.
נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים – כשרה,
ובלבד שלא יישן תחתיו.
[...]
העושה סוכתו בראש העגלה,
או בראש הספינה –
כשרה.
[...]
בראש האילן,
או על גבי גמל –
כשרה.

(מסכת סוכה, פרק א, משניות א, ב, ו; פרק ב, משנה ג)

אמה: כ-50 סנטימטרים.
טפח: כ-10 סנטימטרים.
דיוורין: אנשים הגרים במקום.
מסככין: עושים ממנו סכך.
נסרים: עצים מנוסרים לקורות עץ.
נסר רחב ארבע טפחים: קורה מנוסרת ברוחב של כ-40 סנטימטר.

קריאה יחפה

סמנו לצד כל אחת מהסוכות האם היא כשרה או פסולה, וכתבו לידה את המשפט מהמשנה ממנו אתם למדים זאת:

10 מטרים

מטר

16

ריבוי קולות

- מדוע לדעתך/ם אסור שסוכה תהיה נמוכה מעשרה טפחים?
- מדוע לדעתך/ם אסור שהיא תהיה גבוהה יותר מעשרים אמה?

מה משותף להלכות הבאות:

ושאינה גבוהה עשרה טפחים
 ושאין לה שלוש דפנות
 ושחמתה מרובה מצילתה
 – פסולה.

מה משותף להלכות הבאות:

העושה סוכתו תחת האילן – כאילו עשאה בתוך הבית.

[...]

נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים – כשרה. ובלבד שלא יישן תחתיו.

- לאור דבריכם אלו – נסו לסכם: על הרצף שבין מבנה קבוע (כמו בית) לבין מבנה נייד וקליל (כמו אוהל) – היכן נכון למקם את הסוכה?
- לאור התשובה הקודמת, כיצד אתם מבינים את המשמעות של הסוכה – ?

*למורה:

במובנים רבים אפשר לראות את המשניות שלפנינו כמכוונות למקום כלשהו בין מבנה קבע, דירה, בית וכדומה, לבין הארעיות של האוהל וסוכת הנדודים. כאשר מצד אחד עומדות המשניות המתארות את הסוכה כמבנה שמחייב להיות מבנה – שאפשר באמת לקרוא לו מבנה, ועל כן היא חייבת להיות לכל הפחות בגובה מטר, היא לא יכולה להיות בעלת פחות משלוש דפנות, וכמובן שאינה יכולה להיות חשופה לגמרי לשמש. אך מצד שני עומדות המשניות המתארות את הסוכה כמבנה שאינו לגמרי יציב, כך למשל הקביעה שאסור לשים נסרים רחבים כסכך- מלמדת על הצורך של הסוכה להיות שונה מהבית – להיות עראית ממנו.

ואכן בלשון חכמים נקראת הסוכה "דירת עראי". מצד אחד הרי היא כדירה, מקום מגורים, אך מצד שני- היא ארעית.

רלוונטיות

לפניכם סוכות שלא היו בתקופת המשנה, אך במידה רבה אפשר לקבוע על פי הדוגמאות המופיעות במשנה האם הן כשרות או פסולות.

הביעו את עמדתכם ביחס לכל אחת מן הסוכות, והוכיחו את דבריכם באמצעות הדוגמאות שבמשנה.

פרק ג משנה ד: ארבעת המינים – משנה חבויה מטבעות כסף עתיקים

כתב: אליסף תל-אור

פרק ג משנה ד: ארבעת המינים – משנה חבויה מטבעות כסף עתיקים

קריאת כיוון

ביחידה זו נעסוק בארבעת המינים. ב"טקסט המרכזי" מוצגות שתי תמונות של מטבעות עבריים עתיקים שבשניהם מופיעים ארבעת המינים.

ב"קריאה היחפה" נשווה בין המטבעות ונעמוד על ההבדל שבין השניים: בעוד שבאחד מוצגים ארבעת המינים – כך שבכל אחד מהמינים יש פרט אחד. בשני – לחלק מהמינים יש כמה וכמה פרטים, ולא רק אחד.

משם נמשיך אל משנה אחת ממסכת סוכה ובה מחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא על אודות מספר הפרטים בכל אחד מארבעת המינים – הדומה להפליא להבדל שבין שני המטבעות.

בעקבות כך נדון בקשר המיוחד שהתקיים בין רבי עקיבא ובר כוכבא, ועל האפשרות להסביר באמצעות קשר זה מדוע דווקא במטבע מתקופתו של בר כוכבא אנו מוצאים התאמה לשיטתו של רבי עקיבא.

ב"ריבוי הקולות" נדון בשתי משמעויות שונות שנתנו במרוצת הדורות לארבעת המינים – משמעויות שיכולות להאיר גם את המחלוקת אודות מספר הפרטים מכל אחד מהמינים בארבעת המינים.

ב"רלוונטיות" יתבקשו התלמידים לעצב מטבע ובו ארבעת המינים – כך שישקף את המשמעות האישית שהם רואים בארבעת המינים.

וב"תוספתא" נזכיר את ההלכה, שנקבעה כשיטתו של רבי ישמעאל, ונוסיף על כך את המנהג, שנפוץ בעיקר בקרב יהדות תימן, לפיו מוסיפים גם הדסים שוטים רבים המעטרים את ארבעת המינים.

טקסט מרכזי

סמלים, דמויות וכיתוב על מטבעות היוו לאורך ההיסטוריה את אחד המאפיינים המובהקים של השלטון באזור מסוים. כך למשל דמותם של קיסרים הוטבעה על מטבעות בתקופתם. גם בתולדות עם ישראל, הטבעת מטבעות עם סמלים יהודיים-עבריים סמלו את התקופות שבהן הייתה עצמאות לעם היהודי, או לכל הפחות היה ניסיון להשיג עצמאות שכזו. שני המטבעות שלפניכם הונפקו בשתי תקופות שבהן היה ניסיון להשיג עצמאות, שבסופו של דבר נכשל. המטבע מימין הוא מתקופת המרד הגדול שבין שנת 66 לספירה לשנת 73 לספירה, ושיאו בשנת 70 כאשר הרומאים הכניעו את המורדים בירושלים והחריבו את בית המקדש. המטבע משמאל הוא מתקופת מרד בר כוכבא, שהתרחש בין השנים 132–136 לספירה, ואף הוא היה כנגד הרומאים. ארבעת המינים הם הסמל שבחרו המנפיקים להטביע על שני המטבעות.

מטבע כסף מתקופת מרד בר כוכבא (מתוארך לשנת 134-135)

מטבע ברונזה מתקופת המרד הגדול (מתוארך לשנת 69-70)

קריאה יחפה

- מה הן הנקודות הדומות בין שני המטבעות הללו ומה הן הנקודות השונות ביניהן.
- אילו מינים מארבעת המינים אתם מצליחים לזהות על המטבעות?
- כמה פריטים יש מכל אחד מהמינים בכל אחד מהמטבעות?
- כיצד אתם מסבירים את ההבדל הזה שבין שני המטבעות?

קראו את המשנה – מתוך מסכת סוכה :

רבי ישמעאל אומר: שלושה הדסים ושתי ערבות ולולב אחד ואתרוג אחד.

[...]

רבי עקיבה אומר: כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת.

(מסכת סוכה, פרק ג, משנה ד)

- כיצד משנה זו עונה על שאלת ההבדל שבין שני המטבעות?
- סמנו איזה מהמטבעות קרוב יותר לעמדתו של מי מבין החכמים :

רבי עקיבא

מטבע ברונזה מתקופת המרד הגדול (מתוארך לשנת 69-70)

רבי ישמעאל

מטבע כסף מתקופת מרד בר כוכבא (מתוארך לשנת 134-135)

סכמו את הדעות המוזכרות במשנה ובמטבעות הכסף שראינו בטבלה שלפניכם :

מרד בר כוכבא	המרד הגדול	
		אתרוג
		לולב
		הדס
		ערבה
		מתאים לדעתו של:

מה בין רבי עקיבא ובר כוכבא?

רבי עקיבא, מגדולי דורו ואחד מעמודי התווך של התורה שבעל פה, חי בתקופת מרד בר-כוכבא ואף תמך בו וראה את בר-כוכבא כמשיח.

וכך כתב עליו ההיסטוריון יוסף קלוזנר :

”ר’ עקיבה הוא לא רק אחד מגדולי-הדור, אלא הגדול שבדורו. [...] וחכם גדול זה שהקיף את כל ענפי היהדות ולא היה דבר בתורה, שלא עסק בו, הכריז את בר כוכבא כמשיח! הוא לא הסכים, כנראה, לדעה שאין תלמיד-חכם צריך לעסוק בפוליטיקה – והתייחס למרידה (ברומאים) בחיוב גמור”.

ההערכה בין רבי עקיבא ובר כוכבא הייתה הדדית, ככל הנראה, ובר כוכבא העריך את רבי עקיבא התייחס אליו כמנהיגו הרוחני.

מן הצד השני, אפשר לשער, אם כי אין מקורות קדומים המתארים זאת, שהקשר בין בר כוכבא ורבי עקיבא היה הדדי. וכשם שרבי עקיבא ראה בבר כוכבא משיח, בר כוכבא שמח על תמיכתו של אחד מגדולי החכמים באותם הימים, וממילא ינק מתורתו. (אם כי, כאמור, דברים אלו הם בגדר השערה בלבד).

כך למשל, דמיון את הדברים המשורר שאול טשרניחובסקי :

**כל אשר לי שָׁלַךְ, מִיַּדְךָ אֶתָּה,
וְכָל אֲשֶׁר לָנוּ – לָךְ, רַבִּי עֲקִיבָא.
הֵייתָ לִי לְאֵב, נְהַלְתָּנִי תַמִּיד**

בר-כוכבא :

בְּמוֹ עֲצָתְךָ וְהוֹרִית דְּרָכֵי ;
מְרוֹחֵךְ עָלַי אֲצִלֶּתָּ. לִבְךָ
הוּא הָרָה וְהִגָּה אֶת גְּדֹל פְּעֻלָּנוּ,
אֶת כָּל הַגְּדוּלוֹת, וְהוּא גַם הַתְּוֵה דְרָךְ,
נִגִיעַ בּוֹ לְמַחֹז חִפְצָנוּ – אֶתָּה
בְּשִׁמְךָ זֶה הַטְּהוֹר וְהַנְּאוֹר
קִדְשֵׁת אֶת הַדְרָךְ בְּהַלְכָנוּ.

(מתוך המחזה: בר כוכבא – דרמה בת ארבע עלילות)

- האם המטבע שנמצא מימי בר כוכבא מחזק את ההשערה שאכן הקשר בין בר כוכבא ורבי עקיבא היה הדדי, וכי בר כוכבא הלך לאורו של רבי עקיבא כפי שמאתר שאול טשרניחובסקי?

*למורה:

אפשר לבאר את הקשר שאנו מוצאים בין שיטת רבי עקיבא לבין המטבע מתקופת בר כוכבא בשתי דרכים הפוכות:

מצד אחד, אפשר לומר שרבי עקיבא שתמך במרד ובלוחמים הבין שבשעת הדחק בה הם נמצאים צריך יהיה לצמצם עד לכדי מינימום. ועל כן כאשר ראה שאי אפשר להשיג פריטים רבים שיאפשרו את ריבוי המינים כפי שהוא מופיע בשיטתו של רבי ישמעאל – הוא צמצם את דרישת ההלכה, וקבע שאפשר להסתפק בפריט אחד בלבד מכל אחד מארבעת המינים.

מצד שני, אפשר לומר ששיטתו של רבי עקיבא נושאת בחובה משמעות שאינה קשורה למרד בר כוכבא ולתנאי החיים הקשים בו, אלא עומדת בפני עצמה. ובר כוכבא ולוחמיו, שראו ברבי עקיבא את מנהיגם הרוחני, בחרו ללכת על פי שיטתו, ועל כן קיבלו את פסיקתו בעניין ארבעת המינים – כפי שמעיד מטבע הכסף שהטביעו.

ריבוי קולות

- נסו להציע פרשנויות לכל אחת מהעמדות המובאות במשנה ומתועדות על המטבעות:
- מה משמעות המספרים השונים של המינים בשיטתו של רבי ישמעאל: 3 הדסים, 2 ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד?
- מה המשמעות של המספר הזהה של ארבעת המינים בשיטתו של רבי עקיבא?
- עם איזו משמעות אתם יותר מזדהים?

*למורה:

מלבד הגישה הרואה במחלוקת בין רבי ישמעאל ורבי עקיבא מחלוקת מהותית – אותה אנו מפתחים בחלק זה, חשוב להציג את העמדה לפיה המחלוקת ביניהם הייתה מציאותית בלבד. על פי פרשנות זו, בעוד שרבי ישמעאל שימר את הפסיקה שרווחה בימים שקדמו למרד בר כוכבא, הגישה שהציגה את המצב הרצוי, של מספר פרטים ממינים שונים, הרי שרבי עקיבא התאים את ההלכה למציאות החיים הלא פשוטה של המרד, ועל כן קבע מינימום הכרחי לקיום המצווה. על פי גישה זו, הרי שהמחלוקת בין רבי עקיבא ורבי ישמעאל היא רק על המצב המצוי – האם אפשר במקרה שכזה לצמצם את מספר הפרטים בכל אחד מארבעת המינים, אם לאו. אך במצב הרצוי, יסכימו שניהם על שיטתו של רבי ישמעאל.

לפניכם שני מקורות מתקופות מאוחרות למשנה שכל אחת מהן קרובה יותר לשיטתו של אחד החכמים המוזכרים במשנה שלפנינו.

דבר אחר: "פרי עץ הדר" – אלו ישראל:

מה אתרוג יש בו ריח ויש בו טעם, כך ישראל יש בהן בני אדם, שהן בעלי תורה ובעלי מעשים טובים.

"כפות תמרים" – אלו ישראל:

מה תמרה זו יש בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהן בעלי תורה ואין בהן מעשים טובים.

"וענף עץ עבות" – אלו ישראל:

מה הדס זה יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בידיהם מעשים טובים ואין בהם תורה.

"וערבי נחל" – אלו ישראל:

מה ערבה זו אין בה לא טעם ולא ריח, כך ישראל יש בהן בני אדם, שאינם לא בעלי תורה ולא בעלי מעשים.

אמר הקדוש ברוך הוא: ... יעשו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו.

(ויקרא רבה, ל)

- האם ההתייחסות במדרש לכל אחד מארבעת המינים – היא בלשון יחיד או רבים?
- האם לדעתכם אפשר לטעון שההתייחסות בלשון יחיד / רבים במדרש שלפנינו מחזקת את עמדתו של רבי עקיבא או רבי ישמעאל? הסבירו.

*למורה:

אפשר לטעון שההתייחסות של המדרש בלשון יחיד- לכל אחד ממיני ארבעת המינים, מלמדת שמדרש זה הולך בעקבותיו של רבי עקיבא. אך אפשר גם לטעון שאי אפשר לראות בכך ראייה, שכן המדרש אינו עוסק במספר המינים, אלא בתכונה העקרונית שלהם- וממילא הוא יכול להתאים גם לשיטתו של רבי ישמעאל.

- לאיזו מהדעות המוזכרות במשנה מתאים מדרש זה?
- איזו משמעות סמלית מייחס המדרש לארבעת המינים?
- איזה טיפוס אופייני (ארכיטיפ) מייצג כל אחד מארבעת המינים?

”הַהֶדְס רֹמֵז לְשְׁלוֹשָׁה אָבוֹת.

מֹשֶׁה אֶהְרֹן בְּדִי עֶרְבוֹת.

יוֹסֵף לְלוּלֵב חֲמֻדַּת לְבָבוֹת.

דָּוִד לְאֶתְרוֹג פְּלֵה פְּלוּלָה.”

(רבי משה בן יעקב אדהדן, "סוכה ולולב לעם סגולה")

רבי משה בן יעקב אדהאן- חי במרוקו, היה אב בית הדין והמנהיג הרוחני של הקהילה במקנס לפני כמאתיים שנה (נפטר בשנת 1736). הפיוט "סוכה ולולב לעם סגולה" הוא פיוט שחיבר על מצוות חג הסוכות ובו משובצות משמעויות שונות למצוות על פי מדרשי חז"ל ועל פי הקבלה.

האזינו לפיוט המלא באתר פיוט:

<http://old.piyut.org.il/tradition/566.html?currPerformance=691>

- כמה פרטים יש מכל אחד מהמינים המוזכרים בפיוט?
- לאיזו מהדעות המוזכרות במשנה מתאים פיוט זה?
- איזו משמעות סמלית מייחס הפיוט לארבעת המינים?
- אילו דמויות מיוצגות על ידי כל אחד מארבעת המינים?
- חקרו ובדקו – בסוכות ישנו הקשר נוסף שבו מוזכרות דמויות אלו. מהו?

*למורה:

אפשר גם להביא מדרש מורכב יותר שמציע פרשנות רדיקלית יותר לדבריו של רבי עקיבא ומובא גם בשמו: **רבי עקיבא אומר: פרי עץ הדר- זה הקב"ה, כמו שכתוב: "הוד והדר לבשת..." (תהילים ק"ד, א)**

כפות תמרים- זה הקב"ה, כמו שכתוב: "צדיק כתמר יפרח..." (תהילים צ"ב, יג)

וענף עץ עבות- זה הקב"ה, כמו שכתוב: "והוא עומד בין ההדסים..." (זכריה, א', ח)

וערבי נחל - זה הקב"ה, כמו שכתוב: "סולו לרוכב בערבות..." (תהילים, ס"ח, ה)

(פסיקתא דרב כהנא, כז, ט, עמ' 414)

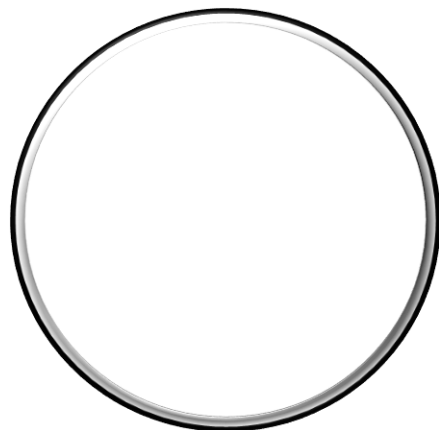
על פי מדרש זה ארבעת המינים מסמלים את אלוהים עצמו.

ואם כן, אפשר לפרש באמצעותו של שיטתו של רבי עקיבא שאמר שיש לקחת מכל אחד מארבעת המינים רק פריט אחד בלבד- כביטוי לרעיון אחדות ה'. כלומר, בכדי לבטא את אחדות האל: "ה' אחד ושמו אחד".

רלוונטיות

עצבו גם אתם מטבע ובו ארבעת המינים. חישבו:

- מה מסמלים בעיניכם ארבעת המינים?
- כיצד תוכלו לתת ביטוי על המטבע לא רק לארבעת המינים אלא גם לסמליות שלהם?
- כמה פריטים יהיו מכל אחד מהמינים? ומדוע?

תוספתא

להלכה נפסקה שיטתו של רבי ישמעאל: שלושה הדסים, שתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד.

יש הנוהגים, בעיקר במסורת יהודי תימן, להוסיף הדסים שוטים (לא משולשים) רבים, כדי לעטר את ארבעת המינים.

דגלי שמחת תורה והערכים השונים שמשתקפים מהם:

כתב: אליסף תל-אור

בשמחת תורה חוגגים את סיום מחזור קריאת התורה: מסיימים את ספר דברים, ומתחילים את מחזור הקריאה בתורה מבראשית. אחד המנהגים המבטאים את השמחה הזו, הוא המנהג להקיף בשירה וריקודים את בימת בית הכנסת.

לפני כשלוש מאות שנה התחיל מנהג להדפיס לכבוד שמחת תורה דגלים מצוירים לילדים. מאז ועד ימינו הודפסו דגלים שונים, שהצוירים והפסוקים שנבחרו ללוות אותם משקפים קשת של דעות וערכים מלבד השמחה בתורה.

ריבוי קולות:

התאימו בין הדגלים לבין הערכים שהם משקפים:

ורשה, 1902

קיבוץ גלויות

ציננות

אוסף ביל וליסה גרוס, התנועה המסורתית, 2013

שוויון

שנות ה-70, ישראל.

רלוונטיות:

- עצבו דגל לשמחת תורה- אילו ערכים מיוחדים הייתם משלבים בו?

סוכות – חטיבות ביניים:

חטיבות בנינים:

יהדות מחוץ לכללים בראי ציורים מהמאה ה-17 וה-18 של סוכות ללא דפנות

כתב: אליסף תל-אור

קריאת כיוון:

יחידה זו עוסקת בשלושה ציורים מפתיעים מסוף המאה ה-17 תחילת המאה ה-18 שבהן נראות סוכות ללא דפנות. ציורים אלו ככל הנראה מקור מציאותי משותף להם: בקהילות היהודיות המגוונות שחיו בהולנד באותה התקופה.

אנו מציעים לפתוח את השיעור בציורים שייצרו התלמידים בהם יציגו את הכללים הנוגעים לבניית סוכה הזכורים להם, תוך עמידה בעיקר על העניין שהסוכה חייבת לפחות שתי דפנות וטפח (מקורות לעניין זה ניתן למצוא ב"תוספתא").

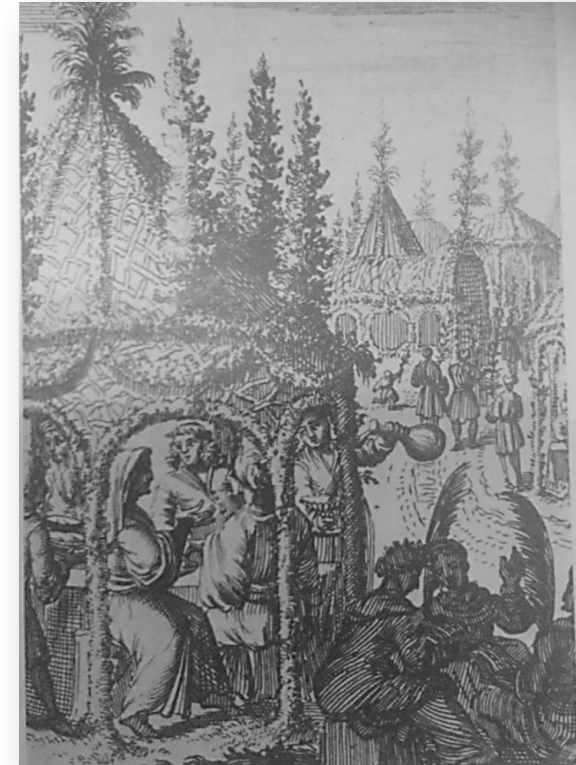
בעקבות כך נציג לתלמידים את הציורים בהם נראות סוכות ללא דפנות, ובריבוי הקולות נדון עם התלמידים בהשערות שונות שהם יכולים להציע לעובדה שמוצגות סוכות מעין אלו.

וברלוונטיות נדון עם התלמידים בשאלה הרחבה, שציורים אלו מהווים עבורה דוגמה: מה יחסנו לפער שקיים לא אחת בין העקרונות (בין אם בהקשר ההלכתי ובין אם בהקשרים אחרים) לבין היישום בפועל של האדם או הקהילה.

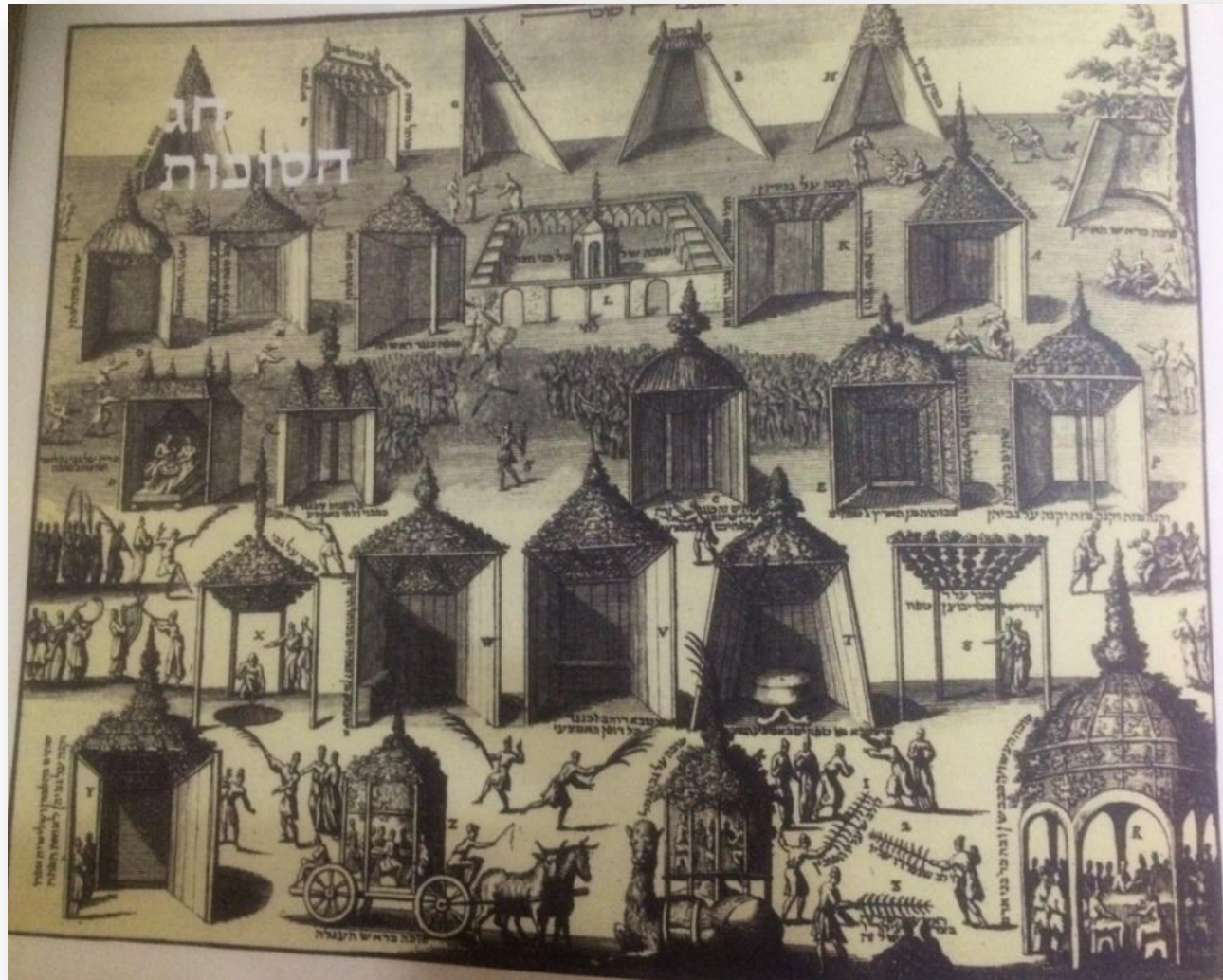
תמונה מרכזית:

ציור ומקום – אינו ידוע; המאה ה-18

סוכות, הולנד, שנת 1650, מובא בספר: jewish life in art and tradition

נספח למהדורה של התלמוד – מסכת סוכה, שיצא לאור בסוף המאה ה-17 תחילת המאה ה-18 בהולנד

קריאה יחפה:

*למורה:

ניתן לפתוח את השיעור בבקשה מהתלמידים לצייר סוכה על פי הכללים שהם יודעים שצריכים להתקיים בסוכה בכדי שזו תחשב לסוכה כשרה על פי ההלכה. בעקבות הציורים התלמידים יציגו את הכללים ונזור להם לדייק את הכללים האלו (2 דפנות וטפח, סך שבו הצל מרובה מן השמש וכדומה) ורק לאחר מכן נציג בפניהם את התמונות של הסוכות הייחודיות המוצגות לעיל.

- מה מיוחד בתמונה?
- על פי הידוע לכם – מה חורג מן הכללים המקובלים של בניית סוכה?

*למורה:

יש לשים לב שאמנם יש פרטים שונים מיוחדים כמו היותה עגולה או הסך שמוצג באלכסון – אך אלו דברים שלמרות היותם יוצאי דופן הם אינם פסולים מבחינה הלכתית, בעוד שהיות הסוכה ללא דפנות כלל זה דבר שמנוגד לקביעה הקדומה של ההלכה שלסוכה צריכות להיות לכל הפחות שתי דפנות וטפח של הדופן השלישית.

ריבוי קולות:

- כיצד אתם מסבירים את מה שנגלה לעינינו מן הציור?
- הציעו השערות שונות, ובחנו האם יש לכם ראיות נוספות שיכולות לחזק כל אחת מן ההשערות.

*תלמידים שהנושא מושך את ליבם, יכולים להמשיך ולנסות לחקור את הנושא, ולאשש או לשלול את ההשערות השונות שהעלו התלמידים בשיעור, לכתוב את הממצאים שלהם והמסקנות ולהציג אותם בסופו של דבר לכיתה.

רלוונטיות:

- מה אנו יכולים ללמוד מציורים אלו על היחס שבין ההלכה הכתובה והפסוקה לבין החיים של היהודים לאורך הדורות?
- חשבו על דוגמאות נוספות מהעבר או ממצאות החיים היום שמהם עולה פער שכזה בין העקרונות לבין האופן שבו בסופו של דבר מתנהלים החיים.
- ביחס לדוגמאות שהעליתם כמו גם ביחס לעניין הסוכה – מה לדעתכם צריכים לעשות כשמגלים פער שכזה: האם יש לשאוף לשנות את העקרונות בעקבות האופן שבו מתנהלים החיים? האם יש לנסות ליישר את ההתנהגות של כולם לאור העקרונות, או שיש להשאיר את הדברים כמו שהם, למרות הפער שבין העקרונות וההתנהגות בפועל של היחידים או הקהילה שאינם נשמעים לעקרונות?

תוספתא:

מקורות חז"ל על פי הם נקבעה המסורת ההלכתית לפיה סוכה חייבת שלוש דפנות (או שתי דפנות, ושלישית – טפח):

"סוכה... ושאין לה שלוש דפנות... – פסולה" (משנה מסכת סוכה, א', א)

"תנו רבנן: שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח..." (תלמוד בבלי, דף ו' ע"ב)

סוכות – בין קבע לארעי

כתבו: אליסף תל אור, אילון שמיר

א. פתיחה

אחד מהרעיונות המרכזיים של חג הסוכות הוא היציאה ממבני הקבע שבחיינו אל המרחבים הארעיים. בדפים אלו אנו מזמינים אתכם להתבונן במתח שבין הארעי והקבע שקיים בחיינו ובתפקיד של היציאה אל המרחבים הארעיים בחיינו האישיים והלאומיים.

התבוננו בתמונות הבאות:

- נסו לחשוב על זמן שבו ישנתם בחוץ – במהלך טיול שנתי, או בטיול משפחתי... אילו תחושות מעוררת השינה בחוץ? במה היא שונה מן השינה בבית הקבע?

- אילו יתרונות יש בכל אחד מהמצבים? איזה מהם אתם מעדיפים, ולמה?

ב. הסוכה – בין קבע לארעי

וְחַגְתֶּם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה - חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם - בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגוּ אֹתוֹ. בַּסֶּפֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים: כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֶּפֶת לְמַעַן יִזְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֶּפֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

(ויקרא, פרק כ"ג, מא-מג)

"בַּסֶּפֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" - אָמְרָה תּוֹרָה: כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים צֵא מִדִּירַת קֹבַע וְשֵׁב בְּדִירַת עֲרָאִי. (תלמוד בבלי, מסכת סוכה, דף ב ע"א)

תלמוד בבלי: מהוה פירוש ופיתוח של המשנה. סכם את הגותם ההלכתית והאגדית המרכזית של אמוראי בבל, למן תחילת המאה השלישית לס' ועד לסוף המאה חמישית לס'.

- מה מטרת היציאה אל הסוכה? מה היא מסמלת?

קראו את דברי פילון האלכסנדרוני:

תעודת [=מטרת] הסוכות להזכירנו בעושרנו [=כאשר אנחנו בעלי רכוש, עשירים] את העוני, לפי שחייב אדם לזכור בעושרו את העוני; בימי תפארתו את השפלות [=את הימים בהם היה נמוך ושפל]; בגדלותו - את הפשטות; ימי שלום - את סכנת המלחמה; על פני היבשה - את סערות הים; ובעיר את המדבר. לפי [=משום] שאין לך דבר, שיש בו כדי לשמחנו יותר מזכרון ימי הרעה בימי טובה מרובה ביותר. ואולם חוץ מפעול [=פעולת] השמחה אתה מוצא כאן גם תועלת מרובה לגבי החינוך למעשים טובים: שכן מי ששם לנגד עיניו גם את הטוב וגם את הרע ודאי יתמלא רחשי תודה ושאיפות של חסידות...

(פילון האלכסנדרוני, על החוקים, סעיף 204)

פילון האלכסנדרוני – פילוסוף יהודי-הלניסטי, חי במצרים מ-15 לפנה"ס עד 45 לספירה בערך. עיקר כתביו הוקדש לפירוש התורה בהשפעת הפילוסופיה היוונית.

- מה מוסיפים דבריו של פילון ביחס למשמעות הסוכה?

מפילון אנחנו עוברים ליוצר החי היום, קובי אוז, שמתייחס בשירו 'זלמן' לסמליות של הסוכה:

זלמן הסתובב בעולם מבולבל
שאל את עצמו "מי אני ובכלל?
אני חקלאי יש לי שטח גדול
ואני מנהל את הכל
אני מגדל פירות וירקות
ומקפיד לדשן לעבד להשקות
אני המושל על חלקת אדמה!"

- איזו תודעה מאפיינת את זלמן לפי הבית הזה?
- מי השולט בעולמו של זלמן?

[...]

זלמן נשכב על הכורסא בסלון
הביט על הקירות והציץ מהחלון
ביתי מבצרי הוא כמו ממלכה!"
ושוב יצתה בת קול ואמרה:
זלמן זה לא אתה!
סוכות עכשיו צא אל הסוכה
נובו ריש אל תהיה לי מצוברח
הבט לכוכבים הקורצים מהסכך

ביתך לא אתה
אשתך לא אתה
מעמדך לא אתה
גם אדמתך לא אתה
אתה פשוט
זלמן .

(מתוך השיר: "זלמן זה לא אתה", קובי אוז)

- מה מטרת היציאה לסוכה על פי קובי אוז?

ג. סוכה כסמל לגלות

לפי משה לייב ליליינבלום, שפעל למען הציונות בתקופה שקדמה להרצל, יש קשר מהותי בין הסמל של הסוכה לבין הגלות. לדבריו –

הננו עוד הפעם עם נודד, יושב בסכות ובאהלים, היום כאן – מחר שם, וביום השלישי – בקצה ארץ. בית נאמן אין לנו, והננו יוצאים לא מדירת קבע לדירת ארעי, אלא מדירת ארעי לדירת ארעי, עד אין סוף.

ולא שבעת ימים – אך זה קרוב לשני אלפים שנה! וכל כך הורגלנו לחיי הסכות והאהלים, עד שאין אנו רוצים לזכור, כי היו ימים והיינו עם אזרח. [=עם היושב בארצו]...
[...] אבל מקוים אנתנו, כי סוף-סוף יבין העם, כי עם שלם לא יוכל לשבת לנצח בסכות.

כי טוב בית קטן מסוכה רחבה.

ואז יחגור את שארית כוחותיו לקומם את הריסות ביתו.

ושב אל ארץ אבותיו, אל שדותיו ואל כרמיו ולחיי האזרחיים.

(חג האסיף – חג הסוכות / משה לייב ליליינבלום*)

משה לייב ליליינבלום (1843-1910), ממנהיגי חיבת ציון, תנועה שקמה במזרח אירופה בסוף המאה ה-19 בתגובה לגלי אנטישמיות, ודגלה בשיבת היהודים לארץ ישראל. תנועה זו הקדימה את הציונות של הרצל והוותה בסיס לתנועה הציונית בהנהגתו.

- למה הכוונה במילים 'לא נוכל לשבת לנצח בסוכות'?
- האם 'טוב בית קטן מסוכה רחבה'?
- איזה קשר יש בין הסוכות לבין הגלות? (רמז: בתורה נאמר: 'בַּסֹּכֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם', ויקרא כג).

ד. המעפילים כאושפיזין בסוכה: 'צל ומי באר'

הסוכה, שהיא פתוחה יותר מן הבית, מאפשרת הזמנה של אורחים, אושפיזין. אלה יכולים להיות מבני המשפחה, אבל גם חברים וגם סתם אנשים או עניים הזקוקים לארוחה. המקור הבא הנו שיר של יורם טהר לב והוא נוגע לנושא האירוח בסוכה.

האזינו לשירו של יורם טהרלב 'צל ומי באר', וקראו את הסיפור שבעקבותיו כתב את שירו זה:

הפרברים – צל ומי באר:

<https://www.youtube.com/watch?v=vxA1AH9o-0>

השיר מצייר את נוף הכרמל שלרגליו גדלתי. בין השיטין נרמז אירוע שחוויתי בעודי ילד קטן. בשנת 1945 הצליחה יחידה מחתרית של הפלמ"ח לפרוץ למחנה המעצר בעתלית, בו נכלאו עולים לא-חוקיים שהגיעו לארץ בלי רישיונות. לאחר שנפרצה הגדר ונוטרלו השומרים, יצאו העולים לתופשי ובליווי משחרריהם הלכו ברגל לכיוון הכרמל כדי להגיע בלילה מעתלית ליגור. רק בודדים הצליחו לעמוד במאמץ האדיר הזה והגיעו ליגור בשעות הצהריים שלמחרת. במדרון היורד מההר הקיפו אותם שוטרים בריטים, אך חברי הקיבוץ התערבבו בין העולים והעלימו אותם בתוך חדרי המגורים. גם בחדר המגורים הקטנטן של הורי התארח במשך חודש עולה חדשה, עד שהרוחות נרגעו והיא הועברה למקום אחר בארץ. מי שסוכתו נופלת / חרש ייכנס בדלת / ותמיד יוכל להישאר.

(האתר של יורם טהרלב: http://www.taharlev.com/songs_selection_song.asp?id=61)

- בשיר נאמר 'מי שסוכתו נופלת, חרש יכנס בדלת, ותמיד יוכל להישאר'. איך זה מתקשר למקור הקודם?
- תמה תקופת הגלות. כבר 70 שנים אנחנו כבר חיים על אדמתנו. אבל לכל אחד מאיתנו יש משפחה שחייתה בגולה, לפני שניים, שלושה או ארבעה דורות. נסו להשוות: במה הם היו יותר 'טובים'? ואולי ישנם תחומים בהם דווקא השתפרנו?
- נסו לחשוב על דמות מוכרת במסורת המשפחתית - רב-סבתא למשל, והזמינו אתה לסוכה שלכם. מה היא הייתה יכולה ללמד אתכם? מה הייתם רוצים ללמוד ממנה?

להרחבה: אתם מוזמנים לפתוח אלבומים משפחתיים ולספר על דמויות מרכזיות באשפחה: מי הם היו? מה הייתם יכולים ללמוד מהם?

חשמל ביום טוב

מהכנת אוכל נפש שהותר להכין בימים טובים ועד לשאלת השימוש בחשמל ביום טוב
כתב: אליסף תל-אור

פתיחה:

לפניכם סיפור מיוחד במינו, שערכים רבים נלמדים ממנו וראוי ונכון לחשוב עליהם ולאמץ אותם אל חיקנו. אך אנו מבקשים ביחידה זו, להתעכב על השאלה ההלכתית העומדת ביסודו של סיפור זה, השאלה שבעצם הולידה את כל הסיפור הזה: מה עמדת ההלכה ביחס להדלקת חשמל ביום טוב?

יש סיכוי לאהבה / הרב יעקב נגן

הסיפור התחיל לפני חמש שנים בראש השנה. אחרי התפילה התחלנו לארגן סעודות חג ופתאום נפל המפסק הראשי של הבית. בחג של שלשה ימים (יומיים ראש השנה ושבת מיד אחריו), בו אנחנו מארחים שתי משפחות נוספות, אין חשמל- קרי אין מקרר, אור, מיזוג, פלטה לחימום אוכל וכו'. תקוותי להחזיר את החשמל הוא שאמצא אדם שמותר לו להעלות את המפסק בחג, זאת אומרת אדם שאינו יהודי. אני מתחיל לנוע לכיוון הבסיס ובכל רגע אוהב את הרעיון פחות. נראה לי כבר מעל ומעבר שיש חיילים שנמצאים בחג בבסיס כדי לשמור עלי ועל משפחתי, אז עוד להוסיף ולבקש מחייל להשתמש בזמן החופשי שלו ללכת בחום כדי לעזור למישהו מדת אחרת להקפיד על פרטי ההלכות שלהם.

מעגל חשמלי

בבסיס אני מאתר חייל בדואי מוסלמי המשרת בבסיס. משום שאני במבוכה גדולה אני מגמגם אבל הוא לא היה צריך הרבה מילים. מיד הוא מבין את העניין, חיך אלי ובלי להסס הסכים לבוא לעזור. תוך כדי הליכה ביחד לביתי, מהמרוחקים ביישוב, התרשמתי גם מהדתיות העמוקה שלו, פתגם חוזר בפיו הוא "הכול מן השמים", וגם מהאנושיות שלו, לכל אדם שפגשנו, ילד או מבוגר הוא הקדים חיוך וברכה. מגיעים לבית, החייל מעלה את המפסק נסגר המעגל החשמלי, וחוזר האור לביתנו. ניסיונו לשכנע אותו לאכול ולנוח אצלנו לא עלו בידינו, יש לו עבודה והוא צריך לחזור לבסיס.

מעגל חיים

אני מלווה אותו חזרה לבסיס ובדרך הוא אמר לי "יש לך ילדים חמודים". ברכתי אותו שגם לו יהיו ילדים חמודים אבל אז הוא החיך התחלף בעצב והוא סיפר לי את סיפורו. כילד הוא התאהב בבחורה מהכפר שלו, ושבע שנים הוא אהב אותה בכל ליבו, אבל לפני שהתחתנו, היא נפטרה ממחלה. אחרי מותה לא נראה בכלל אפשרי להיות עם מישהי אחרת והוא החליט שלעולם הוא לא יתחתן. "אבל מה עם החיך שלך?" אני שואל "זה מבחוח" הוא עונה לי, העצב נמצא בפנים. מרשימה אותי מאוד מסירותו לאהובת ליבו, אולם זה יוסיף טרגדיה על טרגדיה אם הוא יקיים את החלטתו. גדול עלי לתת מילות עידוד לאדם שחווה דבר כ"כ קשה, אבל אולי הגעתי למקום הזה כדי להיות חוליה מחברת. ספרתי לו על האורחים שלנו לחג, ביניהם אלמנה שבעלה נרצח זמן קצר אחרי החתונה, ובתהליך קשה מלווה בהרבה תובנות עמוקות על החיים היא מצאה את דרכה חזרה לחיים: לאהבה, זוגיות והורות. אני משתף אותו בדברים שלמדתי ממנה ולבסוף שנינו מברכים אחד את השני בשלום.

יש סיכוי לאהבה

ארבע שנים חלפו. יום אחד אני מקבל שיחת טלפון ממספר לא מזהה: "אתה זוכר אותי?... שואל האיש. לוקח לי הרבה זמן אבל בסוף אני מבין, מי שמתקשר אלי זה החייל הבדואי שאחרי מאמץ גדול הצליח לאתר אותי. "תדע לך, כל יום אני קורא את המכתב ששלחת לי אחרי החג." (מכתב תודה שהכיל גם תמצית של שיחתנו בחג י.ג.) "אני רוצה לספר לך שהתארסתי ואני רוצה להזמין אותך לחתונה שלי."

רב בחתונה בדואית

חלפה עוד שנה, והחודש, בז' אלול, הגיע סוף סוף תאריך החתונה. נסעתי לכפר בדואי בגליל, וסמוך לביתו החדש, בהשתפות אנשי הכפר, ידידי הבדואי נשא את בחירת לבו. את הכבש הטבול בחלב לא יכולתי לטעום, אבל זכיתי לרקוד שעות יחד עם החתן. בתום הריקודים, חזרתי על הברכה שנתתי לו לפני חמש שנים, הברכה שפתחה את כל הסיפור,

ימי התורה:

"וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם."
 (שמות י"ב, טז)

- על פי פסוקים אלו- מה ההבדל היחידי בין שבת ויום טוב (חג מן התורה), מבחינת האיסורים שחלים בימים אלו?
- הסבירו במילים שלכם את המילים: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם".
- מה נכלל בגדר "אשר יאכל לכל נפש"?
- האם גם הדלקת מדורה בכדי להתחמם- נכללת בהגדרה זו לדעתכם?
- האם בקרב משפחותיכם נוהגים כך כיום?

ימינו אנו	תקופת האחרונים	תקופת הראשונים	תקופת הגאונים	תקופת התלמוד	תקופת המשנה	ימי בית שני	גלות בבל	ימי בית ראשון	ימי התורה, תקופת ההתנחלות והשופטים	תקופת האבות
העת החדשה		ימי הביניים			ימי יון ורומא			העת העתיקה		
2000	1500	1000	500	0	-500	-1000	-1500	-2000		

תקופת המשנה:

"אין מוציאים [ביום טוב] את האור לא מן העצים, ולא מן האבנים... ולא מן המים..."

(מסכת ביצה, פרק ד', משנה ז')

אור- אש.

מן העצים- על ידי חיכוך העצים זה בזה.
מן האבנים- על ידי הקשת אבן באבן, או אבן בפלדה.
מן המים- על ידי הנחת כלי זכוכית מלא מים בשמש- וכיוון אלומת האור שנוצרת בו על חומרים הנדלקים בקלות. (ע"פ רש"י)

"בית שמאי אומרין: לא יחס אדם חמין לרגליו, אלא אם כן היו ראויים לו לשתיייה;

בית הלל: מתירין. ועושה מדורה ומתחמם כנגדה".

(מסכת ביצה, פרק ב', משנה ד')

- המשנה מתייחסת לאופן שבו היו מפיקים אש בימיה. כתבו את הרעיון המופיע במשנה כמתייחס למציאות החיים שלנו כיום.
- על פי משנה זו- כיצד יש להבין את האמירה של בית הלל לפיהם- "עושה מדורה ומתחמם כנגדה".

- מה עמדתם של כל אחד מהצדדים בדבר השאלה- האם מותר לחמם מים בשביל לרחוץ את הגוף או להתחמם כנגד המדורה?
- מה ההיגיון שעומד לדעתכם ביסוד כל אחת מהשיטות (חשבו כיצד הם מבארים את הפסוק שראינו למעלה)
- איזה מהדעות קרובה יותר לדעתכם לפשט הפסוקים?
- איזה מהדעות מרחיבה את ההיתר המופיע בפסוקים בעיניכם?

תקופת האבות	ימי התורה, תקופת ההתנחלות והשופטים	ימי בית ראשון	גלות בבל	ימי בית שני	תקופת המשנה	תקופת התלמוד	תקופת הגאונים	תקופת הראשונים	תקופת האחרונים	ימינו אנו
העת העתיקה			ימי יוון ורומא			ימי הביניים			העת החדשה	
-2000	-1500	-1000	-500	0	500	1000	1500	2000		

תקופת התלמוד:

"אין מוציאים את האור..." [התלמוד מצטט את דברי המשנה אליהם הוא עומד להתייחס]

– מאי טעמא? (מה הסיבה לכך?)

משום דקא מוליד ביום טוב. [משום שזוהי הולדת אש, ויצירת אש חדשה ביום טוב – אסורה].

(תלמוד בבלי, מסכת ביצה, דף ל"ג ע"ב)

- הסבירו במילים שלכם את הנימוק של חכמי התלמוד לנאמר במשנה.
- לאור דברי חכמי התלמוד- האם מותר להבעיר אש ביום טוב? האם מותר להעביר מאש אחת לאש אחרת ביום טוב?
- האם נתקלתם פעם במצב שבו מעבירים מאש לאש ביום טוב? מתי?

תקופת האבות	ימי התורה, תקופת ההתנחלות והשופטים	ימי בית ראשון	גלות בבל	ימי בית שני	תקופת המשנה	תקופת התלמוד	תקופת הגאונים	תקופת הראשונים	תקופת האחרונים	ימינו
העת העתיקה	ימי יוון ורומא	ימי הביניים		העת החדשה						
-2000	-1500	-1000	-500	0	500	1000	1500	2000		

בספר ההלכה שחיברתי- "ארבעה טורים" (אורח חיים, סימן תקיא, סעיף א) פסקתי להלכה ש"מותר לעשות מדורה ולהתחמם כנגדה" ביום טוב. (מעובד על פי טור, אורח חיים, סימן תקיא, סעיף א)

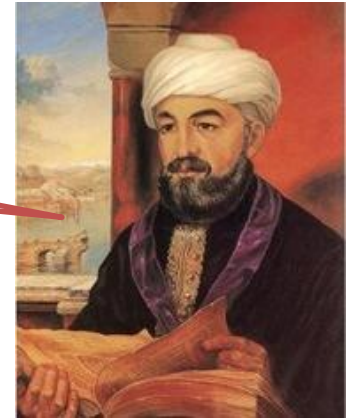
ר' יעקב בן אשר
1269-1343

- איזו דעה נפסקה להלכה- דעתם של בית הלל או של בית שמאי?
- האם פסיקה זו ממשיכה את הקו המצמצם או המרחיב את האמור בתורה?

חשוב להבין שהמחלוקת בין בית שמאי ובית הלל נעוצה בפרשנות שונה שלהם לפסוק מן התורה המתייחס לשוני שבין יום טוב לשבת. בית שמאי סוברים ששבת ויום טוב זהים לגמרי באיסורים שלהם, מלבד כל מה שקשור בבישול האוכל. ומדגישים את המילים: "אך אשר יאכל". ואילו בית הלל סוברים ששבת ויום טוב זהים לגמרי באיסורים שלהם, מלבד כל מה שקשור בכל הנאות הגוף של האדם- ובכלל זה רחצה במים חמים או ישיבה אל מול המדורה. והם מדגישים זאת מהמילים: "לכל נפש" – כל מה שנפש האדם וגופו זקוקים לו.

(מעובד על פי פירוש המשניות לרמב"ם, מסכת ביצה פרק ב משנה ד)

תקופת הראשונים:

הרמב"ם- רבי משה בן מימון
1135-1204

- הסבירו במילים שלכם את נקודת המחלוקת בין בית שמאי ובית הלל על פי הסברו של הרמב"ם.
- על פי הרמב"ם- מהן המילים המרכזיות בפסוק העוסק ביום טוב- שעל גבי מבסס כל אחד מהצדדים את עמדתו.
- על פי דבריו אלו- איזה מהצדדים מפרש את הפסוק באופן מצומצם ואיזה באופן מורחב?

תקופת האבות	ימי התורה, תקופת ההתנחלות והשופטים	ימי בית ראשון	גלות בבל	ימי בית שני	תקופת המשנה	תקופת התלמוד	תקופת הגאונים	תקופת הראשונים	תקופת האחרונים	ימינו
העת העתיקה			ימי יוון ורומא			ימי הביניים		העת החדשה		
-2000	-1500	-1000	-500	0	500	1000	1500	2000		

תקופת האחרונים:

לפני כמאה ארבעים שנה הומצאה הנורה החשמלית. המצאה ז, וההמצאות שבאו בעקבותיה הקשורות בחשמל וטכנולוגיה העלו שאלות הלכתיות רבות. אחת מהן נוגעת לסוגיה בה אנו עוסקים: הדלקת אש ביום טוב. פוסקי ההלכה נחלקו בשאלה זו- האם מותר או אסור להדליק מנורה חשמלית ביום טוב?

אמנם אני מכיר פוסקים שהתירו את השימוש ביום טוב, כמו הרב בן ציון חי עוזיאל, ויש מגדולי חכמים דורנו שנוהגים כך הלכה למעשה, כמו הרב דוד שלוש, ובעקבותיהם הולכים גם קהל רב. על כן איני מוחה על מעשיהם. ואולם, לעניות דעתי אין הצדק עמהם. משום שסוף כל סוף הדלקת המנורה היא איננה העברת אש בלבד, אלא יצירת אש חדשה- והולדת האש אסורה גם ביום טוב.

(מעובד על פי הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת ח"א לב)

לעניות דעתי, מותר להדליק אור אלקטרוני (נורה חשמלית) ביום טוב. זאת משום שאין בהדלקת המנורה משום יצירת דבר חדש, והולדה של האש, אלא רק העברה שלה. וכשם שלמדנו במשנה שמותר להעביר אש בכדי להדליק את המדורה- ולהתחמם כנגדה, כך מותר להעביר את החשמל- בכדי ליהנות מהאור של המנורה. ואין הדבר דומה לשפשוף העצים או נקישת האבנים והפקת האש מהם- משום ששם זוהי יצירה של אש.

(מעובד על פי 'כתבי הערוך השולחן' בחלק השו"ת סימן ז)

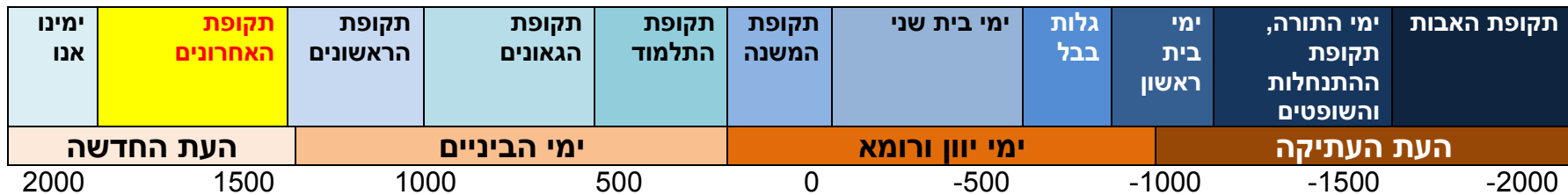

הרב עובדיה יוסף
 (1920-2013)

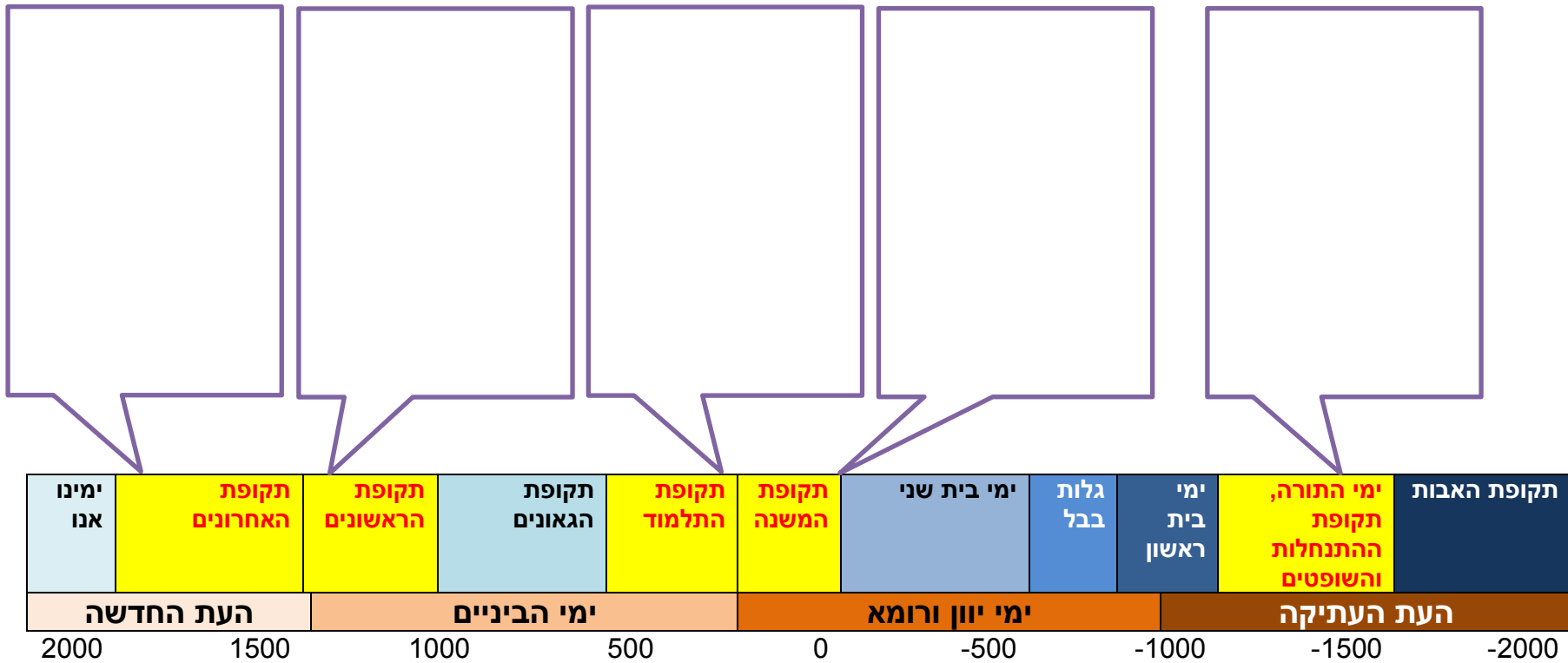
הרב יחיאל אפשטיין
 'ערוך השולחן'
 (1829-1908)

- על איזה מקורות שלמדנו ביחידה סומכים הרב יחיאל אפשטיין והרב עובדיה יוסף את דבריהם?
- כיצד מתייחס הרב עובדיה לעמדה שהוא חולק עליה?
- מה עומד ביסוד המחלוקת ביניהם?
- עם איזה מהדעות אתם יותר מסכימים? מדוע?

סיכום:

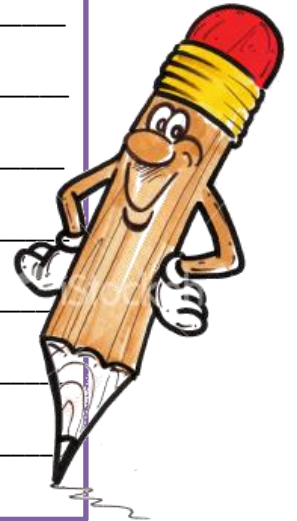
כתבו לצד כל אחת מהתקופות- מה היה החידוש שנאמר בה בנוגע להיתר "אוכל נפש" ביום טוב:

לפניכם שאלה שנשלחה לרב הראשי לישראל, הרב דוד לאו (בהיותו רב העיר מודיעין).

גבאי בית הכנסת בו הנינו מתפלל (בית הכנסת הינו בנוסח טוניסאיז, טוען כי בטונים - המדינה ממנה עלה ארצה, נהגו להדליק אור גשמי ביום טוב. בדקנו את הסגנון ב"ליקוט יוסף", המפנה בסגנון לשו"ג "גוה דעת" ומצאנו ב"ליקוט יוסף", כי אין אומות ואין להגיב באופן תקיף כלפי המתמש בגשמי ביום טוב, וכי נתן להבין כי לדעת הרב עובדיה יוסף, יש לאותם מתמשים בגשמי, אשר במדינה ממנה עלו אכן השתמשו בגשמי ביום טוב, על מה שסמכו. עדי שמעתי מפי אבד המתפללים כי הרב עוציאל צ"ל, נהג להדליק אור גשמי ביום טוב. האם אכן כך?

לאור המקורות שלמדנו ביחידה זו- האם מותר להדליק אור ביום טוב?

כעת קראו מה השיב הרב דוד לאו לאותו אדם:

המשנה במסכת ביצה אומרת שאין מוציאים את האור לא מן העצים, לא מן האבנים וכו'.

מסבירה המחרא שהאיסור הוא מפני שמלידי ביום טוב.

הרמב"ם כתב שביום טוב מותר להעביר אש מאש מצויה, ואסור להעביר אש, אף אם זקוקים לה לצורך אוכל נפש.

אדעתא שהדלקת גשמי אסורה מפני שהזו הבערת נצוץ- אם כן אסור להעביר אש זו ביום טוב.

אדעתא שהדלקת גשמי אסורה מפני שהוא בונה מעבא גשמי- אם כן שוב הדברי אסור, שהרי בנייה אינה מאכזה מותרת ביום טוב.

ידועות לי השמועות שהכריח לפני שנים שמעתי אותן, אך לא שמעתי ולא ראיתי הצדקה האכתית להן.

באשר לרב עובדיא זצ"ל, לא שמעתי עדיין ישירה, אלא שמועה, וההסתמך על שמועות אינו רואה טעם והצדקה, בעיקר כשהמדובר באיסורי גוריה.

עם הרב עובדיה שליט"א אינו משתמש בגשמי, ומאשונן לא הייתי מדויק אהתיר, מפני שלא פשוט שיש בידינו כוח וגובה אהוכיח.

ביום, עם פתיחות פשוטים של ששון שבת, שאפשר אהכינו מערב הגג, אינו רואה סיבה אהיכנס אספקות של איסורי גוריה, וכי לא פשוט יותר אהעט במלאכות אהשמו בשמחת החג בצורת מלאה?"

- הרב דוד לאו כתב: "ידועות לי השמועות שהזכרת... אך לא שמעתי ולא ראיתי הצדקה הלכתית להן". לאור המקורות שראינו ביחידה זו- האמנם אין להם הצדקה הלכתית?
- כיצד אתם מסבירים את העובדה שהרב דוד לאו מציג כך את הדברים?
- מה דעתכם על הפסקה האחרונה בדבריו של הרב דוד לאו, בה הוא אומר: "איני רואה סיבה להיכנס לספקות של איסורי תורה, וכי לא פשוט יותר למעט במלאכות ולשמו בשמחת החג בצורת מלאה?"
- בניגוד לעמדה שמציג הרב דוד לאו, אפשר לטעון כי דווקא בשל שמחת החג, יש להתיר את השימוש בחשמל ביום טוב. שכן זו הסיבה המקורית לכך שהתירה התורה את הכנת "אוכל נפש", וזאת בניגוד לשבת. עם איזה מהעמדות- זו המוצגת כאן או עמדתו של הרב דוד לאו אתם מסכימים?

ביבליוגרפיה:

משנה, מסכת ביצה, פרק ב משנה ד; פרק ד משנה ז

תלמוד בבלי, מסכת ביצה, דף ל"ג ע"ב

פירוש המשניות לרמב"ם, מסכת ביצה פרק ב משנה ד

טור, אורח חיים, סימן תקיא, סעיף א

הרב יחיאל אפשטיין תשובה מתוך כתב העת בית ועד לחכמים שנה א, גליון א, ניו יורק שבט תרסג; הובא בספר 'כתבי הערוך השולחן' בחלק השו"ת סימן ז

הרב עובדיה יוסף, שו"ת יחוה דעת ח"א לב

הרב יעקב נגן, יש סיכוי לאהבה: <http://www.tzohar.org.il/?p=4013>

הרב דוד לאו, שו"ת מורשת: <http://www.moreshet.co.il/web/shut/print.asp?id=2064&kod=&modul=15&codeClient=56>